

శ్రీకవర్తి స్వామిప్రార్థన కళర్పణ

స్మార్త కవర్తి కారి కలకు.

తాత్పర్యము.

కళర్పణ మొదలగు మహాత్ములచే స్మార్తకర్మల విషయమై చెప్పబడిన గ్రంథములను బాగుగా నాలోచించి యథాక్రమముగా స్మార్త కారికలకు తాత్పర్యము నాచే వ్రాయబడుచున్నవని తాత్పర్యము.

పోడకళర్పణలు.

గర్భాధానము, పుంసవనము, సీమంతము, జాతకర్మ, నామకరణము, అన్నప్రాశనము, చాలము, మాంజీబంధనము, ప్రాజాపత్య సౌమ్యవైశ్యదేవ అగ్నేయముల నెడి కేవలకములు, గోదానము, స్నాతకము, వినాహము, పైత్తమేధికము, అనునీషదునారు కర్మలును సమంత్రముగా చేయదగినవని తాత్పర్యము.

పుణ్యాహవిధి.

అనిష్టనివృత్త్యర్థము చేయబడుకర్మ, శాంతికము, ఇష్టప్రాప్తికొఱకు చేయబడుకర్మ, పాప్తికము, అట్టికర్మలయందును, మరియు, శుభాశుభరూపములగు అన్నికార్యములయొక్క ప్రారంభమునందు పుణ్యాహమును చేయింపవలెను, గర్భాధానము, వినాహము, పుంసవనము, జాతకర్మ, నామకరణము, ఉపాకరణము, స్నాతకము, వేదప్రతోత్సర్జనములునాల్గు, ఈకర్మలయందు కర్మాంతమునందు బ్రాహ్మణాశీర్వాదము లగునీ బ్రాహ్మణులను భుజింపజేయవలయును. సీమంతము, అన్నప్రాశనము, చాలము, ఉపనయనము, గోదానము, వీట్లకు కర్మాదియందే బ్రాహ్మణభోజనాదికము చేయదగినది.

శుభకాలము.

పక్షప్రమాణమును తొమ్మిదిభాగములు చేయగా నందు పేసిభాగములు, పదికొమ్మలైనవిన్నీ, శుభప్రదములైనవిన్నీ, అగుచున్నవి. సమభాగముల మంగళప్రదములగును.

వ ధూ వ వే శ స ము.

పుణ్యాహవాచనము, సంకల్పములు, ఆశీర్వాచనకాలము, నిత్యపాసనము, రక్షాబంధనము, యోక్త్రవిమోచనము, ఈకర్మలయందు వధువు ఉత్తరభాగము నందుండవలయును, తదితరకాలములయందు దక్షిణభాగము నందుండవలయును— “ఆవాభ్యాం కర్మాణి కర్తవ్యాని” అనువాక్యమును పఠించునపుడును, స్థాలీపాకము, అగ్రయణము, పువస్సంధానము, శయ్యోత్సవము, వివాహస్థాలీపాకము, అగ్రయణము, పువస్సంధానము, శయ్యోత్సవము, వివాహస్థాలీపాకము, ఈకర్మలయందు కూడా వధువు ఉత్తరభాగమువందె యుండవలయును, పాదప్రక్షాళనము, మధువర్కప్రాశనము, కన్యాస్వీకారము, మంగళద్రవ్యధారణము, భూమాంజనము, కన్యామూర్త్యాభిషేచనము, యోక్త్రవేష్టనము, మాంగల్యధారణము, అన్యోన్యశిరస్తండు లాశోపణము, ఈకర్మలయందు వరుడు పశ్చిమాభిముఖుడై యుండవలయును.

సంకల్పము.

మంత్రశతనవార్యకముగా బ్రాహ్మణులచే తీసుకరాబడినవాడై ఆసనమునందు కూర్చుండి ప్రాణాయామమునుజేసి పుణ్యాహకర్మను చేయుటకై సంకల్పింపవలెను.

పుణ్యాహ కలశస్థాపనము.

పుణ్యాహమునందు, చరము, స్థిరము, అను కలశద్వయమునందు, చరకలశము కుడిప్రక్కను, స్థిరకలశము, యెడమప్రక్కను ఉంచదగినవి, కుభికర్మయందు తిర్పణము ఉత్తరభాగమునందు చేయదగినది, స్థిరకలశమును కదల్చకయే అందలి పవిత్రోదకమును శిరమున ప్రోక్షించుకొనవలయును అట్లు కాక మూఢత్వముచే ఆస్థిరకలశమును కదల్చినచో తిరిగి పుణ్యాహము చేయనగును అరిష్టనిరసనము ఈకానదిశయందును, కామ్యంతు ఘోరాణి, అని వదలు అక్షతోదకము నైర్ఋతిదిశయందును కాదగును, అట్లుకాక పృథ్వీయముగా జేసినచో కర్తకు ఆయుఃక్షయమగును.

నాం దీ ము ఖ ము.

కుమారుని మొదటివివాహమునందు తండ్రియే నాందీశ్రాద్ధమును చేయదగును అటు తరువాత వివాహములకు వరుడు తానే నాందీముఖము నాచరింపవలయును, (మరియు) తలిదండ్రులు జీవించియుండగా కుమారుడు మరు వివాహమునందు ఆవధుని తండ్రికి నాందీశ్రాద్ధము పండితులచే చెప్పబడలేదు కాన కుమారుని పృథమ

వివాహాంగమగు నాందీముఖమును తండ్రిచేయవలయును దేశాంతరమందు వివాహ మైనచో అచ్చటికేగి నాందీముఖము నిర్వర్తింపనగును వివాహమునందు నాందీముఖ మున్ను శ్రాద్ధమునందు పంచము చేయుట లేక బ్రాహ్మణులను నిమంత్రించుట ప్రారంభమనబడును, మాతృ పితృ మాతా మహోద్దేశ్యకమాలగు చూడు శ్రాద్ధములు వృద్ధికర్మాదియందు ఆచరింపదగినవి— నాందీముఖమునందును, వివాహమునందును, (అనగా) దేవదత్తకర్మ చోసప్రీతి) అని వర్గత్రయము చెప్పబడుతావునను, ప్రపితా మహాపూర్వకముగా నామ సంకీర్తకానము చేయవలయును. తదితర కాలములయందు పితృపూర్వకముగా నామ సంకీర్తకానము చేయవలయును. అస్మచ్ఛబ్దము, రూపము, తిలలు. దర్భలు, అపసవ్యము, ఇవి నాందీశ్రాద్ధమునందు విడువదగును, ప్రపితామహాది శబ్దములకు అదియందు వృద్ధశబ్దము నుచ్చరించు చుండవలయును, ఉపనయనము మొదలు స్నాతకాంత కర్మలయందాభ్యుదయిక క్రియను తండ్రియే చేయదగును అటుతరువాత వరుడే చేసికొనదగును.

మఱియొక విశేషము.

కొమరిత యొక్కయు కొమరునియొక్కయు వివాహములయందు తండ్రియే నాందీశ్రాద్ధమును చేయవలయును.

చనిపోయిన తండ్రిగలవాని యువనయునాంగమగు

నాందీశ్రాద్ధమునందు దేవతా నియమము.

అసగోత్రుడుకాని, సగోత్రుడుకాని, ఏయాచార్యుడు పునఃసంహారము చేయునా ఆయాచార్యుడు పితృహోదేశ్యకముగా నభ్యుదయకర్మ నాచరింపదగు యెటులనే చని పోయిన తండ్రిగల కన్యయొక్క వివాహమునందు కన్యదాత, తనపితరుల నుద్దేశించియే నాందీముఖమును చేయదగును.

మఱియు.

ఉపనీతుడు కాదగిన పిల్లవానికి తండ్రి మొదలగువారులేనిచో, అసగోత్రుడైనట్టి గాని సగోత్రుడైనట్టిగాని మఱియొకనిని ఆచార్యునిగా నియమింపవలయును. అట్టి యువ నయనాంగమగు వృద్ధిశ్రాద్ధమునందును, ఆచార్యుని పితరులే దేవతలుగా రాదగుదురు, తండ్రియే కుమారుల కుపనయనము చేయవలయును, తండ్రిలేనిచో పితామహుడు చేయ దగును అతడును లేనిచో తండ్రితోబుట్టినవారు చేయదగుదురు వారునులేనిచో సోద

అంధ్ర తత్వరత్నావళి తమము.

యందు చేయదగును. వివాహమునందు కన్యయొక్కయు వరునియొక్కయు గృహముల
యందు వివాహాదిసముకంబై క్రిందటి దినమునందు నాందీశ్రాద్ధమవశ్యముగా చేయదగి
నది, మరియు ఆధానమునందు, సోమయాగము కూడ నాందీముఖము చెప్పబడినది.

తల్లి రజస్వలయగుచో విశేషము.

నాందీముఖమైన తరువాత నుమాహూర్తమునకు పూజ్యమునందు వటునితల్లి
రజస్వలయగుచో, చాలము, మాంజీబంధనము రక్షాబంధనము, వివాహము యివిచేయ
దగవు. సీమంతము, వ్రతము, చాలము, నామకరణము, అన్నప్రాశనము, స్నాతకము,
ఆధానము, వివాహము, యజ్ఞము, పుత్రోత్పత్తి, దేవతాప్రతిష్ఠ, పుంసవనము, గృహ
ప్రవేశము పుత్రముఖావలోకనము, ఉపనయనము, రాజాభిషేకము. భార్యయొక్క
ప్రథమాతకావము, ఇట్టి వృద్ధికరములగు కర్మలకు పూర్వదినమందుగాని తత్కాలము
నందుగాని నాందీముఖము చేయదగు ఎనమండు బ్రాహ్మణుల హిరణ్యముచేతగాని
అన్నముచేతగాని తృప్తినొందింపనగు, అటుతరువాత తాను తన గృహ్యసూత్రమునందు
చెప్పబడిన విధమున ఆయాకర్మలను నిర్వతికాంచుకొనదగు అట్లుతాక ఇతరకాభీయులకు
చెప్పబడిన మార్గము ననుసరింపకూడదు తన గృహ్యసూత్రమునందు చెప్పబడినది
కొద్దిగాని గొప్పదిగాని యేకకర్మకలదో ఆకర్మను యథావిధిగా నాచరించినచో సర్వము
చేయబడినదగును. ఒకకాలమునందు సోదరులుచేసెడి కుభకర్మలకు అంగభూతమగు
నాందీముఖము ఒక్కటియే అగును. హోమములు మంత్రములు మాత్రము నేరు నేరు.

మరియొక విశేషము.

అమావాస్యనాడు నాందీశ్రాద్ధము చేయవలసి వచ్చినచో పార్వాపర్యమెట్లు
ముందుగా దర్శశ్రాద్ధమును నిర్వతికాంచి వృద్ధిశ్రాద్ధము వటుతరువాత చేయవలయును.

జీవించియున్న తండ్రిగలవానికి విశేషము.

తండ్రి యెవరినిగూర్చి నాందీముఖము నాచరించునో వారి కొరకు కొమరుడు
నాందీముఖమును చేయనగును, గ్రంథాంతరమునందును ఇట్లే చెప్పబడియున్నది. ధర్మ
కాస్త్రముచే విధింపబడిన ఆశీర్వాదములను గొనుట బ్రాహ్మణులను భుజింపజేయుట
మొదలగునవి వివాహములయందు అంతమునందు జేయ గును.

శ్రాద్ధ ద్వయము.

వృద్ధికర్మయందు శ్రాద్ధద్వయము స్మృతులచే విధింపబడినది, వృద్ధియందు శ్రాద్ధ త్రియము విధింపబడియున్నది. అనగా మాతృ, పితృ, మాతామహా, వర్తములను గూర్చి మూడుశ్రాద్ధముల నాచరింపదగు ఆమూడుగణములయందును ప్రత్యేకముగా నిరవచిత బ్రాహ్మణుల నియమింపవలయుననుట, సత్యవసువుల నెడి విశ్వదేవతలకొర కిరువురు బ్రాహ్మణులు, మొత్తమెవమంద్రు బ్రాహ్మణులు నాందీశ్రాద్ధమునందు ఏడవ పురుషునికంటె వైవారు మువ్వరు పితరులు, తండ్రిమొదలుకొని మువ్వరు పిండభాక్కులనియు చతుర్థపురుషుడు మొదలుకొని మువ్వరు వేపభాక్కులనియు, సప్తమపురుషుని మొదలుకొని మువ్వరు నాందీదేవతలనియు చెప్పుబడుదురు.

విశ్వదేవులు.

దక్షప్రజాపతికి విశ్వయను పేరుగల కొమరిత గలడు, విశ్వదేవులు పదమగ్గురును ఆమెపుత్రులు, ఇష్టిశ్రాద్ధమునందు దక్షకృతువులును, నాందీముఖమునందు సత్యవసువులును, తీర్థ శ్రాద్ధమునందు ధరివిలోచనులున్నా, పార్వణశ్రాద్ధమునందు పురూర వార్ద్రపులును, హిరణ్యశ్రాద్ధమునందు ధనురులును, సపిండికరణశ్రాద్ధమునందు కాలకాములును, విశోద్దిష్టమునందు రుద్రసంజ్ఞకుడును విశ్వదేవతలుగా నియమింపబడిరి.

తాకి కాగ్నియందు చేయదగిన కర్మలు.

చాలము, జాతకర్మ, గోదానము, ఉపనయనము, స్నాతకము, ప్రతిచతుష్టయము లాచహోమము, అగ్నికార్యము, ఇవి తాకికాగ్నియందు చేయదగు.

గ్రంథాంతరము.

ఉపనయనము, వివాహము, చాలము, ఉపాకర్మ, జాతకర్మ, స్నాతకము, ప్రతిచతుష్టయము, ఇవి తాకకాగ్నియందే విధింపబడియున్నవి.

బౌహునాగ్ని కర్మలు.

పాకయజ్ఞము, సీమంతము, పుంసవనము, వాస్తుకర్మ, అగ్నియణము, ఇవి బౌహునాగ్నియందే చేయదగినవి.

ను త్రి యో క వి శేష ము.

అష్టకాశ్చిద్ధము, అధ్యయనము, గ్రహకాంతి, ప్రశశహోమము, నూతన గృహ ప్రశశము, శేషహోమము, నిత్యహోమము, సీమంతము, పుంసవనము, పార్యణ క్రాద్ధము ఇవి ఔపాసనాగ్నియందు చేయదగును, తదితర కర్మలు లాకికాగ్నియందే చేయదగును.

అధికారి భేదముచే అగ్ని భేదము.

దుస్స్వప్నభయమునందును అసంభవముగు అద్భుతమేదైనను కాన్పించినపుడును గృహుడు వివాహాగ్నియందే హోమముచేయదగును, తదితరములగు అనిష్టములన్నిటి యందును లాకికాగ్నియందే చేయదగును, బ్రహ్మచారి ఇవన్నియు లాకికాగ్నియందే చేయదగును.

కాలభేదముచే చేయదగినవి.

అన్నప్రాశనము, అతిథిసత్కారము, వివాహము, వాస్తుకర్మ, ఇవిరాత్రి యందును కూడ చేయదగు, మిగిలినవి పగటియందే చేయనగును.

పీఠలక్షణము.

మాతృ, పితృ, మాతాపితృ, వర్ణముల కొరకు నియమింపబడిన ఆరుస్థానముల యందును ప్రాచీనప్రమాణము గలిగినట్టియు విశ్వేదేవస్థానద్వయమునందు విదంగ శముల ప్రమాణము గలిగినట్టియు హరిద్రాక్షతో గూడిన పీఠములుంచ దగినవి.

ఆసనలక్షణము.

అధారాదిశక్తులను గూర్చి నమస్కరించి కుకాగ్రములయందు ఆసనము కల్పింప దగినది అక్షతలచేతగాని కుశలచేతగాని ఆసనము కల్పించదగు.

గృహంధిలలక్షణము.

కర్ణని, మధ్యమ, అగామిక, కనిష్ఠికలతో గూడి చేర్చబడిన అంగుష్ఠమునకు వరుసగా ప్రాచీనము, కాలము, గోకర్ణము, విశిష్టముని, సంజ్ఞలు, స్మార్తకర్మయం దంతటను తరచుగా అరత్నిప్రమాణ ముపయోగింపబడుచుండును అరత్నియనగా విశిష్ట ద్వయము విశిష్టకంటే తక్కువైనట్టియు ఘనమిది హస్తములకంటే ఎక్కువైనట్టియు, ప్రమాణము వైదికమునందరుడు.

అంధ్ర తాత్పర్యసహితము.

7

అంగుళ వ్రమాణము.

సూర్యుని సూక్ష్మమగు కిరణమునందు తిరుగుచు కనబడుచేణువు అణువనబడు, అట్టి మూడణువుల ప్రమాణము తిలము, మూడుతిలములు యవము, మూడుయవము లొక యంగుళము. పండ్రెండంగుళములొక యరత్తి, రెండరత్తు లొక హస్తము, రెండు హస్తము లొక బాహువు, రెండుబాహువు లొక కోదండము నేయికోదండము లొక కోశము, గ్రంథాంతరమందు అడ్డముగా కూర్చబడిన ఎనిమిది యవగింజల ప్రమాణము గాని 00000000 లేక నిలువుగా నుంచబడిన మూడువడ్లగింజల ప్రమాణము 0000 గాని, అంగుళి, లేక, అంగుళము అని యనబడు.

ఉల్లేఖనము.

గులకరాళ్లచేగాని గోళ్లచేగాని మట్టిబెడ్డలచేగాని యుల్లేఖనము చేయగూడదు, గులకరాళ్లచే పుత్రనాశనము, గోళ్లచేబంధనాశనము, మట్టిబెడ్డచే కలనాశనము, కోయ్యచే, వ్యాధియు, ఇట్టి అనిష్టములు కలుగును, కాన నువ్వుచేగాని, పెండిచే గాని, రాగిచేగాని శమికాష్టముచేగాని, దర్బలచేగాని, వడ్లచేగాని, యవలచేగాని, ఉల్లేఖనము చేయవలయును.

ఉల్లేఖనము చేయు విధము.

ఉల్లేఖన సాధనమును, అంగుస్తానామికలతోబట్టి వ కరిలేని రేఖలు యధా విధిగా లిఖింపదగినవి.

ఉల్లేఖనము చేయుటకు కారణము.

పవిత్రములగు రత్నములకు, తీర్థములకు, ఓషధులకు, నెలవగు, భూమి స్వాభావికముగనే పవిత్రమైనదయ్యు ఇంద్రుని వజ్రముచే హతుడగు వృత్తానుదని స్థూలమగు శరీరమునందలి మేదో మాంసములచే కప్పబడిన దగుటచే తద్దోష నిన్మర్తికొరకు ఉల్లేఖనము చేయదగు.

రేఖల కధి దేవతలు.

ప్రాగ్గములకు రేఖలు మూటికి క్రమముగా విష్ణు, ముకుంద, ఈశ్వర, ఇంద్రులును, ఉదగ్గములకు మూటికి బ్రహ్మ, యమ, చంద్రులును, అధిదేవతలు.

అంధ్ర తాత్పర్యసహితము.

శేఖలను లిఖించు విధము.

ప్రాగగ్రములుగా లిఖింపబడు శేఖలను దక్షిణదిశయం దారంభించి ఉత్తరదిశ
యందు సమాప్తి నొందింపవలయును, ఉదగగ్రములుగా లిఖింపబడు శేఖలను పశ్చి
మము నందారంబించి సాగ్దిశయందు సమాప్తి నొందింపవలయును.

అందుదకోప స్పర్శనము.

ఉల్లేఖన సాధనమగు శకలాదికమును నిరసించి ఉదకమును స్పృశింపవలయు,
చేదించుట, నిరసించుట, తన ఆధఃకాయమును స్పృశించుట రాక్షస శబ్దముగాని,
రుద్రశబ్దమును ఉచ్చరించుట. అపవిత్రములగు శేఖాదికమును స్పృశించుట ఇట్టి నిమిత్త
ముల యందు పునః పవిత్రతకొరకై ఉదకమును స్పృశింపవలెను.

పోక్షణాదులకు లక్షణము.

అరచేతిని క్రిందుగానుంచి చేయునది ఆపోక్షణము, అరచేతిని పైగానుంచి
చేయునది పోక్షణము అరచేతిని క్రిందుగానుంచుచు తేల్లను ముడచిచేయునది,
అభ్యుక్షణము.

అధోమాఖమగు హస్తముగలవాడై అభ్యుక్షణముచేసి అగ్నిని స్థండిలమునందుం
చ ఆపోక్షణచేయగా మిగిలిన ఉదకమును పరిహరించి పరిస్థరణలకు వెలుపననుండు
నట్లుగా సాగ్దిశయందుగాని ఉత్తర దిశయందు గాని మరియొక యుదకపాత్రము
సంచవలయును.

అగ్నిని కృణయించుట.

హోమము జేయదగు తావునకు తూర్పునందు నిలచి అగ్నిని స్థండిలపాత్రము
నందునిచి నమస్కరించి సమాహితమనమ్ముడై హృదయము నందగ్ని జేవుని
ధ్యానించుచు హస్తములచే అగ్నిసహితమగు ఆపాత్రమును గ్రహించి వ్యాహృతు
నుచ్చరించుచు స్థండిలమునం దగ్నినుంచవలయు, అటుకరువాత అగ్నివనయన పాత్ర
మునం దుదకమును పూరించి సువాసినిని గంధము పువ్వుములు అక్షరలు మొదలగు
వాటిచే పూజింపవలయును అనంతరము అగ్నిని ప్రజ్వరిల్ల జేయవలయును అగ్నివనయన
పాత్రమును తదవక చేయబడిన హోమము భ్రష్టమగుటయే గాక కర్తవ్యము
క్షీణము.

కనికరాని అగ్ని.

కుండము నందలి యగ్నియు, గొప్పయగ్నినుండి తీసుకరాదిన యగ్నియు, కూడ్రునియొక్కయు విధవయొక్కయు గృహములనుండి తీసుకరాబడిన యగ్నియు, మూతుడు చిల్లిపడిన పాత్రము, కపాలము, వీట్లచే సంగ్రహింపబడిన అగ్నియు కారవి నిష్పన్న ప్రణయించినచో వ్యాధి, మృత్యువు, భయము కలిగించును. పెంటుకలు పురుగులు మొదలగు వాటితోగూడినట్టియు అపవిత్రములగు వస్తువులకు తగినట్టియు చితికిసంబంధించి నట్టియు సమిధలనున్నా చర్మము, యెముక, వస, మాంసము, పురీషము, శుక్లము, ఉచ్చిష్టము, మొదలగు వాటి నగ్నియందు వినియోగింపగూడదు.

హోమ లక్షణము.

విస్తారముగ ఎండుకట్టెలుకలదై బాగుగా ప్రజ్వరిల్లి పొగలేక అంగారములతో గూడి జిహ్వలుగల అగ్నియందు హోమము జేయదగు అట్లుకానిచో జేయజనదు.

అగ్నిని ప్రజ్వరిల్ల జేయనిధము.

అకుచే విసరినచో వ్యాధియు, చేటచేధననాశనమున్ను హస్తముచే, మృత్యువును, కలుగును. ముఖముచే ప్రజ్వరిల్ల జేసినచో కర్మసిద్ధియగును, ధమనిని (వెదురు గొట్టమును) గాని తృణమునుగాని, కాత్మమునుగాని, మధ్యయందుగించి ముఖవాయువుచే అగ్నిని ప్రజ్వరిల్లజేయవలయును, విరాట్పరుషుని ముఖమునుండి అగ్నిభ్రుతైన.

అగ్ని ధ్యానము.

రెండు శిరములు, ఒకహృదయము, నాలుగుచేవులు, రెండు నాసికలు, రెండు ముఖములు, ఆరు నేత్రములు, స్పృహవములు, జఞమాల, అభయముద్రలను ధరించిన నాల్గు దక్షిణాకరములు తోషకము వింశామర ఘృతపాత్రములను ధరించిన మూడు వాను హస్తములు గలిగి కుడిపక్క స్వాహాదేవియు యడమపక్క స్వధాదేవియు కూడియుండ మేషవాహనము నధిష్ఠించి నాల్గు కొమ్మలు గలిగి బాలమూర్త్యునితో సమానమగు శాంతి గలిగి ఉపవీతముతో గూడి జటానుకుటముచే ప్రకాశించును ప్రజ్వరిల్ల పావకుని సర్వకర్మలయందు ధ్యానింపవలయును.

అగ్నిభిముఖీకరణము.

అగ్ని ప్రాప్తిముఖముగానుండును, ఋత్విక్కులును ప్రాప్తిముఖముగానుండురు.

ప్రజీకయ పాశ్చాత్యుభయగామండును, కాన "ఏవహిదేవ," అను మంత్రముచే నభి
మంత్రించబడిన యాదకమును, ప్రాగ్విశయంబునందొకచో ఆయుదకమునుమాచి భయపడి
అగ్ని పశ్చిమాభిముఖుడగును అపుడు హోమముచేయుటకు పదుంజపముగానుండును.

అగ్ని భేదము.

అగ్నిని హృదయమునందు స్మరింపదగురీతియెట్లన ! కర్మభేదములనుబట్టి, అగ్ని
ఇరువదియారు భేదములనొందియున్నది. అవియేవన కాకేకాగ్నిపావకుడు, గర్భా
ధానము దుమరుకుడు, పుంసవనమునందు పవమానుడు, సీమంతముందు పుంసువుడు,
కోభవకర్మయందు శృంగి. జాతకర్మయందు ప్రబలుడు, నామశరణమునందు పార్థివుడు,
ప్రకాసోపస్థానమునందు భద్రుడు, అన్నప్రాశనముందు కుచి, చాలమునందు పభుడు,
ఉపనయనముందు జాతజేదన్సు, వ్రతములయందు సంభవుడు, గోదానమునందు గూర్మ
డు, కేవలతోర్జయములయందు సోమ్యుడు, వివాహమునందు అవపథుడు, గాహక
పత్వమునందు బ్రహ్మ, అన్యాచార్యమునందు రుద్రుడు, అహవసీయమునందు విష్ణువు.
పూర్ణాహుతియందు ఇంద్రుడు, ప్రాయశ్చిత్తమునందు కృషీటినుడు, కాంతికములయందు
విరడుడు, పాస్తీకములయందు బలవర్ధనుడు, వశీకరచార్మములగు హోమములయందు
కామడుడు, శత్రు సాధకకర్మయందు కృష్ణుడు, ఉచ్చాటనకర్మయందు ధూమడు,
శత్రు స్తోభవకర్మయందు పింగళుడు, ఇట్లు కర్మభేదముచేగల్గు అగ్ని నామభేదాదికమును
తెలియక చేయబడు హోమాదికమంతయు నిష్ఫలమగును.

అగ్నియొక్క సప్తజిహ్వలు.

హిరణ్య. కనక, రక్త, కృష్ణ, మధుర, అతిరక్త. బహురూప, అనవని అగ్ని
దేవుని సప్తజిహ్వలు. వివాహమునందు పశ్చిమదిక్కునందుండు సువర్ణజిహ్వయు. జాత
కర్మయందు కనకయను మధ్యమజిహ్వయు ఉపనయనమునందు రక్తయగు ఉత్తర
జిహ్వయు, పితృకర్మయందు కృష్ణయను దక్షిణజిహ్వయు, ఉగ్రకర్మలకు అతిరక్త
యగు ఆగ్నేయజిహ్వయు కాంతికర్మలకు బహురూపయను యావంతజిహ్వయు, హో
దేవార్థమై జేయబడు హోమమునకు సునగ్రిభయను పార్శ్వజిహ్వయు, నియమించబడినవి.
కనకయందు సర్వద్రవ్యములును, హోమముచేసి సర్వపాపములచే విమక్తుడగు.
హిరణ్యయందు ఇర్మమును కనకయందు ఘృతమును రక్తయందు చరువును, కృష్ణయందు
జలహోమము, మధురయందు పిండియు, బహురూపయందు, తెల్లవాణును, అతిరక్త
యందు తిలహోమమును చేయవగు ధూమముతోమాడిన భాగము తెలియనియు, ఒకటి

యగు జ్వాలానాసికయనియు, ఎరుపు, నలుపు, కలసినవర్ణము, ధూమ్రమనఁబడు, అట్టి వర్ణముగల జ్వాలానేత్రమనియు, విస్ఫారమగు జ్వాలముఖమనియు, చెప్పిబడుకర్ణమునంది న్నబడు ఆహుతిదరిద్రుడము. నాసికయందు దుఃఖము నేత్రములయందు యజమానునకు మృత్యువు కలుగును, మాఖమునందు నల్లినచో ప్రియము వృద్ధి నొందును.

ప రి స మూ హ న ము.

హస్తముచే యుదకముగొని తూర్పున నారంభించి ప్రదక్షిణకర్మముగా అగ్ని చుట్టును చేయబడుమార్జనము పరిసమూహనమనఁబడును.

ప రి షే చ న ము.

పరిధిపరిస్తరణ పూజనములకు క్రత్యేకము. అంగుళము వ్యవధానముండదగు అగ్నికి నలువంకలను ఏడంగుళములు వదలి ఎనిమిదవ యంగుళమునందు పరిషేచనము తొమ్మిదవ యంగుళమునందు పరిధులును పదవయంగుళమునందు పరిస్తరణలను, పదు నొకండవయంగుళమునందు పూజనమును (అనగా అలంకరణమును) చేయవలయు.

అ గ్న్యై లం క రణ ము.

మణివర్పణమునందు చెప్పబడినరీతి, అగ్నికి పదునొకండంగుళముల వ్యవధానము నందు చుట్టును నామధంత్రములచే పూజింపదగు అగ్నియేనమః హుతవహాయనమః, హుతాకనెకమః, కృష్ణవర్తనెకమః, దేవమాఖాయనమః, నప్తజిహ్వాయనమః, వైశ్వా నరాయనమః, జాతజాతవేదనెకమః, అను నీనామ మంత్రములచే ప్రాగాద్యప్రదిక్కుల యందు పూజించి తరువాత చేయదగు కర్మలను చేసికొనదగు.

ప రి స్త రణ ల ను ం చు ట.

పరిస్తరణదర్శనము, పరిధులను, సంధులయందు ఉత్తరదిక్కునందున్న వాటిని క్రిందుగానున్న, దక్షిణదిక్కునందున్న వాటిని పైగానున్న. ఉండువట్లు చేయనగు పిక్కకమ్మయందీ జెప్పబడిన రీతికి విపరీతముగా చేయదగు ప్రాగాదిపరిస్తరణలను ఒక్కొక్కటి పదునారుదర్శనలతో చేయదగు, పాత్రాసాదనకై పరువబడుదర్శనలు పండ్రెండు, తృణితా సాదనకు పండ్రెండును ఆరాత్రాచ్ఛాదనమునకు ఎనిమిదియు, విశ్వసన ముకు మూడును పవిత్రమునకు రెండును ప్రత్యాసనమునకు, (వరికుద్దికొరకై ఆభ్యము నందు ఒర్భాగముల, నుంచుటకొరకు) రెండును, సమూర్జనమునకు మూడును ఆభ్య

ప్రతిభాకరణార్థమై కాలుటకొకటియు, పర్యగ్నికరణమునకొకటియు, ఇట్లు గూట
యొనిమిది దర్భలుకావలయు.

దర్భ భేదములు.

విశ్వామిత్రము, కుశ, రెల్లు, పరి, మాంజ, యవ, గరిక. ఇవియేడును దర్భ
భేదములు.

దర్భలయందు స్త్రీత్వాది భేదము.

ఆగ్రమునందు లావుగానుండు దర్భ స్త్రీదర్భయనియు, మూలమునందు లావుగ
నది సపుంసక మనియు, మూలమునుండి ఆగ్రమువరకు సమముగానుండునది పురుషదర్భ
యనియు ననబడు, వివాహమునందు పురుషదర్భలు, పుంసవనమునందు స్త్రీదర్భలు,
తదితరకర్మలయందు సపుంసకదర్భలుకాదగు. క్రుంచబడిన ఆగ్రముగలది కృణమున
బడు, ఆగ్రముతో కూడినది సవిత్తమునబడు దర్భలు పాదేకప్రమాణముగలవియు
కుశలు రెండు ప్రాదేశముల ప్రమాణగలవియు పరిస్తరణలు మూడుప్రాదేశముల ప్రమా
ణముగలవియు కాదగు అంతకుమించిన ప్రమాణముగలవి తృణములనబడు, బ్రహ్మయ
జ్ఞము, పితృకర్మ, యజ్ఞము, వీటియందుపయోగింపబడిన దర్భలను త్యజింపవలయును,
బాతకర్మ, నామకరణము, చౌలము, అన్నప్రాశనము, వివాహము, ఉపనయనము
ఈకర్మలయందు దర్భలను ధరింపని బ్రాహ్మణులు పుత్రహీనులు, దరిద్రులు, అగుదురు.

పాత్ర సాదనము.

అగ్నికి తనకుఉత్తరభాగమునందు దర్భలనుబలచి. వాటియందు సృక్స్నువాది
పాత్రల నాయాకాలములయందాసాదింపవలయును అట్లాసాదించుటలో పాత్రలుజంట
గాను అధోముఖములుగాను ఉండదగు మానుషకర్మలయందొక పర్యాయముగాన న్నూ,
పితృకర్మయందు ఒక్కొక్కటిగాన న్నూ అసాదింపదగు ఇతర దర్శియు ఆజ్యపాత్రము,
కాండ్రెగుకర్మతో జేయబడిన పోక్షణపాత్రయు సృక్స్ను, పూర్ణపాత్రమును ఇధి
మును అసాదింపదగు, ఇధ్మముయొక్కకట్టు మడికిందుగానుండవలయు ఆఇగ్మమును
సృక్స్నుయొక్క వరుసలోనుంచదగు, మరియొకచోటనగుచో ముడిపైభాగమునందుండ
వలయును.

పాత్రలక్షణము.

సృవము చంద్రకొయ్యచే జేయదగు, బహుపు మోదుగకర్రచే జేయనగు అట్టివి

సంధివింపనిచో రెండాకులను సృక్స్సవములుగా శిర్పరచుకొనదగు అందు మోడుగుదళ
ముయొక్క మధ్యమపర్ణములు పక్షస్తములు అవలెనిచో సాక్షాన్నారాయణునిరూప
మగు అక్షర్ధవృక్షముయొక్క పర్ణములచే సృక్స్సవముల కల్పించుకొనదగు, అజ్యపాత్ర
యు పోక్షణపాత్రయు ఒకబాటివైయుండవలయును, అట్లుగానిచో కరకాట అనిష్టము
నా|| రామేశ్వరుడు అష్టపాత్రాసాదనమును నిషేధించి అట్టినిషేధము చదువులేని
పక్షము నందుమాత్రము చెల్లదగు “బహ్యశ్చరవంతి కర్మాణీభ్యవంతి” అనువచన
సామాన్యమువలన స్థాలీపాకములకు చరుస్థాలీ, అజ్యస్థాలీ, పోక్షణపాత్ర పూర్ణ
పాత్ర సృక్స్సవములు ఇధ్మము, ప్రస్తరము (బహాస్సు) అనునాట్లు జంటలు ఆప్ర
స్తరమునకు బహాస్సుమంజనాది సంస్కారములయందు వినియోగమని తండుస్వామి
పలికెను స్మారకకర్మలకు పోక్షణీసంస్కారము పూర్ణపాత్రపరిణయనము, సృక్స్స
వసంస్కారము, ఈక్రియలను దర్మపూర్ణ మాసలయందువలె అనుంక్రికముగా
చేయవలయు.

ప వి త్రి ల క్ష ణ ము.

లావు చేతను పొడవు చేతను సమములగుచు అగ్రములతో గూడిన ప్రాదేశప్రమా
ణములగు రెండు ముడిజేయబడిన పవిత్రములు దైవకర్మయందు చెప్పబడినవి. అగ్ర
ములతో గూడినట్టియు సమములైనట్టియు ఒకవైపునకే ముడల్లు లేనట్టియు ముడిజేయ
బడినట్టియు మూడుపవిత్రములు పితృకర్మయందు చెప్పబడినవి, విశ్వదేవతలయందు
దేవతలగుటవలన రెండు పవిత్రములును, బ్రాహ్మంగమగుటవలన ముడిజేయబడినట్టియు
పవిత్రములనుపయోగింప దగును, విగిలిన తంత్రమంతయు సమము సమిధలు, పవిత్రము
ఇధ్మము యీమూడును ప్రాదేశప్రమాణములు ఇధ్మవిశేషము రెండు ప్రాదేశముల
ప్రమాణము, పరిధులు మూడు ప్రాదేశముల ప్రమాణముగానుండవలయు, తృతీయ
విధవి అగ్రములుగల ప్రాదేశప్రమాణములగు రెండుదర్బలను తృణమునుగాని కాష్ఠ
ములుగాని వ్యవధానముగానుంచి తృంచవలయును. గోటిచేత్యంపగూడదు ఈనియమము,
కీరజ్వేదనమునందు సాధారణముగా వతికొంచును. అట్లుతృంచబడిన దర్భాగ్రముల
నిదకముచే ప్రక్షాళనచేసి కుడచి బ్రహ్మముడివైచి పోక్షణపాత్రయందు త్రెరాగ్రము
లుగానుంచి యుదకమునుపూరించి, పక్షమును సంధారణించి ఉత్పాదనమునుజేయవల
యును. అరచేతులు వైగానుంచబడిన హస్తముల యొక్క అంగుష్ఠానామికలతో పవిత్ర
మయొక్క మూలములను అగ్రములనుబట్టి యుత్పాదనము మూడుసార్లు చేయదగు,

అజ్ఞపాత్రకు పునరాహారము (పశ్చిమమునందాఁబించి ప్రాక్కువలన ఉత్పవనముచేసి పాశ్చిమమునండి వెనుకకునుండి పశ్చిమమువరకు ఉత్పవనముజేసినచో నొక యుత్పవన మగునట్లు) గా మూడుపర్యాయములు ఉత్పవనము చేయవలయు పూర్ణపాత్రకు పునరాహారములేదు. ఉత్పవనమునకంతటను పశ్చాదుపక్రమము పాత్రములను త్రానములనుగా జేసి ఇద్దము విడదీసి ఆయిద్దమునుదకముజే పోక్షింపవలయు ప్రిణీతప్రయోగము లొనికి వచ్చువరకు పోక్షణయందలి జలములచేతనే పోక్షింపదగిన పాత్రలను పోక్షింపవలయును ప్రిణీతప్రయోగములొనికి వచ్చినతరువాత ప్రణీతార్థములగు పాత్రలను మూడుపర్యాయములు పోక్షించుచుండవలయు పోక్షణజలమును స్పృశింప కూడదు.

పూర్ణ పాత్ర స్థానము.

పాత్రాసాదనస్థానమునకును అగ్నికిని మధ్యయందలి పదియంగుళముల నిడివిగల స్థానము పూర్ణపాత్రనుంచదగిన స్థానమని కపర్దిమొదలు గాగలవారిచే జెప్పబడినది. పాత్రలకంటెను తరదిశ దుష్టమైనదికాన పూర్ణపాత్రనుంచదగదు. హోమసంరక్షణకొరకును దోషశాంతికొరకును ఈచెప్పబడినతావున పూర్ణపాత్రమునుంచదగు.

బ్రహ్మసన లక్షణము.

అగ్నికి దక్షిణభాగమునందు సత్కులప్రసూతుడు, నేదవేత్త, ఆచారమును తెలిసినవాడు, తపశ్శాలి, మట్కర్మనిరితుడు, కాంతుడు, దయాస్వభావముగలవాడు, జితేంద్రియుడు, గామియాజకుడుకానివాడు, పరిశుద్ధుడు, ప్రతిగ్రహలొలుడుకానివాడు, అనూయలేనివాడు, సత్యవచనుడు, సజ్జన నేవకుడు అగువాడని, దక్షిణదిక్కు నాశ్రియించి యమాడు మృత్యువునివసెంతురు కాన తత్సంబంధమగు దోషమును హరింప సమర్థుడను బ్రాహ్మణుని బ్రహ్మనుగా కూర్చుండనియోగింపదగును.

అనిరూఢాగ్ని.

స్మారాగ్నినుండి విభజింపబడి పరిస్తరణలకు వెలుపలనుంచబడిన అగ్నినిరూఢాగ్నియనబడు, పరిస్తరణలమధ్యనుండు అగ్ని అనిరూఢాగ్నియనబడు. అగ్నికిని పరిస్తరణలకును మధ్యయందాజ్యశోధనము నాచరించిన మూఢుడు సర్వకర్మయందు విహిమ్ముకుడగుచు నరకమునొందును. (మరియుకవిశేషము) వివాహము, చౌలము, సీదంతము, నేదప్రక్రమలు, స్నాతకము, గోదానము, పునస్సంధానము, వాస్తవహో

మము, అగ్రయణము, కాంతిహామము, వృషోత్సర్జనము, ఉపనయనము, ఈశ్వరలయఃమ అగ్నికే, పరిస్తరణలకు మధ్యయందే ఆజ్యసంస్కారము జేయదగు.

ఆజ్య సంస్కారము.

స్వార్థాగ్నియందలి ఉత్తరదిశయందలి అంగారములను విచ్చిత్తి (తెంపు) లేకుండునట్లుగా తీసి వాటియందాజ్యమునం సంస్కరింపవలయును.

గ్రంథాంతరమునందు,

ఆజ్యపాత్రను అగ్నికేయోత్తరమున నిరూఢములగు అంగారములయందుంచి ఛిన్నములుగాని రెండుదర్భాగ్రములనుత్పంచి పవిత్రముగా సంస్కరించి ఆయాజ్యమునందుంచవలయును, మధ్యకైటభులను పేరుగలరాక్షసులు ఇరువురును ఆజ్యమును హరింతురు కాన తత్పరిహారార్థమై రెండుదర్భాగ్రముల ఆజ్యమునందుంచుట, ఆజ్యసంస్కారమునకు ఒక యంగారమైనచో మృత్యువు రెండంగారములయినచో తల్లికిడును కలుగును గాన మాదంగారములచే నాకర్మ నిర్వతికొంపదగు. పర్యగ్నికరణముచేయనిచో రాక్షసులు ఆయాజ్యమునందే పడెదరు, అదోషకరిహారార్థమై ఒక దర్భాగ్రమును కాల్య ఆజ్యప్రతిఫలీకరణము, మరియుకదానిచే పర్యగ్నికరణము చేయదగును. ఇవినిరూఢమగు లేవ వహ్నియందు చేయదగు నిరూఢాగ్నినుండియే ఆక్రియలు జరిగినచో తచ్చేవమును నిరూఢాగ్నియందుంచదగు లేక ప్రధానాగ్నినుండి జరిగినచో పరిస్తరణలకు వెలుపలనే యుంచదగు ఆకుకాగ్రములను క్రమముగాతడిపి అగ్నియందుంచి యుడకమాను స్పృశింప నగు ఆజ్యమునందున్న దర్భాగ్రములను పోక్షించి అగ్నియందుంచవలయును. ఆపుకు తిరిగి ఆజ్యమునకుత్పవనము చేయవలయునని కపర్దిష్ఠామితము అనంతరము అనిరూఢాంగారముల నగ్నియందుంచి పవిత్రముల నమ్రపహరణచేయవలయు (అనగా అగ్రములు మధ్యములు మూలములు ఓటిని క్రమముగాదహించుట.)

సృష్టవ సంమూర్జనము.

ఏదమచేత సృష్టము కుడిచేత సృష్టమును దర్భరను గ్రహించి అగ్నియందు తపింపజేసి యెడల చేతిశ్రేయ్యయందు క్రింద సృష్టమైన సృష్టమునుడునట్లుగా ధరించి కుడి కుడిచేతనున్న దర్భలయొక్క అగ్రములచేత సృష్టముయొక్క అనిభాగమును ప్రదక్షణముగా సమూర్జనముజేసి పిమ్మట దర్భాగ్రములచేతనే చిలముయొక్క వైభాగమును ప్రదక్షణముగాకుడురి దండిమును దర్భములచేత మూలమును దండికొని చివము

పరకు వున్న భాగమును పరిదక్షిణముగా తుదచి పిదప సృపమును క్రిందను సృక్కును వైనను ధరించి అసృక్కునున్న బిలమునందు దర్భాగ్రములనే మూడుపర్యాయములు సంమార్జనము చేసి బిలము మొదలుకొని అగ్రమువరకు త్రూర్పుగానున్న అగ్రము మొదలుకొని బిలపర్యంతము క్రిందిభాగమును పశ్చిమముగానున్న సంమార్జనము చేసి దండమును మాత్రము వెనుకటివలెనే దర్భములములచేతనే క్రమముగా సంమార్జనముజేసి అట్టి పుక్కువములను హస్తములచేగొని వెనుకటివలెనే తపింపజేసి కుశలచే పోషించి ఆ పుక్కువములను క్రమముగా అగ్ని సమీపమునందుంచి సంమార్జనముజేసిన దర్భములను తడిపి అగ్నియందుంచవలయును.

ఇ థ్మ ల క్ష ణ ము,

సమిధయొక్కయు, ఇన్ద్రముయొక్కయు, పరిధులయొక్కయు, స్థూలత్వముయొక్క ప్రమాణమును పెద్దలయొక్క వచనములవలన తెలియనగు, కనిష్ఠకాయందలి అగ్రపర్యమతో సమమగు లావుగలదిగా సమిధయొండవలయును అని గృహ్యభాష్యమునందు నిశ్చయింపబడినది. అట్లే అనామికాంగుళియొక్క అగ్రపర్యమతో సమానమగు ప్రమాణముగలిగి ఇన్ద్రముండవలయును మిగిలిన మూడువ్రేళ్లయొక్క అగ్రపర్యమతో సరియగు లావుగలిగి పరిధులుండవలెను. ఈ కనిష్ఠాద్యంగుళులకెల్లూ తారతమ్యముగలదో అట్లే సమిధేష్ఠ పరిధులకును తారతమ్యముగలదు, అదియెట్లన సమిధ, పవిత్రము, వేది, ప్రాదేశప్రమాణములు ఇన్ద్రము రెండు ప్రాదేశముల ప్రమాణముగలది పరిధి మూడు ప్రాదేశముల ప్రమాణముగలది ఇన్ద్ర సమిధలు రెండు ప్రాదేశముల పొడవుగలిగిగాని వికసిప్రమాణముకలిగిగాని యొండవలయును వాటిసంఖ్య ఇరువదియొకటి, అందు మూడుపరిధులు రెండుపూరసమిధలు అనూయాజసమిధయొకటి ఇన్ద్ర సమిధలు పదునేను ఇద్దాసాదనము చేసిన తావుననే సమిత్సన్నహనమునుంచవలయును, స్వయముగానే యెండిన సమిధ మృత్యుకరము. కృశించి వ్యాధికరము చీల్చబడినది కలహప్రదము మిరిమించినలావుగలది ధయకారణము విరిగిన సమిధను ఏమాత్రము అగ్నియందుంచినను పత్తివాళకరము ఎండిచిట్టిపట్టగల సమిధ పశుబంధునాళకరము మిరిమించిన పొడవుగలది ధననాళకరము మిరిగిదగ్గిన ప్రమాణముగలది (పొట్టిది) సంతాననాళకరము మోడుగు, చంద్ర, రావి, కాద్రేగు, జమ్మి, మిరి, వెయరు, మేడి, మారడు, ఈవృక్షములు కుర్చప్రథములైనవి కాన, వీటియొక్క స్కంధము, కణుపులు, కాని కాలులు ప్రాదేశమాత్రములు పట్టగల వంకరలేనివి దోషవర్జితములైనవి గృహింపదగు మోడుగు

సమిధలు సంగ్రహించినది మొదలు పక్షమువరకు పరిశుద్ధము, మేడి, రావి, ఇవిమాడు
 రోజులవరకే పరిశుద్ధములు ఉత్తరేణి అదినమునందేయోగ్యము చంద్ర, జిల్లేడు, కుశ,
 గరిక, జమ్మి, ఇవితత్కాలమునందుమాత్రముపయోగించును సమిధలు, పుష్పములు,
 కుశలు, మొదలుగాగలవి భౌహ్మణుడు తానేసంగ్రహించుకొనదగు కూడునిచే
 తేబడినవి బంధునాశకరములు తానవిడువదగినవి కూడునిచే తేబడినట్టియు కొనబడిన
 ట్టియు సమదాదులచే కగ్మచేసినచో అధఃపతనముకలుగును, పిడుగుచేదగ్ధమైనవి
 గతనబారినవి అగ్నిదగ్ధమైనవి విడువవలయు చేతిచేత్యంబబడినట్టియు స్వయంగా
 ఎండినట్టియు సాసాత్ములు మొదలగువారిచే విక్రయింపబడినట్టియు మలము అమేధ్యము
 మొదలగువాటిచే పూయబడినట్టియు సమిధలుదోషప్రదములు.

మరియు నాసాధింతుట.

దక్షిణపరిధియొక్క మూలమును మధ్యపరిధియొక్క పైభాగమునను ఉత్తరపరిధి
 యొక్క మూలమును క్రిందిభాగమునను ఉంచవలయు కుడిచేత ఊర్ధ్వముఖములుగా
 రెండు సమిధలను ఒకపర్యాయముగ్రహించి మధ్యపరిధిని స్పృశించి అగ్నియదిక
 యందొకటియు ఈశానదిక్కు యందొకటియు ఊర్ధ్వముఖములుగా స్థాపింపవలయును.
 అన్నికర్మలయందును అమూలసమిధలు ఇట్లేనని చెప్పబడినవి.

పరిషేచనము.

అదిలేదుమన్యస్వ అనునది మొదలగు మంత్రములచే అగ్నినియథావిధిగా పరిషే
 చింపవలయు.

గ్రంథాంతర ముందు.

పరిష్కరణలకు లోపలిభాగమునందు పరుధులును ఆపరిధిపరిష్కరణలకు మధ్యభా
 గమునందు పరిషేచనమును చేయదగినదని కపర్దిశిష్యులచే చెప్పబడినను, ఇట్లు పరిషేచ
 నముచేయవలయు స్థండిలమునకు పడునొకండు పది తొమ్మిది ఎనిమిది అంగుళములు
 వ్యధానముగల ప్రదేశములయందు క్రమముగా అలంకరణము పరిష్కరణ పరిధి పరిషేచ
 నములుకాదగు.

ఇథ్యుక్త వాచము.

ఇథ్యుక్తవాచాధింధిప్రదేశమునందు అమాయాజసమిధను ఇథ్యుక్తవాచమును

వరలి కుడిచేత పడునేనుసంఖ్యగల ఇద్దమనుగ్రహించి ఎడమచేత అయిద్యమనంతకు గ్రహించి అనంతరమునందు యథావిధిగా ఒకటి రెండు అని లెక్కించుచు ఇద్దమని ధల పడునేటిని పృవముచే గ్రహింపబడిన ఆజ్యముచేత తడుపవలయు పిదప ఆపనము నుండి కొంచెములేది అచటనున్న బాహ్యబులయనుజ్ఞగొని అమంత్రకముగా ఇద్దాధానము చేయవలయు హస్తములచే గ్రహించి కూర్చుండియే అగ్నియందుంచవలయు పని లెన్న హస్తప్రక్షేపణమునందును శక్త ప్రావహోమమునందును ఆఘారహోమమునందును ఇద్దాధానమునందును స్వాహా కారణమును వర్జింపదగు.

ఆ ఘా ర హో మ ము.

ప్రథమాఘా హోమమును పృవముచే ఆజ్యమునొకసారి గ్రహించి కూర్చుండియే వాయవ్యదిశనండి అగ్నేయదిశవఱకు వంకర లేకుండునట్లుగాను విచ్చిత్తిలేకండునట్లు గాను వ్రజాపతిని మనస్సుచే ధ్యానించుచు అమంత్రకముగా హోమముచేయవలయు ద్విత్రియాయాఘారహోమమును ప్రథానదర్శియందు వక్రద్వహణముజేసి (అనగా పృవముచే ఆజ్యమునొకసారి పృక్కునందుంచి) నిర్బుతిదిశమొదలు ఈశానదిక్కు వరకు మనస్సుచే నిమగ్నినిధ్యానించుచు చేయవలయు ఇది ఆఘారములయొక్క నిర్ణయము.

చ త్తు న్ను లు.

అగ్నికి పూర్వార్థమునందు జేయబడు ఆజ్యభాగలు చత్తున్నులనబడు అందును ఉత్తరభాగమునందాగ్నేయము దక్షిణభాగమునందు సామ్యమును చెప్పబడియున్నది.

మ ఖా హు తి.

మఖాహుతి అగ్నికి మధ్యభాగమునందు జేయబడినది అచ్చటనే ఆజ్యభాగలైన తరువారచేయబడు హోమములుగూడ జేయదగు నాల్గునేవప్రతములయందును మఖా హుతి ఆవశ్యకమని ఆచార్యులందరిచేతను నిశ్చయింపబడినది, మఖాహుతిజేయవలసి నపుడు పృవముచేనొకసారి పృక్కునందుగ్రహించి హోమముజేయవలయునని నిర్ణయము అన్నికర్మల యందును సంస్కారము చేసెడివారు ఉత్త భాగము నందుండవలయు సంస్కారము నొందడి పురుషుడుగాని స్త్రీగాని దక్షిణభాగమునందుండవలయు ఇట్టి ద్యవస్థ కపర్తి మొదలగువారిచే నిర్ణయింపబడినది కాని స్మార్తకర్మయందుట్లు చేయదగు.

స్వప్నములను ధరించురీతి.

స్వప్నము నగ్రమునందుఁబరించినచో విఫలము మధ్యయందుఁబరించినచో సంతాన క్షయము మూలమునుధరించినచో హోమమునుచేసినవాడు మృతినొందును ఇతఁ స్వప్న స్థానమెట్లైన అగ్రమునకు మధ్యభాగమునకు మధ్యనుగాని మూలమునకు మధ్యభాగము నకు మధ్యనుగాని స్వప్నముధరింపదగు మూలమునకు మధ్యమునకు మధ్యభాగమును అంగు శలయందు మధ్యములగు మధ్యమానామికలచేతను అంగువృత్తముచేతను స్వప్నమునుగ్రహించి హోమముచేసినచో సంతోషము పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి సర్వకార్యార్థసిద్ధియు కలుగును.

ఆహుతి లక్షణము.

సకారమునుచ్చరించునపుడు సూతకము కాన ఆహుతినంచదగదు సకారము నుచ్చరించునపుడుంచినచో శత్రువుల కభివృద్ధికలుగును హోకారమునందు వ్యాధిసీద కలుగును కాన మూడువర్ణములను బాగుగానుచ్చరించి అంగారమునందాహుతినంచదగు అట్లుచేసినచో ఆయుష్యము లక్ష్మీ కలిగి దేహంతమునందు బ్రహ్మలోకమునందు పూజింపబడుదురు.

ఆహుతి ప్రమాణము.

అజచేతియందుంచి శ్రేల్పబడు హోమద్రవ్యము (తందులాహుతి) శ్రేష్ఠ యొక్క పండ్రెండుకణుపులను పూరించునదిగాయుండవలయును శుక్లద్రవ్యము లేని పండుప్రమాణముగానుండవలయు ఆహుతి మినుపగింజ మునుగదగిన ధారగలిగి అగ్నికి పండ్రెండంగుళములు యెత్తుగాయుండవలయు అన్నము అంగువృత్తము లాజలు పిడికిలి ప్రమాణము తిలలు ఆవాలు పిండి ఇవి ముత్యపుచిప్ప ప్రమాణముగానుండదగు.

హోమముద్రలయొక్క లక్షణము.

మృగి, హంస, నూకరీ అను నీమాడును హోమముద్రలు మధ్యమము అనామి కము అంగువృత్తము ఈశ్రేష్ఠచే హోమముచేసినచో నామాద్ర మృగియవబడు ఇది సర్వ కార్యములయందును తగు తర్జున మధ్యమ అంగువృత్తము ఈశ్రేష్ఠచే హంసియనుముద్ర యగు యిదికాంతికర్మయందుపయోగించును అన్నిశ్రేష్ఠచే జేయబడినది నూకరీముద్ర యగు ఇది ఉగ్రకర్మలయందుపయోగింపనగు ముద్రాహీనమగు హోమము నిష్ఫలమగు పమిదగు హంసముద్రచేతను అజ్యమును మృగముద్రచేతను చరువును నూకరీముద్రచేతను శ్రేల్పకగు.

సృవా హుతి.

మొదటి అఘోరహోమమును పరిధానాహుతులయొక్క అనంతరము చేయబడు హోమములన్నియు (అనగా) జయదులు వ్యూహతులచేతేయబడు ప్రజాపతిహోమము పాహిత్రయోదశహోమములు ప్రాయశ్చిత్తహోమములు ఇవి సృవముచేతనే జేయదగినవి సృవముచే జేయబడు హోమముల యందాజ్యమును అసృవముచేతనే గ్రహింపజేయదగునది కపర్దిచే నిశ్చయింపబడెను ద్వితీయాఘోరహోమము పరిధానాహుతులు అజ్యభాగలు ఇవి సృక్కుతేతనే హోమముజేయదగు సృక్కుచే హోమము జేయబడు తావులసృవముచే నాజ్యమునుగ్రహించియే జేయవలయునని నిర్ణయము.

నిలుచు డిజేయదగు హోమములు.

పూర్ణాహుతియు రెండవఅఘోరహోమమును ఫలికరణహోమమును మేడిసమిధచే జేయబడుహోమమున్నూ లలాటహోమమును లాజహోమము ఇవి నిలుచుండి జేయదగినవి.

గ్రంథాంతరమునందు.

చారకర్మయందుజేయబడు ఫలికరణహోమము సౌమ్యవృతమునందలి సమిధలయొక్కహోమము ఇంద్రదేవతాకమగు ద్వితీయాఘోరహోమము చారకర్మయందలి పూర్ణాహుతియు వివాహమునందలి లాజహోమమును శేషహోమానంతరము అజ్యశేషముచే వధూయొక్కరస్సునందు భూస్వాహా, భువస్వాహా, సువస్వాహా, ఓగ్ స్వాహా, అనివ్యాహుతులచేతను ఓంకారముచేతను జేయబడు హోమములున్నూ ఇవి నిలుచుండియే జేయవలయు ద్వితీయాఘోరహోమము పూర్ణాహుతి ఇవిరెండును క్రౌతకర్మయందు నిలుచుండియు స్మారకకర్మయందు కూర్చుండియుజేయవగు స్మారకకర్మలయందంతటను సృక్కుచే జేయబడుహోమములను కూర్చుండియేజేయవలయు.

అనూయాజసమిధను ఇధ్మసన్నాహమును అగ్నియందుంచుట.

ప్రధానాహుతులకు అనంతరము అనూయాజసమిధను ఇధ్మసన్నాహమును అగ్నియందుంచదగు దీనికిమరియొక కాలములేదు ఇట్లు కపర్దిచే నిశ్చయింపబడెను.

మరియొక విశేషము.

యదశ్యకర్మణః అనుసంక్రమనకు ముందుగాని జయహోమమునకు వెనుక

గాని అనూయాజసమిధను ఇధ్మసన్నహనమును అగ్నియందుంచదగు ఇంతకంటె మఱి యొక కాలములేదు. స్మృతకమునందెచ్చట ఇధ్మతంత్రము జరుగునో అచ్చట అనూయాజసమిధను ఇధ్మసన్నహనమును ఉదకములచే స్పృశించి అనుంత్రకముగానుంచదగు ఇధ్మసన్నహనమును తంత్రిదరుడగు రుద్రునికొఱపించవలయు.

జ యా ది హో మ ము.

రెండుమాసములలోగడ జయాదిహోమమును చేసియున్నచో మతాంతరముచే తిరిగి ఆజయాదిహోమముజేయ కొందరుపండితులొప్పురు.

వ) యో గ సా ర ము నం దు.

మాడుమాసములలోగడ జయాదిహోమమును చేసియున్నచో ప్రధానహోమములనుమాత్రముచేసి జయాదులను వదలదగు అంతకుమించినచో జయాదులను క్రమముగా జేయదగు చిత్రాదిమంత్రములయందు మంత్రముయొక్క అదిపదముచే దేవతచెప్పబడు అభ్యాసహోమములయందు (అనగా అగ్నిర్భూతానామధిపతిః) అనునదిమొదలు గాగల పదు నేడుమంత్రములయందు మంత్రముయొక్క మొదటిమాడుపాదములచేత దేవతచెప్పబడు, పితృదిహోమమునందు పితరులు పితృమహులు పరేవరులు తరులు తతామహులు దేవతలు లేక విశ్వదేవతలు దేవతలు తండ్రియున్నచో పితృశబ్దమును విడువదగు పితామహుడునుయున్నచో హోమమునుమాని మంత్రమును జపింపదగు.

గ) ధాం త ర మం దు.

ఎవనికి తండ్రిమొదలగువారు జీవించియుండరో వానికిహోమములేదు ఒకడు మాత్రము జీవించియున్నచో తద్వాచమగు శబ్దమునువదలి మిగిలినమంత్రము సుచ్చరింపదగు.

రాష్ట్రభృద్ధోమము.

రాష్ట్రభృత్తులనగా “ఋతాషాట్” ఇత్యాదిమంత్రములయందు మాడునాల్గు పదములచే చెప్పబడునట్టియు తిరిగి ఆనాల్గుపదము మొదలుగాజేసి పరిశీలించగా మాడునాల్గు ఐదు పదములచే చెప్పబడువారును దేవతలు ఒకటి రెండు పదములు విశేషముగా అవ్యయింపడు భువనస్సపతే అను మంత్రముందు అదిపదద్వయమువేరనే దేవత చెప్పబడు “ప్రహపలేనత్వదేతాని” అనుమంత్రమునందాదిపదముచేత దేవత

చెప్పబడు ఆపస్తంబమతాపలంబులు అన్నికర్మలయందును రాష్ట్రభృత్తులనుకలపిచేయ
దగును మాంజీబంధనము స్నాతకముంగోదానము వృషోత్సర్జనము చౌలము వేదవ్యక
ములునాల్గు వీటియందు మాత్రము విడిగాజేయదగు.

గ) ధాంతరమునందు.

గోదానము చౌలము ఉపనయనము వేదవ్రతములు స్నాతకము పునస్సంధానము
వేదవ్రతోత్సర్జనము ఉపాకర్మ దేవతాప్రతిష్ఠ ప్రాయశ్చిత్తము వీటియందు రాష్ట్రభృ
ద్దోమములను విడి విడిగాజేయదగు.

జయాదులు అగ్నిముఖముచేయదగిన కర్మలు.

వివాహము యదృదాదిహోమము ప్రాయశ్చిత్తము గృహప్రవేశము సమావరణ
నము (స్నాతకము) సీమంతము చౌలము పుంసవనము వాస్తుకర్మ కేవలహోమము ఉప
నయనము పలాశహోమము అగ్రియణము సర్పబలి వీటియందు అగ్నిముఖము జయా
దులు చేయదగు అష్టకాశ్వాధములు దధ్యంజలిహోమము ఈశానబలి వృషోత్సర్జనము
హృదయసంసర్గము గోదానము స్వాధ్యాయము వ్రతచతుష్టయము తదుత్సర్జనములు
ఉపాకర్మ వీటియందు ముఖాహుతి అగ్నిముఖము జయాదులుచేయదగును.

జయాదులు వర్జింపదగు కర్మలు.

సర్పబల్యోత్సర్జనము, మాసికాశ్వాధము గృహస్తంధము విరుగుటవలన చేయదగు
ప్రాయశ్చిత్తము ప్రతిపత్ స్థాలీపాకము అగ్నియస్థాలీపాకము ఈకర్మలయందు జయా
దులులేవు వట్పాత్రము ముఖాహుతియుగలవు.

గింధాంతరమునందు.

అగ్నియస్థాలీపాకము, అగ్రియణము, ఈశానబలి, మాసికాశ్వాధము, అష్టకలు,
దధ్యంజలి, సపిండికరణము ఈకర్మలయందు జయాదులులేవు.

స్విష్ట కృద్దోమము.

ప్రధానాహుతులకనంతరమునందు ముఖాహుతి ఏకర్మలయందు చెప్పబడెనా
అకర్మలయందు అగ్నియేస్విష్టకృతస్వాహాయని స్విష్టకృద్దోమము చేయవలయు స్థాలీ
పాకములన్నిటియందు చదువుచేతనే స్విష్టకృద్దోమముచేయదగు.

లే ప కా ర్య ము.

లేపకార్యమనగా సృష్టనములయందంటిన చర్యాజ్యములయొక్క శేషమును బహిష్కర్చుచే తుడచుట దీనిని క్రాంతిమునందు సమంత్రముకముగాను స్మార్తమునంద మంత్రముగాను చెయదగును. సృష్టుచే పరిధులను అధ్యంజనముజేసి (హోమశేష మగు ఆజ్యమునుతగిల్చి) పిమ్మట చెప్పబోవురీతిని బహిష్కర్చమంజసము జేయవలయు ప్రయోగార్థములగు దర్శనచే ఆజ్యపాత్రమును సృష్టును సృవమును తుడువవలయు అగ్నిములచే సృష్టును మధ్యమాలములచే సృవమును మాడుపర్యాయములుగాని రెండుపర్యాయములుగాని తుడువవలయు మరియొకపక్షమునందు సృవమును మాలము లచే నొకపర్యాయము తుడువవలయును.

పరిధిప్రహరణము.

మధ్యమపరిధిని ముందుగా అగ్నియందుంచి పిమ్మట దక్షిణోత్తరపరిధుల నొక పర్యాయముగా గ్రహించి ఉత్తరపరిధిని అంగారములయందుగుచ్చుచు దక్షిణపరిధి నగ్నియందుంచవలయును వేదవ్రతములు, పుంసవనము, అధ్యనము, యజ్ఞనము వీటి యందుంచవలయును వేదవ్రతములు, పుంసవనము, అధ్యనము, యజ్ఞనము వీటియందు పరిధిప్రహరణము చేయదగు లేపకార్యములేదు ప్రయోగకాండయందు సర్వసామాన్య ముగా “అఘోరసమిధా వాదధాతి” అని విధించుటవలన అన్ని కర్మలయందును అఘో రసమిధులను అగ్నియందుంచవలయును అని కపర్దిచే నిశ్చయింపబడినది.

పరిధులు ప్రహరింపబడనితావున శమ్యులనబడు.

జయాధ్యాహుతులను హోమముజేసి పిమ్మట పశ్చిమపరిధినిముందుగాను దక్షి ణోత్తరపరిధుల నటుతరువాత నొకపర్యాయముగాను తీసివేయవలయు వేదవ్రత ములు, కాంతిహోమములు, విభిష్టేష్టి, వృషోత్సర్జనము, చరుప్రధానమగుకర్మ వీటి యందు శమ్యులగు ప్రధానహోమము, యద్యదాదిహోమము, ప్రవేశహోమము, శేష హోమము, హృదయసంసర్గము, వైశ్యమేధికము వీటియందు శమ్యులగు చాలము, గోధా నము, సీమంతము, స్నాతకము, వివాహము, ఉపనయనము, ప్రియశ్చిత్తము, వీటి యందు పరిధిప్రహరణములేదు.

సగ్గసావజ్ఞానము.

ఆజ్యపూరితమగు మ్రుక్కునొకచేతను సృవముచేతను విపర్యాసముగా ధరియింది

సృవాగ్రమును సృక్కుయొక్క ముఖమునందుంచి సగ్గస్రావహోమముఁ జేయవలయును ఏకర్మలయందు పరిధిప్రహరణముకలదో ఆకర్మలయందు సగ్గస్రావహోమము విధింపబడియె.

సగ్గస్రావనిషేధము.

ఏగృహ్యకర్మలయందు నూత్రముచే శమ్యలు విధింపబడుచున్నవో ఆకర్మలయందు సగ్గస్రావములేదు.

ప్రాయశ్చిత్తాహుతులు.

“అనాక్షాతం” ఇత్యాదిమంత్రోక్తయమునకగ్నియొ “త్వన్నః” “సత్వన్నః” అనుమంత్రమునకు అగ్నివరుణులును “అభిగీఁభిఁ” అనుమంత్రమునకు హరివదింద్రుడును “ఇవంవిష్టుః” అనుమంత్రమునకు విష్ణువును సర్వప్రాయశ్చిత్తమునకు ప్రజాపతీయుఁ దేవతలు.

పూర్ణాహుతి లక్షణము.

సృవముచే పదిరెండుమారులు ఆజ్యమును గ్రహించి సృక్కును పూరించిచేయబడునది పూర్ణాహుతియని యాజ్ఞకులుపల్కిరి.

పూర్ణాహుతి నిషేధకర్మములు.

వివాహాది సమస్తకర్మము గృహమునందు జేయబడు వాస్తుహోమము, వ్రతబంధము, వ్రతమోక్షము వీటియందు పూర్ణాహుతిలేదు.

పూర్ణాహుతిచేయదగిన కర్మములు.

కాంతి, వేదవ్రతములు, తంతుమతీహోమములు, వృషోత్సర్జనము, గృహయజ్ఞము, పాహిత్రయోదశహోమము, కామ్యవ్రతములు, పాప్తికములు వీటియందు పూర్ణాహుతి చేయదగు.

పూర్ణపాత్రీ వర్జనము.

స్మారకకర్మలయందమంత్రముగా ప్రణీతామర్జనమును చేసికొనదగు ప్రస్తరస్థానమందమంత్రముగా పూర్ణపాత్రము నాపాదించి అందుదశమునుంచి ఆయుదకమును హస్తముచే సమంత్రముగ ప్రాగాదిపంచదిక్కులయందు సమ్మర్జనముజేసి శేష

మును భూమియందుంచదగు భూమియందున్న యాయోదకమును శిరమునం ప్రోక్షించు కొని మరియొకేమమును భార్యయొక్క దోసిలియందుంచవలయును, ఇట్లు పవిత్రుడై బ్రహ్మద తనశక్తికొలది దక్షిణనిచ్చి సభ్యులవూజించి వారియాశీర్వాదముల గొనవలయు ఇవి సర్వకర్మ సాధారణమగు అగ్నిముఖమునకు సంబంధించిన కారకములు.

అగ్నిముఖ ప్రాయశ్చిత్తము.

సర్వకర్మలయ. దను తరచుగావచ్చెడి ప్రాయశ్చిత్తముల ముందుగా జెప్పి పిమ్మట విశిష్టప్రాయశ్చిత్తములను స్వతంత్రకర్మలను చెప్పచున్నాడు. ప్రాయశ్చిత్తనిమిత్తము గల్గుచుండగా ప్రాయశ్చిత్తమునుచేయక జేయబడు యజ్ఞముయొక్క ఫలము రాక్షసులచే భుజింపబడు కాన ప్రాయశ్చిత్తమావశ్యకము గొప్పదోషములయందు గొప్పప్రాయశ్చిత్తము, కొద్దిదోషములకు కొద్దిప్రాయశ్చిత్తములుచెప్పబడియె. ప్రధానయాగమునకు పూర్వముగాని స్థిష్ఠకృద్ధోమమునకు పూర్వముగాని అట్టిదోషములువాటిల్లినచో ప్రాయశ్చిత్తాచారములు చేయదగు శ్రాతకర్మలయందునిట్లేయగు గోమయముచేసలుకబడిన ప్రదేశమును భద్రమ్మగముగాని దోషమునాపాదించెడి కీటకముగాని అధిష్ఠించినచో ఆప్రదేశమును తిరిగి “దేవస్యత్వా” అనుమంత్రముచేసలికి యచ్చట స్థండిలమున్ను లభింపవలయు ఆస్థండిలమును గోవుగాని ఆశ్వముగాని యధిష్ఠించినచో పవిత్రోదములచేప్రోక్షించి “భూమిభూక—మగాత్” అనుమంత్రమును జపింపవలయు.

వ్రణితాపాత్ర ఛేదనముందు ప్రాయశ్చిత్తము.

వ్రణితాపాత్రముఛేదింపబడినచో ఆపాత్రమును ‘అభిన్నాఘర్మః’ అనుమంత్రముచే నభిమంత్రింప నాదోషముగఘర్మదేవతహరించును. పిదప మరియొకపాత్రమును “ఘర్మాదేవానాం” అనుమంత్రముచేపూరించి వ్యాహృతులచే యుపస్థానమునుజెప్పి ప్రకృతకర్మనాచరింపదగు.

స్థలి భేదమునందు ప్రాయశ్చిత్తము.

స్థలిభిన్నమైనచో “అభిన్నాఘర్మః” అనుముఖుచే మంత్రించి “ఇథో వేదిః” అనుమంత్రముచే చతుర్దశీహితమగు అజ్యమును స్పృశుచే హోమముచేసి ఘర్మాదేవతలనుగూర్చి “ఘర్మాదేవాగ్ం అప్యేతు” అని యుపస్థానమునుజెప్పి మరియొక స్థలిని గ్రహింపదగు.

దర్భస్తరణాదినివర్యాన ప్రియశ్చిత్తము.

దర్భలచే పరిస్తరణనుంచుట పాత్రలనాసాధించుట సృక్స్పవసమ్మగ్ధనము శరి
షేచనము పరిధులనుంచుట పవిత్రమును చేయుట ఇగ్ధమునుంచుట అజ్యసంస్కారము
ఈక్రియలయందు ప్రమాదమువలన వ్యత్యమునుజరిగినచో తంతుమతీహోమములు
“యత్పాకత్యా” “మనూజ్యోతి” అనునాహుతులను వేల్చుదగు.

దర్భకూర్చపవిత్రాదిచ్ఛేద దాహవినాశమునందు ప్రియశ్చిత్తము.

దర్భ, కూర్చ, పవిత్రము, ఇగ్ధము పరుధులు, బహిణస్సు, తదితరసంభార
ములు వీట్లయొక్క ఛేదదాహాదికమునందు త్వన్నాఅగ్నే, సత్వన్న, త్వమగ్నే,
ప్రజావతే, అనునీనాల్గుమంత్రములచే హోమముజేసి, అట్టిసంభారమును మరియొక
దానినిగ్రహించి తిరిగి అగ్నేయేక్షామవతే, ఇంద్రోవోవిస్వతే, అను రెండుయుక్కు
లచే హోమములజేసి, పరిస్తరణలువైచి ఇంద్రునికొరకు హోమముజేయవలయు.

ఇగ్ధపరిధిదాహమునందు విశేషము.

ఇగ్ధముగాని పరుధులుగాని దహనమైనచో మరియొకదానిచే పరిధినివైచి
పరిత్యాగ్నే పురింపయం, అనునాహుతినిగ్నికొరకు హోమముజేయదగు శేషమునమము.

స్కన్నాది ప్రియశ్చిత్తము.

అజ్యాదిహవిస్సుక్రిందికిప్రవించుట ఛేదనము, జ్ఞానము, విపరీతభేదము కాద
గిన పరిమాణమునకు హేచ్ఛతగ్గలగుట వమనము గాత్రఛేదము వవిత్రనాశనము వీటి
యందు యన్మతత్మనామిందాభూత్, పునరగ్నిశ్చత్తుః, అనునాహుతుల మిందాది
జేవతులకొఱకు హోమముచేయదగు.

హవిస్సునందు దోమలు మొదలగునవిపడినచో ప్రియశ్చిత్తము.

ఈగలు, దోమలు, కోమములు, చీమలు వీట్లచే హవిస్సుదుష్టమైనచో దాని
నివదలి ప్రాజాపత్యహోమముజేయవలయు పదముగాని వృత్తముగాని అక్షరముగాని
స్వరముగాని భ్రష్టమైనచో అభిగీతభిక్తః, అనుమంత్రముచే హోమముజేయదగును
పాత్రలయొక్క ఆరాదనము, పోక్షణము, ఆధానము, మొదలగునాటియొక్క వివ
ర్యాసమానండున్న నాశమానండును సోమనికొఱకు ఒకహుతి నివ్వదగు దగ్ధ్యము,
శర్మము, హవిస్సు, మంత్రము వీట్లయొక్క వివర్యాసమానండు “మనూజ్యోతి”

“అయాశ్చ గ్నైః” ఈ రెంటిచేతను హోమముజేయవలయు.

అగ్న్యైకపూత ప్రియశ్చిత్తము.

వా|| గృహ్యప్రాయశ్చిత్తము అగ్న్యైకపూతమలన్నిటియందు “పునస్త్యైః” అను మంత్రముచేత పూర్ణాహుతిచేసి సమిధసుంచవలయు ఈప్రియశ్చిత్తహోమములు జేయు సమయమందు పత్ని సమీపమందుండవలయును, ప్రాయశ్చిత్తహోమాంతమునందు వ్యాహృతులచే నొక హోమముజేయదగును.

నారాయణభట్టి మునునందు విశేషము.

ఇరుహోయారంగుళముల పరిమాణమునకు శమ్యయనివేరు అంతప్రమాణముగల ప్రదేశమునతిక్రమించిన అగ్నిని ప్రాయశ్చిత్తమంత్రముచే నభిమంత్రించి ప్రకృతకర్మ సమాప్తియగువఱకు అచ్చటనేయుంచదగినది అటుపిమ్మట “ఇదంతవీకం శరణిరవీకం,, అనుమంత్రముచే ఆమరతనమునందుంచదగినది పిమ్మట వ్యాహృతులచే నాజ్యాహృతులు ప్రేల్చదగు.

శమ్య ఇరుకదియారంగుళములప్రమాణముని అపస్తంబ

మహర్షి పలికెను.

పమ్యపరిమిది దేశమునగ్ని చేయతిక్రమించినచో పథిక్పదగ్నికొఱకు చరువునిర్వ పణజేయదగు అందుశక్తిలేనిచో ద్వాదశగృహీతమగు ఆజ్యముచే సృక్కునువూరించి అగ్నియే పథిక్పతేస్వాహ అని పూర్ణాహుతినిగాని సృవాహుతినిగాని జేల్చదగు.

స్విష్టకృద్ధోమమును చేయనిచో ప్రియశ్చిత్తము.

ప్రమాదమున స్విష్టకృద్ధోమమునుచేయక ఉత్తరపరిషేచనముజేసినచో అప్పుడు వ్యాహృతులచే జెప్పబడిన హోమములుజేయదగు ప్రియశ్చిత్తహోమాంతమునందు వ్యాహృతులనొక యాజ్యాహృతిత్రల్పి పరిషేచనముజేయదగు.

శకునప్రియశ్చిత్తము.

గోవు, గుఱ్ఱము, దున్న, దక్క, లేడి, అడవిపంది ఇవి అపసవ్యమునడచినచో ప్రియశ్చిత్తహోమముజేసికొని “తద్విష్టోఃపరమం,, అనుమంత్రమును జపింపవలయు నక్క గాని వానరముగాని దీఘకాముగాటాసినచో “దీఘకామభీదృపాణుమాస్మ,, అను మంత్రమునుజపింపవలయు గుడ్లగూబ మొదలగువాట్లయొక్క భయంకరమగుశబ్దము విన

వచ్చినచో త్వమగ్నైరుద్రః, అవోరాజానం, అనుమంత్రములచే రెండుహోమములు జేయదగు లేక జపింపదగు హోమముజేసినపక్షమున ..రుద్రాయేదమని,, త్యాగము ఇట్లుజేసి ..ద్విపచ్చతుష్పదస్మాకం,, అను మాడువాక్యములచే నాశకునవాక్కు నభిమంత్రింపనగు.

అగ్నినాశప్రాయశ్చిత్తము.

లేఖనముకంటె పూర్వము అగ్నినష్టమగుచో తిరిగియగ్నినివ్రతిష్ఠించి, పునస్త్య, అనుమంత్రముచే సమింధనము జేయవలయు.

అగ్నితనంతటవ్రజ్యరిల్లుచో ప్రాయశ్చిత్తము.

అగ్నితనంతటనే పరిజ్వరిల్లుచో ..ఉద్విష్యస్వ,, ..మానోహిగ్ంసీత్,, అను మంత్రములచే రెండుసమిద్ధోమములు జేసి హోమకర్మనారంభింపనగు.

అఘారహోమేవణమునకు పూర్వముగ్నినష్టమైనచో ప్రాయశ్చిత్తము.

అఘారములకంటె పూర్వము అగ్నినష్టమగుచో తిరిగియధావిధిగా అగ్నినిప్రతిష్ఠించి సమస్తవ్యాహృతిహోమము మిందాహుతి అనాజ్ఞాతత్రయహోమము చేయదగు.

అఘారహోమానంతర మగ్నినష్టమైనచో.

అఘారహోమానంతరము వేదికమధ్యయందగ్ని నష్టమైనదనితోచినచో పంచహోతచేతను మహావ్యాహృతులచేతను హోమముజేయదగును.

ఇద్ధప్రత్యేవణమునకు పూర్వముఅగ్నినష్టమైనచో.

తిరిగి అగ్నినిప్రతిష్ఠించి “పునస్త్య” అనుమంత్రముచే పరిజ్వరిల్లుజేయదగు.

వివాహసాగునకంటె పూర్వముగ్ని శాంతించినచో.

యోగము (కాడి) లాజలు వీటికి సంబంధించినకర్మములొనడిన కలాపమును తిరిగి చేసి శేషముపూరింపనగు.

వివాహమైననాల్గురోజులమధ్యను అగ్నియనుగమించినచో.

ఉపనయనాగ్ని, వివాహాగ్ని, శవాగ్ని, సూతకాగ్ని ఇవిశాంతించుటగాని మౌలింపబడుటగాని ఉపసూతమునొందుటగాని సంభవించినచో (అనగా ఆయాకర్మల

యొక్క సమాప్తికంటె పూర్వసప్తములగుట రజస్వలాదులచే స్పృశింపబడుట) ఇట్టి సంభవించినచో పాదాదాయముచేసి సంకల్పించి 'శంసూదవి' అనుమంత్రముచే నుదకమనుభస్మముచేయునందు ప్రోక్షించి 'అయనై యోనిర్ బుద్ధియ' అనుమంత్రముచే సమిధనాభస్మయందుంచి యధావిధిగా అగ్నినిప్రతిష్ఠించి "అజాహ్వనస్సుప్రతికః" "ఉద్భుధ్యస్వాగ్నే" అనుమంత్రోద్వయముచే ఆసమిధసన్నియందుంచి తత్ప్రాయశ్చిత్తార్థమై గోవునుగాని తన్మూల్యమునుగాని దానముచేయదగు పిమ్మట అగ్నికిపరిష్కరణలువైచి ఆజ్యసంస్కారమువరకు జేసి "అయాశ్వాగ్నే" "అగ్నిహోతా" అను పంచహోతయు 'బ్రాహ్మణవః హోతా' "మనూజ్యోతిః" "యన్మతృమనా" "పునరగ్నిశ్చక్షుః" అను హోమములున్నూ మహావ్యాహృతులున్నూ అనాజ్ఞాతర్యయము వ్యస్తములగువ్యాహృతులు "ఇమంమేవరుణ" "తత్సాయామి" "త్వంసోమ అగ్నే" "సత్యసోమ అగ్నే" "తస్తువ్యవ్రజ" అనియు హోమముజేసి శేషించిన తంత్రమునుజరుపదగు. ఉపనయనాగ్నియనగా పాలాశహోమమువరకు శేషహోమాంతము వివాహాగ్ని సంచయనాంతము శవాగ్ని బారకర్మజేయబడినఅగ్ని పదిరోజుల మఱు నూతకాగ్నియనబడు.

స్థాలీపాకముకంటె పూర్వము అగ్ని సప్తమైనచో,

ఇతర హోమములుకొన్ని విధింపబడియున్నవి అనగా యుగలాజాంతరకర్మలు స్థాలీపాకముకంటెను పరమందైనచో "అయాశ్వాగ్నే" అను హోమము జేయదగు పూర్వమైనచో పునరాధానముచేయవలయునని తాత్పర్యము.

శాద్ధమధ్యయ దగ్ని సప్తమైనచో,

తాకి కాగ్నినితెచ్చి సప్తవ్యాహృతులచే హోమముజేసి పూర్ణాహుతజేయదగు.

అగ్న్యారోపణము జేయబడిన సమిధసశించినచో,

గానితొపాసనాగ్నియందగా సీమాతిక్రమణముజేసి చోగాని "అయాశ్వా" అనుమంత్రముచే హోమముజేయదగు. ఒకనిచే అగ్న్యారోపణజేయబడిన సమిధయందు మరియొకడగ్న్యారోపణముజేసినచో నపుడును అగ్ని సంస్కరప్రాయశ్చిత్తము జేయదగు హోమముజేసి సమిధయందుగాని ఆత్మయందుగాని ఆరోపింపబడినయగ్ని రజకాది గ్రామచండాలురు చండాలురు కుగురులు కుక్క మొదలగునవి స్పృశించుట మూర్ఖపురీషస్పర్శనము మొదలగువానిచే శాంతించినచో నపుడు పునస్సంధానము జేయనగు.

అన్యధానమైనతరువాత ఇష్టియగులాగా అగ్నియనుగమించినచో.

అయాశ్చ అనుమంత్రముచే చెప్పబోయెడిరీతిని పునఃపునఃధానముజేసి పంకల్ప పూర్వకముగా సంస్కరింపబడిన యజ్ఞముచే “ఓంభూర్భువస్సు వస్సాహ” అని ప్రాయశ్చిత్తహోమమునుజేసి తిరిగి అన్యధానముజేసి, ఇష్టియొనర్పదగు.

వైదికాగ్నిద్యయ ప్రాయశ్చిత్తము.

యజ్ఞదత్తునిచే హోమముజేయబడిన యజ్ఞదత్తుని జౌహసనాగ్నియందు దేవ దత్తుడు తనయగ్నినివిహరించి హోమముజేసినచో యజ్ఞదత్తుడున్నా దేవదత్తుడున్నా చెరియొకసమిధను ఆయగ్నియందు “అయోస్తేయోనిః,, అనుమంత్రముచే తపింపజేసి తిరిగి వేరు వేరుగా లాకికాగ్నులను ప్రతిష్ఠించి తమతమసమిధలను తమతమచే ప్రతి స్థింపబడిన యగ్నులయందు “అదాహ్వానః,, అనుమంత్రముచేత్రేల్పదగు పిమ్మట యజ్ఞ దత్తుడు అగ్నిప్రవృత్తిలక్షణి ఆలంకరించి పరిస్తరణలువైచి చరపునవండి ప్రాతాసాద నాద్యగ్ని ముఖాంతమున అయాశ్చ, అనియ, వ్యాహృతులచేతను రెండ హోమములు జేసి పునఃపునఃదోకసారి యుపస్తరణముజేసి రెండుపర్యాయములు అవధానముజేసి యొకపర్యాయమభిఘోషముజేసి “అగ్నయేవివిచయేస్వాహ,, అగ్నయే స్విష్టికృతే స్వాహ” అనుయాహృతులవ్రేల్చి శేషముపూరింపనగు ఇదివివిచేష్టియనబడు విహారకర్త అనగా (ఇతరుని యాహసనాగ్నియందు తనయగ్నినాలోపించివిహరించినమాధుడు అగు) దేవదత్తుడు తనచేతపింపజేయబడిన సమిధనుతిరిగి ప్రతిష్ఠింపబడినఅగ్నియందు ఆదాహ్వానః “ఉడ్పద్యస్వాగ్నే,, అనురెండుమంత్రములచేత్రేల్పరిస్తరణము చరుస్తా పరమాప్రాతాసాదనముజేసిఅగ్ని ముఖాంతమునందు “అయాశ్చ,, అనియవ్యాహృ తులచేతను రెండు హోమములుచేసి పిమ్మట వెనుకటివలె అవధానముచేసి అచరుపు నందు అభిఘోషజేసి అగ్నయేపదికృతేస్వాహ అగ్నయేస్విష్టికృతేస్వాహ అను రెండు హోమములుజేసి తంత్రశేషమును పూరింపదగు ఇది పదికృద్ధుణేష్టియనబడు విహారకర్త శేషము ఇదియొనర్పినపిమ్మట సంసర్గనిమిత్తమైన వివిచేష్టిని వెనుకటివలెనాచరింపదగు.

వైదికలాకికాగ్ని సంసర్గప్రాయశ్చిత్తము.

వైదికాగ్నికి లాకికాగ్నితో సంసర్గకలిగినచో స్థావరీహ పూర్వకముగా వివిచేష్టి జేసి పునస్తా, ఉపహృతహోమముజేయదగు అలాటి అగ్ని సమిధ వీటియందాలోపింప బడిన యగ్నికిట్టి సంసర్గకలిగినను ఈప్రాయశ్చిత్తముజేయదగు ఈప్రాయశ్చిత్తమనందు

పూర్ణపాత్రము ఇద్దము బహికాన్సు చరువు ఇవిలేకయే అగ్నిప్రతిష్ఠాపన పూర్వకముగా ఆజ్యసంస్కారముచేసి నాల్గుపర్యాయములుగ్రహించి మహాజ్యోతిః పోల్చుదగు.

ఔపాసనాగ్ని వైతానికాగ్ని సంస్కరప్రాయశ్చిత్తము.

ఔపాసనాగ్ని యాపాసనాగ్నితోను క్రాతాగ్ని క్రాతాగ్నితోను కలసివచ్చి
“అయన్తయోనిః,, అనుమంత్రముచే నాయాగ్నియందొక సమిధను తపింపజేసి వేరు
అగ్నిని ప్రతిష్ఠించి “అగ్ని సంస్కరప్రాయశ్చిత్తంకరిష్యే,, అని సంకల్పించి సమిధ వగ్ని
యందు “ఆహవ్యాన,, యనుమాత్రముచేపేర్చి అయాశ్చ, యనుమాత్రముచే హోమ
ముచేసి వివిచేష్టిచేయవగు లాకికాగ్ని సంస్కరమైనచో “పునస్తా,, అనుమంత్రముచే
సమిధవగ్నియందుంచి అయాశ్చ యనుమాత్రముచే హోమముజేయవగు

ఔపాసనాగ్ని బ్రహ్మచారి యగ్ని సంస్కరమైనచో.

కామవక్త్య మంత్రములచే ఆజ్యహోమములుజేయవగు ఔపాసనాగ్నియందు
వటువగ్ని కార్యముజేసినను వటుడగ్ని కార్యముజేసిన యగ్నియందు గృహస్థుడౌపాసము
జేసినను “పాహి నూతగ్న” అనునది మొదలుగాగల మంత్రములచే నైదుహోమము
లును “మహాజ్యోతిః” అనియు “సప్తతెతగ్న” అనియు అనాజ్ఞాతత్రయముచేరను
హోమముజేయవగు.

దిగభార్యాగ్ని సంస్కరము.

గృహస్థునకు అనురాగమువలన పెండ్లియాడబడిన భార్యోరువురుండినచో
నొకయాగ్నియందొకపర్యాయము హోమము జేయుటచే రెండగులయందుజేసిన ఫలమును
పొందుటకు క్రమముగా నారెండుఅగ్నులకు సంస్కరముచేపుబడియె రెండవభార్య అన్య
రభయైయుండ తత్సంబంధమగు యగ్నిని పరిజ్వరిల్లజేసి “సమస్తబువయే” అను
మొదలు బ్రహ్మంతతేవస్తు అను మంత్రముచే నాల్గుపర్యాయములు గ్రహింపబడిన
యాజ్యమును హోమము జేసి ఆయగ్నిని “అయన్తయోనిః” అను మంత్రముచే సమిధ
యంబాహిపించి జ్వేష్ఠ భార్యగూడఅన్యరభయైయుండ తత్సంబంధమగు యగ్నిని ప్రజ్వ
రిల్లజేసి అయగ్నియందు ఈసమిధను ఆహవ్యానః ఉద్బుధస్య అనుమాత్రములచేనుంచి
ఆజ్యసంస్కారాంతమున చతుర్థహితాజ్యముచే యాబ్రహ్మ అనునది మొదలగు మంత్ర
ములచే హోమముజేసి సమిధగ్ంసంకల్పేధాం అను పురోసువాక్యానుచ్చరించి విమ్మట
అగ్నిపురిహ్యధిభవాత్వన్నః అనునది మొదలగు అయనువాక్యమునందలి కేషించిన

ముక్కులచే హామముల జేయవలయు.

మరియొక గాథము.

మొదటియన్నిని రెండవయన్నిని కలిమముగా దక్షిణమున ఉత్తరమునంచి రెండవ
స్థలముందును పాత్ర రూపము జేసి కత్తులతో గూడి ప్రాణాయామము జేసి ఏవంగు
... నీర్వర్ణం పత్రి భ్యాం పహితస్సక గృహ్యగ్ని సాధ్యానాం కర్మణాం తంత్రాను
ష్ఠావళినిర్వర్ణం ఔపాసనాగ్ని ద్వయసంసర్గంకరిష్యే అని సంకల్పించి రెండవస్థల
మధ్యను స్థండిం బ్రాణానికము జేసి భవతన్నస్సమనసా అద్యవః అగ్నావగ్నిశ్చరతి...
భాగధేయం అనుమంతులత్రములచే ఆప్రత్యక్షములగు యాపాసనాగ్నులను మధ్యను దు
రచింపబడిన స్థండిలమునందొకపర్యాయము భార్యలచే స్థాపింపజేసి చతుప్రపణము జేసి
అగ్నిమహాంతమున అగ్నేయేతరుమతెస్వాహా అనునది మొదలగు తంతువతీస్థానీ
పాకము జయ్యాదికము జేయవలగు.

స్మారాన్వాధానేష్టుల మధ్యముండలి పాయశ్చి త్రము.

సమిధయందుగాని ఆర్కయందుగాని అగ్ని నాహిపించి అన్వాధానముచేయక
మరచినచో రాకకాగ్నిని ప్రతిష్ఠించి అలంకరించి 'పునస్త్యా' అనుమంత్రముచే సమిధ
మంచి అక్షధా మేధాం, అనుమంత్రమునచురించి నమస్కరించి అన్వాధానము జేయ
వగు. భుజించినతరువాత భాషకమువచ్చినచో సాయమాపాసనహామము జేసి అవా
భాత, త్రయముచే హామము జేసి గాని లేక జపించిగాని పెనుకటివలె సమిధనుంచ
వలయు సాయంకాలమన్వాధానముజేయుపక్షమున ఆనాభాతత్రయము త్వన్నః సర్వ
న్నః అను మంత్రములచే వైదాహుతులను భూరాదివ్యాహృతులచే నాల్గుప్రహుతులను
త్రల్లి అన్వాధానముజేసి మరునాడు స్థానీపాకము జేయవగు.

అన్వాధానేష్టిమధ్యముందు గ్రహణముగంధవించినచో.

గూర్మగ్రహణమైనచో ఉడుక్కంటితదనం, ఉద్వయంతమనస్పరి, చిత్రం
జేవానాం, అనుమంత్రములచే మూడాభ్యాహుతులచేల్పియుచందగ్రహణమైనచో
సహోవోధంతి యమాదిత్య అనుమంత్రములచే రుద్రాభ్యాహుతులను త్రల్లి ఇష్టియు
వర్పదగు.

బృహన్నారదీయమునందు.

అన్వాధా నేష్టులమధ్య నూర్యగ్రహణమువచ్చినచో “ఉడుత్యంజాతవేద సం” ‘అసత్యేన’ ఉద్యయం, అనుమంత్రములచేతను చంద్రగ్రహణమైనచో “అప్పు సుసోమః” అపాయశ్య, సోమయాస్త్ర, అనుబుక్కులచేతను అజ్యహోమములు జేయవలయు.

గ్రంథాంతరమందు దీనికిప్రయోగము.

అన్వాధా నేష్టులమధ్య చంద్రగ్రహణమైనచో ఇష్టినమునందే హవిరాసాద నాంకముజేసి అన్వాధా నేష్టిచుధ్యే చంద్రగ్రహణ దోషప్రాయశ్చిత్తార్థ మాజ్యహో మం కరిష్యే అనిసంకల్పించి నవోనవోభవతి, ఆయుస్వాహ సోమాయేదం యమా దిత్యాగ్ంకుం... గోపాయస్వాహ సోమాయేదం అని ప్రకృతాజ్యముచే రెండు హోమములు జేసి తంత్రశేషము సమాప్తినొందింపవగు నూర్యగ్రహణమైనచో ఉడుత్యంజాతవేదసం ఉద్యయంతమపస్పరి చిత్రంబేనానాం అనుమంత్రములచే మూడు హోమములు జేసి తంత్రశేషముజేయవగు.

అన్వాధా నేష్టులమధ్య ప్రయోగమైనచో.

సంకల్పపూర్వకముగా ననుస్కరింపబడిన యాజ్యముచే “కుభ్యంతాఅగ్నేరస్త్య” అనుమంత్రముచే హోమముజేసి అరణ్యాదులయందు ఆశోపించి హోమకాలమునందు అగ్నిని తిరిగిప్రతిష్ఠించి ప్రతిపద్ధోమపూర్వకముగా ఇష్టినాచరింపవగు ప్రతిపత్తున ప్రమాదమున ఇష్టినాచరింపనిచో తదియ మొదలుగాగల తిథులయందు ఔషాసన మైనతరువాత సంకల్పపూర్వకముగా సంస్కరింపబడిన ఆజ్యమును వ్యస్తములైనట్టియు సమస్తైనట్టియు వ్యాహృతులచే హోమముజేసి తిరిగియన్వాధానము యాగ్రము చేయవగు.

అన్వాధా నేష్టుల మధ్యకాలమునందు పత్నిరజస్వలసంభవించుట.

ఆవత్నిని ఆవరణలోపలనుంచి ప్రతిపత్తుననే ఇష్టించేయదగు అన్వాధానమునకు పూర్వము రజస్వలయైనచో విదవదినమునందు సద్యస్కాలాన్వాధానపూర్వకముగా ఇష్టియొనర్పదగు.

అనాదిష్ట ప్రాయశ్చిత్తము.

ప్రాయశ్చిత్తహోమములు నిర్ధారణజేయబడనితావున 'ఇమం మ్మే', అనునది మొదలగు వారుణమంత్రములచే హోమముజేయదగు దేవతనిర్ధారణ జేయబడనితావున అగ్నియభిషేకం అని త్యాగముజేప్పదగు.

విధురాగ్ని సంధానము.

ప్రణవముచే అగ్ని నైత్తి అగ్నిగ్నిరుపసామ్, ఆతతానః అను మంత్రముచే పూజాగమనకు దచ్చి 'పృష్టోదివిపృష్టో' అగ్నిపాతునక్తః ఆనమంత్రములచే అచ్చట నుంచి పిమ్మట నాల్గవశ్రమికావ్రములచే హోమముజేయవగు అందురేఖలు మొదలగునవి లేవు 'తత్సవితుర్వర్ణమదేవ', అని యొకశకలమును (అనగా శ్రమికావ్రమును) ప్యాహాకారకూన్యముగా అగ్నియందుంచదగు 'తాగ్ంసవితుర్వర్ణశ్రేణ్యస్యచిత్రమ్...' మహింగాం అని రెండవశకలమును 'విశ్వానినూదుర్గహ'... తనూనాం., అని మూడవ శకలమును 'అద్యానూదేవసవితః...' తన్మత్రాసువః., అని నాల్గవశకలమును ఉంచి పిమ్మట నిత్యపాపనాదికర్మలను చేయదగు ఇది విధురాగ్నియైతిన్నమయ్యెడిరీతి.

మఱియొక్క విశేషము.

ఈవిధురాగ్నికి ఆరోపణము ఆవరోపణము లేవు అని కొందరు విద్వాంసుల యభిప్రాయము కొందరువిద్వాంసులమతముననుసరించి ఈయారోపణావరోపణములు కలవు తిరిగి వినాహమాదుట లేక సన్యసించుట చనిపోవుట వీనిలోనొకటియగువరకు విధురుడును గృహస్థునివలె ఇట్టియగ్నియందు యజ్ఞాదికమును జేయదగు ఇదివిధురుల యాచారము యజమానుడు గ్రామాంతరగతుడైయుండ. పత్ని తనచెకాపాదబడుచున్న యగ్నిని ఊరిపాలిమేరనుదాటించినచో పునరాధానముచేయుటయే ప్రాయశ్చిత్తమని యాపస్తంబునియభిప్రాయము అట్లుజేసినచో దోషములేదని సంగ్రహకారుడు, పత్ని పాలిమేరనతిక్రమించి యుండగా నూర్యుడుదయించినచో లేక అస్తమించినచో తిరిగి యాధానముజేయుటయే ప్రాయశ్చిత్తమని యాపస్తంబుడు అగ్నిప్రజ్వరిల్లుచుండగా నట్టిదోషమువలెకాంచునని సంగ్రహకారుడు, అగ్నినిప్రత్యక్షముగా అనగా అరణి మొదలగునాటియందు ఆరోపింపక బహిర్యాగములకు తీసుకపోయినచో పునరాధానముచేయదగునని యాపస్తంబుడు, అట్లారోపణచేయకయే అగ్నినితీసుకవెళ్ళుకరి అగ్ని కభిముఖముగా నిట్టూర్పువిడచినచో పునరాధానముచేయదగునని సంగ్రహకారుడు,

ప్రజ్వరిల్లుచున్న అగ్నిని మరియొక ప్రదేశమునకు చేర్చవలసివచ్చినచో నిట్టూర్పువిధులకు తీసుకపోవలయు అట్లువిధులవలసివచ్చినచో ఆయగ్నిని భూమియందుంచి స్వేచ్ఛగా గాలిపీల్చుచుని తిరిగియగ్నిని గ్రహించిపోదగు ఇట్లు రెండవపర్యాయముగూడ నిట్టూర్పువిధులవదగు మూడవపర్యాయముగూడ అగ్నినికేంద్రమంచి నిట్టూర్పువిధులవదగు పురాధానముచేయవలసినది. సంగ్రహముగాను అట్లునిట్టూర్పువిధులచుటకై క్రింద నుంచబడినయగ్నిశమించినను అపహరింపబడినను.

ప్రమాదమువలన అగ్నినివదిల్పజరిగినచో పాయశ్చిత్తము.

స్కాందపురాణమునంభు “రాజా” యేభాగ్యహృణుడు ప్రమాదమువలన అగ్నిని పుత్యజించునో అతడు మూడురాత్రులలోగానైనచో నూలుప్రాణాయామములు చేయదగు పిమ్మట ముప్పదిరెండురాత్రులపర్యంత ముపవాసముచేయదగు.

కూర్మపురాణమునందు.

రెండుమాసములు ప్రమాదమువలన అగ్నిత్యజించినచో మూడురాత్రులపవరింపదగు పిమ్మట సంవత్సరపర్వతము ప్రాజాపత్యకృచ్చి ప్రతిమనాచరింపదగు, ప్రమాదమువలన అగ్నిత్యజించినచో మూడురాత్రులలోగా “అయాగ్నాగ్నే” అనియు ఏమూడు రాత్రులవంతు “మనోజ్యోతిః” అనియు పదిరాత్రులవరకు మూడురెండుమతీహోమములు గాని మూడుప్రాణాయామములుగాని పిమ్మట ఇరువది రాత్రులవరకు ఉపవాసమున్నూ మాసమువరకు ప్రాణాయామశతము ఉపవాసమున్నూ పిమ్మట రెండుమాసములవరకు మూడురాత్రులుపవాసము ప్రాజాపత్య కృచ్చివ్రతములో సగమును ఆచరింపదగు అట్లుపైని సంవత్సరమువరకు పూర్ణమగు ప్రాజాపత్యకృచ్చివ్రతమును పిమ్మట శక్త్యుపసారముగా సంవత్సరమునకొకటింటికొక కృచ్చిమువంతున నాచరింపదగు శక్తియుండియు ఏవదగ్గులను నాస్తికుడై త్యజించునో వాడు రెండుమాసములకు కృచ్చిము నాలుమాసములకు కృచ్చిద్యము అరుమాసములకు కృచ్చివ్రతము పిమ్మట సంవత్సరమువరకు ఐదుకృచ్చిములు పిమ్మట ప్రతిసంవత్సరమునకు ఐదైదు కృచ్చిములవంతున నాచరింపదగు.

మాండ్యమువలన అగ్నినివదిలినచో పాయశ్చిత్తము.

మాండ్యమువలన ప్రదేగురాత్రులగ్నిని వదిలినచో మూడురాత్రులుపవాసము గాని సగముకృచ్చిముగాని పాయశ్చిత్తము. మాసమతిక్రమించినచో పండ్రెండు దినములుపవాసముగాని రెండుకృచ్చిములుగాని పాయశ్చిత్తము సంవత్సరమతిక్ర

మించినచో మానముపనాసము పయోధ్యుణముగాని కూళ్ళాండహోమముగాని ఐదు కృచ్ఛములుని రెండునుగాని చేయదగు, సంవత్సరమతిక్రమించిన యారుమాసముల వరకు ఎనిమిది కృచ్ఛములు, పిమ్మట నారుమాసములవరకు పదునొకండుకృచ్ఛములు జేయదగు ఇట్లు కాలముననుసరించి ప్రియశ్చిత్తము వృద్ధి నొందుచుండు అట్టిప్రియశ్చిత్తమాచరింపక పునరాధానముజేయదగదు. ఇట్లు హోమముజేయనిమాసమొకటికి రెండుప్రస్థముల ప్రమాణముగల తండులములవంతున హోమద్రవ్యదానముజేయనగు ఈప్రియశ్చిత్తము, ప్రమాదమువలన గాని మాంద్యమువలన గాని పదిరాత్రులకిక్రిమించినచో జేయదగు, అదియే పునరాధానమనబడు. సీమాతిక్రమణముచే అగ్నిరాక కమైనను సమిధాదులయందారోపింపబడిన యగ్నినిట్టూర్పు విడచుటకై మూడవపర్యాయము మార్గమధ్యమున దింపబడినను ఔపాసనమును పర్యమున్ను అతిక్రిమించినను నూతకముచే అంతరితమైనను “మసౌన్యా” అను హోమముజేసి పునస్సంధానము జేయదగు.

పునస్సంధానాంగ హోమద్రవ్యపరిమాణము.

మాసమువరకు హోమముజేయనిచో గుణవంతుడగు బ్రాహ్మణునకు ఐదుప్రస్థముల తండులములుగాని యవలుగాని దానముజేయదగు ప్రతిమాసమునకు ఈరీతిని హోమద్రవ్యదానము పెంపగుచుండు అబుద్ధిభూర్వకముగా సంవత్సరమువరకు అగ్నిని త్యజించినచో కృచ్ఛవ్రతముజేయదగు ఇదియేబుద్ధిభూర్వకముగానైనచో ప్రియశ్చిత్తము ద్విగుణము ఈరీతిని సంవత్సరములసంఖ్యననుసరించి చేయనగు పరికుద్ధతకొరకు సంవత్సరమొకటి కొక కృచ్ఛమైనను ఆచరింపదగు.

గ్రంథాంతరమునందు.

ఎంతకాలము హోమముజేయదో అంతకాలముననుసరించి హోమద్రవ్యదానము బ్రాహ్మణులకొరకు జేయనగు, సంవత్సరమొకటి కరువదిప్రస్థముల తండులములను రెండు ప్రస్థముల ఘృతమును మహర్షులచే నిర్ణయింపబడినది.

పునస్సంధానము.

కొహిణి, శవతి, విశాఖ, పుష్య, శ్లేష్ఠ, మృగశిరశ, కృత్తిక, ఉత్తరాశ్రియము. చిత్రి, పునర్వసు, ఈనక్షత్రములయందు అగ్న్యాధానముజేయదగు, రాశియందగ్గి యుత్పన్నమగుగాన సాయంకాలమే యగ్నిసంధానము జేయందగు ప్రియశ్చిత్తము.

అన్నయోజాతవేదసద్భవం” “ఉదుత్తమంవరుణపాశం...స్వామస్వాహ, వరుణాయ
దం” ఉద్యయం తమసస్పగి... ఉత్తమగ్న స్వాహా గూర్వాయేదం అగ్నేభ్యావర్తికాన్న
భిన...జనేనచస్వాహ...అగ్నయేఽభ్యావర్తికా ఇదం॥ అగ్నేఆంగిరః ఆకృధిస్వాహ
అగ్నయేఽంగిరసఇదం” పునరుక్తా...విశ్వతస్స్వాహ” అగ్నయఇదం॥ సహరయ్యా
...విశ్వతస్పరిస్వాహ అగ్నయఇదం ఇట్లుహోమముజేసి ప్రదేందు పర్యాయములు
గ్రహింపబడిన యాజ్యముచే స్పృశును పూరించి “సప్తతేఅగ్నే...ఘృతేనస్వాహ
అగ్నయేసప్తతఇదం” అని సప్తపతిచే పూర్ణాహుతిహోమముజేసి పిమ్మట యేత్తర
పరిషేచనముజేసి యస్యస్మృత్యా అనునిది మొదలుగాగల హోమశేషమునపూరించి
తిరిగి ప్రాణాయామముజేసి “తంతుమతీస్థాలీపాశేన సద్యోయత్యే” అని సంకల్పించి
“పత్న్యవహన్తి” అనునిది మొదలుగా అగ్నేయస్థాలీపాశమునంతువలె చరువునవండి
అభిఘరించి తూర్పుగాగాని, యేత్తరముగాగాని జరిపి మఱల అభిఘరించి అగ్నినిప్రజ్వ
రిల్లజేసి వట్టార్యప్రయోగముతో ఆజ్యసంస్కారాంతమున, పత్నియన్వారబ్ధయై
యొండ (తనమగాని తనవస్త్రమునుగాని తాకియొండ) అగ్నయేస్వాహ అనిమాఖాహుతి
వ్రేల్చి అవదానధర్మముచే చరువు నవదానముజేసి “అగ్నయేతస్తుమతేస్వాహ” అగ్న
యేతస్తుమతఇదం అనివ్రేల్చి స్విష్టకృద్ధోమముకొఱకు చరువునవదానముజేసి “అగ్నయే
స్విష్టకృతఇదం” అనివ్రేల్చి జయాదిహోమములుజేయఁదగు ఇందుపరుధులేగాని శమ్య
లుగానేరవు పిమ్మట ప్రణీతామార్జనము బ్రహ్మోద్వాసముజేసి “అయన్తయోనిః”
“యాతేఅగ్నే” అను మంత్రములచే సమిదారోపణముగాని ఆత్మారోపణముగాని
జేయఁదగు, బ్రహ్మకగోవు నివ్వఁదగు.

గుమిదారోపణము ఆత్మారోపణములకునిధి.

ఆపద్విషయమునందు మఱియొకపక్షమును జెప్పవచ్చును, “అయన్తయోనిః”
రయం అనుమంత్రముచే నొకసమిధ నగ్నియందు తపింపజేయఁదగు అసమిధను తిరిగి
హోమకాలమునందు “అజాహ్వనః...సీతత ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే...తస్తుమేతం” అను
మంత్రములచే లాకికాగ్నియందుంచదగు ఇదిసమిదారోపణములేక “యాతేఅగ్నే...
సక్షయవహి” అనుమంత్రముచే కుడిచేతిని తపింపజేసి పూణరంధ్రములచేగాని మఱి
యొకదానిచేగాని అగ్ని సాత్మయందుగాని స్థాపింపఁదగు తిరిగి హోమకాలమునందు
“ఉపావహ...కురోణే, అనుమంత్రముచే నొకసమిధను లాకికాగ్నియందుంచదగు

హోమాదికము సమము ఎంతహవిస్సుహోమముజేయబడునో అంతగాయత్రీజపము జేయదగు.

దూరమందున్న భార్యకలవానికి శ్రాద్ధమధ్యమున
పునస్సంధానము.

భార్యదూరమందుంటుంటే నవ్వుమగుయగ్నికలవాడు, పార్వణశ్రాద్ధమజేయ
వలసివచ్చినచో పునస్సంధానముచేసి శ్రాద్ధమునాచరించి తిరిగియగ్నినుంచదగు.

హోమ కాలము.

ఛందోగపరిశిష్టమనందు, సూర్యుడుదయించినతరువాతను ఉదయించక పూర్వ
మును సమయాధ్యుషితకాలమునందును (అనగా పృథాతపమమున, నక్షత్రమండల
మస్తమించినపిమ్మట సూర్యుడుదయించుటకు పూర్వమునను) హోమముజేయదగునని
శబ్దమనందు జెప్పబడియె, రాత్రియొక్క పదునారవభాగమునందు, గ్రహనక్షత్రా
దలతోగూడిన కాలమును గుర్తెరింగి హోమముచేయదగు సూర్యుని సూక్ష్మకిరణము
లచే తనమాస్తమనందున్న రేఖలు కన్పించుకాలముదినమనబడు, ఆకాలమున హోమ
ముచేయదగు, సాయంకాలమున సూర్యుడస్తమించినక్షత్రములుదయింపక పూర్వము
హోమముచేయదగు.

అశ్వలాయనమతము.

సాయంకాలమున సూర్యుడు అస్తమించినపిమ్మటను ప్రాతఃకాలమున, సూర్యు
డుదయించినపిమ్మటను హోమము యధావిధిగచేయదగు.

అందు గాణకాలము.

స్మృతహోమమునకు సంగవకాలముదాటువరకును, సాయంకాలహోమము
నకు సూర్యుడస్తమించినపిదప తొమ్మిదిగడియలవరకును గాణము దుష్టితము, రాష్ట్ర
సంచారము, దేహమునకానాశోగ్యము ఈమొదలగు ఆశక్తులయందు గాణకాలములు
చెప్పబడియె, స్వప్నముజేయున్నపుడీకాలముల హోమముచేయజనదు అట్లు గాణకాల
మునందు చేయునపుడు వ్యాహృతులచే ప్రాయశ్చిత్తహోమముచేసినపిమ్మట ప్రకృతి
కర్మనాచరింపదగు.

ముఖ్యకాలహోమాతీత ప్రాయశ్చిత్తము.

చంద్రశేఖరమునందు, ముఖ్యకాలమతిక్రమించినచో గౌణకాలమునందు సర్వ ప్రాయశ్చిత్తహోమముచేసి నిత్యహోమముచేయవలయు గౌణకాలముదాటినను ఇష్టి కాలపర్యంతము ప్రత్యేకము సర్వప్రాయశ్చిత్తముచేసి అతిక్రమించిన హోమములను స్థింపనగు ముఖ్యకాలమునందు కర్మచేయుటకు వీలుబడనపుడు గౌణకాలమందైనను చేయదగు అపత్సమయమున గౌణకాలమును ముఖ్యకాలమువంటిదీయగు కారికా కారుడు... ముఖ్యకాలమతిక్రమించినపుడు, సమస్తవ్యాహృతులచే నొక యాజ్ఞాహుతి వ్రేల్చదగు ప్రేల్చదగు ప్రాయశ్చిత్తవిధి యొచ్చట చెప్పబడియుండదో అచ్చట “భూర్భువస్సువః, అను సమస్తవ్యాహృతులచే నొక యాజ్ఞాహుతి వ్రేల్చదగు.

హోమామాతీత ప్రాయశ్చిత్తము.

ప్రాతఃకాలహోమమునకు సాయంకాలమువరకును సాయంకాలహోమమునకు ప్రాతఃకాలమువరకును అధముకాలము ఈకాలములుదాటినచో “మనూజ్యోతిః, అనుమంత్రములచే వ్రేల్చదగు మూడురాత్రులవరకు అయాశ్చ, అనియ, ఏడురాత్రులవరకు మనస్వతిమంత్రములచేతను పదునొకండురాత్రులవరకు త్రంతుమతీ మంత్రముల చేతను వ్రేల్చదగు పండ్రెండవదినమున యగ్నినవ్వుమైనచో కొందరు నాల్గుహోమములతిక్రమించినను సర్వప్రాయశ్చిత్తమేనని చెప్పెదరు, అపక్షమునందు గడచినహోమములు తిరిగి చేయనక్కరలేదు. గ్రంధాంతరమునందు గౌణకాలమతిక్రమించినచో “మనూజ్యోతిః, అనుమంత్రముచే నాల్గుపర్యాయములు గ్రహింపబడిన యాజ్ఞమును చేయనగునని చెప్పబడియె.

హోమాలక్షణము.

వ్రేళ్ళదిగుళ్ళచే హోమముచేయజనదు వ్రేళ్ళను విడదీయక వ్రేళ్ళయొక్క ఉత్తరపార్శ్వమునుండి హోమముచేయదగు, ఇట్లు సాయంకాలస్పంద్యాకాలములయందు హోమముచేసి ఉపస్థానము తెప్పదగు.

నిత్య హోమ ప్రకారము.

ప్రాణాయామముచేసి “ప్రాతరాపాసవహోమంకరిష్యే, అనిసంకల్పించి అగ్నికుట్టను, జలమునుప్రాక్షించి అక్షతలచేగాని, యవలచేగాని అగ్నినలంకరించి, పరి

పేచనముచేసి, ప్రాబుఖండై “నూర్యాయస్వాహ” అని హస్తముచే అగ్నిమధ్య
యందువ్రేల్చి పిమ్మట “అగ్నయేస్విప్రకృతేస్వాహ” అని ఈశాన్యమున హోమము
జేయదగు, అందు మొదటియాహుతికంటె రెండవయాహుతిద్రవ్యంకొంచెము పెద్దదిగా
నుండవలయు, ఈయాహుతులకు, పరస్పరముసంబంధముకూడదు అట్లుసంస్కృత లిగినచో
‘యత్రవేత్థవనస్పతే’ అను మంత్రముచే నొకసమిధ నగ్నియందుంచవలయు పిమ్మట
యత్తరపరిపేచనము ఈవిషయమై కారికయందు మొదటియాహుతితో రెండవయా
హుతికి సంబంధముకలిగినచో “యత్రవేత్థవనస్పతే” అనుమంత్రముచే వనస్పతినుద్దే
శించి స్వాహాకారకూన్యముగా వొక సమిధను వ్రేల్చదగు పిమ్మట అంజలిబద్ధుడైలేచి
“అగ్నేత్వన్నాతన్నమ్...అస్మాత్” అనియోపసామములెన్ని కూర్చుంచి “స్వస్తిశ్ర
ద్ధామేధాం...హవ్యవాహన” అని కర్ణములు స్పృశించి యగ్నికి నమస్కారముజేయ
వలయు ఇట్లే సాయంకాలహోమము, అందువిశేషము ప్రాణాయామముజేసి “సాయ
మాపాసనంతండులైహోకావ్యే” అని సంకల్పించి అలంకరించి పరిపేచనజేసి “అగ్న
యేస్వాహ” అని మొదటిహోమముజేయనగు, అగ్నయే స్విప్రకృతేస్వాహ ఇట్లు యా
శ్రుతిముతానేహోమము జేయవలయును.

తాను హోమము చేయదగని కాలము.

ఎవ్విధమైన బాధకమును లేనప్పుడు యజమానుడేహోమముజేయదగు అశాచాది
కమునందు మరియొకనిచే జేయింపదగు ఈవిషయమున బృహస్పతి నూతకము (బాతా
కాచము) మృతాకాచము, శక్తిలేకపోవుట, క్రాద్ధభోజనము, పుండేశకమనము,
మొదలగు నిమిత్తములయందు హోమమును ఇతరులచే జేయింపవలయునేగాని తాను
జేయజనదు. — అశ్వలాయనుడున్నా — స్మార్తాగ్నిని బాతాకాచమునందును మృతా
కాచమునందును తానుహోమముజేయజనదు స్మార్తాగ్నియనుటవలన క్రాతాగ్నినివ
యమై వోషములేదు ఈవిషయమున యముడు క్రాతికర్మ జేయవలయుకాలమున
బాతాద్యాకాచముపోయి తాత్కాలికమగు పరిశుద్ధతగల్గునను విశేషవచనముచే యజ
మానునికే యధికారముకలదు. స్త్రీగాని, అనువనీతుడగు పురుషుడుగాని హోమము
జేయజనదు, కర్తాఅశక్తుడైనచో ఋత్విక్కు మొదలగువారిచేహోమముజేయింపదగు.

కృష్ణభట్టిముమునందు.

ఋత్విక్కుకుమాదుడు గురవుతోబుట్టినవాడు, మేనల్లుడు, అల్లుడు, వీరు తనకు

అంభ) తాత్పర్యసహితము.

ప్రతినిధిగా హోమముజేయవగుదురు, హోమమగుమోమ పత్తిభుజింపబడదు తాను సమీపమానలేకున్నను ఇట్లేకాదగు.

గ్రంథాంతరమునందు విశేషము.

పత్తి, పుక్కుడు, పుత్రక, కిమ్మడు, జ్ఞాతి, బంధువుడు, ఋత్విక్కుత్తుడు, గురువు, తోబుట్టినవాడు, మేనల్లుడు, అల్లుడు, వీరు హోమముజేసినచో తానుచేసినట్లేయగుభతక గ్రామాంతరగతుడైనచో భార్య ప్రతినిధులచే ప్రాతస్నానంకాల ములయందు హోమము చేయింపదగు.

దండవేలనమక్షమునందు జేయబడనిహోమము.

భార్యభతకాలయొక్క అసమక్షమున ఋత్విక్కు మొదలగువారు హోమము జేయజనదు ఇరువురకును సమక్షమగు హోమమునిరర్థకమగు.

సమస్య హోమము.

అగ్ని సాయంకాలముత్పన్నమగు ప్రాతఃకాలమందగ్ని సంధానములేదు. సాయంకాలమే విధింపబడియె. పగటియందు పునరాధానముజేసినచో సమస్యహోమముజేయదలచినవాడు ఆపగటియందు ప్రాతఃహోమముమాత్రముజేసి సాయంకాలము మొదలుగా ఆసాయంకాలమునకు మరుసటి ప్రాతఃకాలమునకు సంబంధించిన నాల్గొకమాత్రులను వ్రేల్చదగు సాయంప్రాతఃహోమముల నేకముగా సాయంకాలమునందే జేయదగునని బోధాయనుడుజెప్పె.

పక్ష హోమములు.

స్మృతకప్రయోగచంద్రికాకారుడు దేశకాలాదిదోషముచేతను గూతకాదులు సంభవింపబోవునపుడును తోగాదియుపద్రవములయందును సాయంప్రాతఃహోమములను కలపి పక్షహోమముజేయనగు. అనగా ప్రతిపక్షమున సాయంకాలమున ఆప్రతి పక్షానంకాలహోమము మొదలు చతుర్దశీసాయంకాల హోమపర్యంతముగల హోమములను సమానతంత్ర్యగావ్రేల్చి ద్వితీయనాటి ప్రాతఃకాలమున ఆప్రాతఃహోమమాదిగా అమావాస్య లేక పూర్ణిమ ప్రాతఃహోమపర్యంతముగల హోమములను సమానతంత్ర్యముగాను వ్రేల్చదగు ఈహోమములయందు ప్రత్యేకము పరిషేచనాదికములేదు ఇట్లే మాసహోమమును జేయదగు ఆట్యుడైనలేదు లేక యొకకాలమునందే

“పక్షహోమాహోమోష్యే” “మాసహోమాహోమోష్యే” అని సంకల్పించి సాయం ప్రాతీహోమాదులు నన్నింటిని కలిపినిధిగ చేయఁదగు.

మ తాం త ర ము.

సాయంకాలము సాయమాహులు పాత్రకాలమున ప్రాతరాహులు అతి నిమ్మలములగు తండులములను వేరువేరుగా నవధానముజేసి యొక్కొక్కభాగమును రెండుగా విభజించి తక్కువభాగమును ప్రథమమున యగ్నికి (నూర్యవశ) ను రెండవ భాగమును ద్వితీయకృద్ధోమమును జేయఁదగు ఈహోమములు జేయుటలో తండులములు ప్రేక్ష్యులందలి మొదటిపర్వమునుదాటి రెండవపర్వమునకు లాబధియొండవలయును, మాసహోమమునుజేసెడిపక్షమున అజ్యవంస్కారముజేసి రాబోయేడి ప్రతిపత్తునకు సంబంధించిన హోమముల సంకల్పపూర్వకముగా జేసి పిమ్మట రెండవపక్షమునకు సంబంధించిన సాయంహోమముల జేసి ఇట్లే మరుసటి పాత్రకాలము ప్రాతహోమాదులజేసి యటుపిమ్మట వెల్లఁదగు అందుసంకల్పము ప్రతిపత్సాయంకాలమున అగ్ని ని.పజ్వరిల్లజేసి ప్రతిపదం ప్రకృమ్య చతుర్థశీసాయంకాలపర్యంతం సర్వాన్నక్షసాయ హోమాహ ప్రతిపదిసాయంత్రైజైవహోమ్యామి అనిసంకల్పించి ఆలంకరణాదికము జేసి పిమ్మట ప్రతియాహుతిని వేరువేరుగా నవధానముజేసి పృథ్వునందుంచబడిన తండులములగ్రహించి రెండుభాగములుజేసి అందుకొంచెము తక్కువభాగమును “అగ్న యేవ్విష్టకృతేస్వాహా” అనియు ప్రేల్చదగు పరిషేచనాదికమాపాసనమందువలె జేయ నగు రెండవయాహుతికంటె మొదటియాహుతి తక్కువగానుండుటయు సాధారణము ఇట్లుజేసి మరుసటిదినము పాత్రకాలమున వెనుకటివలెనే అగ్నినిపృజ్వరిల్లజేసి “ద్వితీ యాపాత్రః ప్రభృతిపార్ణమాసీపాత్రః పర్యంతం అమావాస్యా పాత్రఃపర్యంతం సర్వా న్నక్షప్రాతహోమా మద్వితీయాప్రాత స్త్రైజైవహోమ్యామి” యని సంకల్పించి నూర్యయస్వాహాయను పూర్వాయాహుతితో వెనుకటివలె ప్రేల్చదగు శేషముసమానము.

శేష హోమాలక్షణము.

పక్షమన్యమున తగునిమిత్తము సంభవించినచో అప్తమియందుగాని దశమి యందుగాని సాయంకాలము పక్షమునందు శేషించిన సాయంహోమములను వెనుకటి వలెప్రేల్చి నవమినాడుగాని ఏకాదశినాడుగాని ప్రాతఃకాలము అపకిష్టపక్షప్రాత హోమాదులు నాచరింపదగు దీనినే శేషహోమమనియెదరు.

మేధా వి ల త్త ము.

హోమాంతరమగ్నియందలి భస్మమును “మేధావీభూయాపం” అని అలాటాదుల తిలకములధరించుతరి యగ్నికి పూర్వభాగమునందలి భస్మగ్రహింపదగు దక్షిణమున నాయువుక్షీణమగు పశ్చిమమున బుద్ధికి సంతాపముకల్గు ఉత్తరమున మరణముగల్గు మధ్యభాగమున గ్రహించినచో దినదినము నాయువువృద్ధికొందు జలముతో గూడిన మేధావిని ధరించుటనిష్ఫలము కాన నిర్జలముగా నేధరింపనగు. ఎవనికి క్రొత్త స్నాతకరూపములగు రెండగులుగలవో వాడు క్రొత్తాగ్నిహోత్రము ముందుజేసి పిమ్మట స్మార్తముజేయనగు కొందరు స్మృతులు వేదమూలకములుగాన స్మార్తమునే ముంచాచరింపదగుననిరి.

అగ్నినివిడచినచోదోషము.

గర్భము వివాహమాడినవాడు క్షణమైన నగ్ని లేకయొండజనదు, అట్లుండినచో వ్యాధ్యుడు, పతితుడు, యనబడు భార్యజీవించియుండగా అగ్నినిత్యజించిచవాడును, కర్మహీనుడును బ్రాహ్మణుడు మార్యచంద్రులుండువరికు వరకమునొందుదురు.

సమావతనాది కర్మలోన ప్రియశ్చిత్తము.

స్నాతకము, ఆగ్రయణము, పిట్టకులాపముగలిగినచో పుంసనవాడులు లాపించినప్పుడువలె ప్రియశ్చిత్తముజేయదగు అనేకవిధములతిక్రమించినచో వారుణమంత్రముల జపింపవలయునని యాగర్థుడేచెప్పెను. సర్వకర్మవ్రతతోపమున పాహిత్యయోగకహోమము జేయదగును.

పాహిత్రయోగకహోమము.

ప్రయోగసారమునందు బ్రహ్మచారి గృహస్థులయగులకు ఉపహృతము కలిగినప్పుడును బ్రహ్మచారి అగ్నియందు గృహస్థుడు గృహస్థాగ్నియందు బ్రహ్మచారియు హోమముజేసినను ఆగ్రయణహోమముజేయక క్రొత్తధాన్యముననుభవించినను సంస్కరింపబడిన యాభ్యష్కన్నమైనను మంత్రములయొక్క సూత్రనాధికతలయందును సీమంతముజేయక పునవించినను హవిస్సు మొదలగువానిని గోవు అఘ్రాజించినప్పుడు కపలపిల్లలు జనించినపుడును రజస్వలయగుస్త్రీని పొందినపుడును పతితునితో సంభాషించినపుడును పగటియందు రతిజేసినను భూద్రుత్రిని పొందినపుడును స్వప్నమందు

శేషస్థలనచందును జలమున మూర్త్యురీచముల విడచినకు దేవతలనుగూర్చి హోమము జేయుటలో విపర్యయముగా (అనగా ముందు జెప్పఁదగిన దేవతను వెనుక వెనుక జెప్పఁదగిన దేవతనుచుండు శేక ఆయామంత్రములకు జెప్పదగుదేవత గాక మఱియొక దేవతను) జెప్పినను కుమారునకులోగడ జేయదగిన సంస్కారముల జేయకయి యాపనయనము జేసినను బ్రహ్మచారి వ్రతములకు విపర్యాసము గలిగినను దండము యజ్ఞోపవీతము చూజ్జి, కృష్ణాజనము ఇవిఛేనంతబడినను సంధ్య, అగ్నికార్యము వీట్లకు లోపముగలిగినకు ఇంకను ఇట్టినిమిత్తములు గలిగినవృత్తు “పాహి నూతగ్నై” అనునిది మొదలగు నూటిచేతను “పునయాజ్ఞా” అనునిది మొదలగు రెంటిచేతను హోమములు జేయదగు ఖపాహిత్రయాదశహోమములకు పూర్వాపరములయందు మహాన్యాహృతిహోమములు జేయఁదగు.

వివాహమైనతరువాత నాశాచాదినిమిత్తములచే స్థలీపాక

మొనర్పకయె ఐర్యమతిక్రమించినచో తద్యతలోపము

నందు ప్రియశ్చిత్తము.

ఒకపర్వమతిక్రమించినచో “అగ్నేనయను విధేమస్వాహా” అగ్నయఇదం అనియు తద్యతలోపమునందు “ఋమగ్నైవతపాః ఈద్యస్వాహా” అగ్నయఇదం అనియు హోమముజేసి అజ్ఞాతతయహోమములుజేసి స్థలీపాకమునొనర్పవలయు, వివాహమునందు రాత్రి తొమ్మిదిగడియలకు పూర్వమాగ్నయస్థలీపాక మొనర్చి యాపాసనముజేయదగు తొమ్మిదిగడియలుదాటినచో స్థలీపాకముచూత్ర మొనర్చి మరుసటి స్థాయంకాలమాపాసనమారంభింపదగు, ఇది మఖ్యపక్షము రాత్రినిమాడుభాగములుజేయ మొదటిభాగమున స్థలీపాకమును హోమమును జేయవలయును రెండవ భాగమున స్థలీపాకముజేయదగు నిత్యహోమముజేయజనదు మూడవభాగమున ఈరెంటిలో నేదియుజేయజనదు.

అగ్నేయస్థలీపాకవిధానము.

అందుమందుగా నాగ్నేయస్థలీపాక కారికలు విశ్వప్రకాశికయందు పాణిగ్రహణ మైనపిదప వరుడు తరభాగమునందు గూర్చుండి ప్రితాతామముజేసి వివాహగ్ని సిద్ధిర్థం ఏనాంపథూమాగ్నేయ స్థలీపాకేనయత్యై అని సంకల్పించి పత్నియన్వారభి యైముంద నరుడే హోమముజేయఁదగు అంగగ్ని ప్రధానదీవత స్విస్థక్ష్మతై అంగ

నేవత ప్రహివికార మగచరువుచే యజింపదధు వాయవ్యాగ్రమాగా పరువబడిన కృష్ణా జలమునకు మధ్యనలూఖలమున (నోటిని) ఉంచి పన్ని నోకల్లిగైకొని బిడ్డము దంప దగు, పిమ్మట చేటయందొంచి చెంగవలయు అట్టిశండులములను ప్రోక్షించి కడిగి వధు వుచేసివర్ణబడిన తండులములను అగ్నియెజువ్వంపిర్వసామి అని యొకపర్యాయము చరు స్థాలియందుంచి తిరిగియమంత్రముగా మూడుపర్యాయములు ఆశండులములను చరు స్థాలియందుంచి “అగ్నియెజువ్వంపిర్వసామి” అని యొకపర్యాయము సమంత్రము గాను రెండుపర్యాయములమంత్రముగాను ప్రోక్షించి అందుజలమునంచి అన్నివైసుంచి హోమమునకు బ్రాహ్మణులకు సరిపడు చరువునుండి అభిఘరించి తూర్పుగాగాని యుత్తరముగాగాని జరిసి తిరిగి యభిఘరించి పౌకర్యముకొరకగ్నికి పశ్చిమమున నాజ్య మునుగూడనుంచి యభిఘరించి అగ్నినిపర్యజ్వలజేసి ఆజ్యభాగాంతమున హోమము జేయదగు ఇచ్చట శవ్యలుకావు నుఖాహుతియులేదు పిమ్మట సృక్కును ఉపస్తరణ జేసి చరువుమధ్యనుండి రెండుపర్యాయములు గ్రహించి అభిఘరించి మిగిలిన చరువు నున్నా అభిఘరించి వత్తియన్నాబ్ధయైయుండ అగ్నియేస్వాహా అని యగ్నిమధ్య యందు వేల్చెదగు తిరిగిసృక్కునందభిఘరించి ఉత్తరార్ధమునుండి యొకపర్యాయము గ్రహించి రెండుపర్యాయములభిఘరించి మిగిలినచరువునభిఘరింపకయు అగ్నియేస్వీష్ట కృతేస్వాహా” అని ఈశాన్యమున వేల్చెదగు అనూయాజసమిధను ఇంద్రస్నహన మును అగ్నియందుంచి జయాదులు సమస్తములగు రావృద్భిక్తులు ప్రియశ్చిత్రామా కులు వేల్చి సృక్కుచే పరుధులకుడచి పాత్రాసాధనకొఱకు పరువబడినదర్భాగము లను దరియందభ్యంజనముజేసి (కుడచి) పృథమును మధ్యమాలములచేతను ఆద్యస్థాలిని మాలములచేతను తుడువదగు మాలముల నభ్యంజనముజేయునపుడు కుడిచేతిఁ దోమఖ ముగా జేయజనదు బహిఃకాన్మునండి యొకవర్షము విడిగానుంచి మిగిలినబహిఃకాన్మును సృక్కునందుంచి యజింపబడిన దేవతలనుద్దేశించి అగ్నిములనగ్నియందుంచి మూడు పర్యాయములంజలిసెత్తి విడిగానుంచబడిన దర్భనగ్నియందుంచి మూడుపర్యాయములు వేల్చిచేసిర్దేశించి యగ్నినభిమంత్రించి మగ్యపరిధినగ్నియందుంచి మిగిలినరెండుపరుధుల నొకపర్యాయముంచుచు నందు త్తరపరిధి సంగారములయందు గుచ్చెదగు పరుధులనభి మంత్రించి ఆఘారసమిధలగ్నియందుంచి సృక్కునందు పృథమునుంచి విశ్వదేవతల కొఱకు సగ్గ్ సాగ్రసభాగముల వేల్చెదగు.

అగ్నేయస్థాలీపాకాది గర్వస్థాలీపాకవిధి.
నుదర్శనకారికలు వధూవరులు వాయవ్యాగ్రముగు కృష్ణాజలమున నలూఖము

నంది అందునడ్డమంచి పత్తి ముసలముగలది నాటినిదంపి చేరి పొట్టులేకుండునట్లు
జేసి కడుగవలయు ఇనియంతయు సమంత్రకమేయగు పిమ్మట హామమునకు బ్రాహ్మ
బుద్ధుజింపజేయుటకు తగిన చదువునువండి అభిఘరించి తూర్పుగాని యుత్తరముగా
గాని జరిపి అభిఘరించి సౌకర్యముకొరకాచగల్గి నన్నికి పశ్చిమమునకుదెచ్చి తిరిగి
యభిఘరించి అగ్నిపసమాధానము మొదలజ్యభాగాతముజరుపదగు ఇచ్చట పరుధు
లేగాని శవ్యులుగానేరవు ముఖామృతిలేదు పిమ్మట వధువుచే నవ్వాల్సిబుడై పృథ్వు
నకుపస్తరణజేసి చదుమగ్నముండి తిరస్సినముగానొక పర్యాయమును చెరువుయొక్క
పూర్వార్థమునండి అనూచీనముగా రెండవసారిగ్రహింపదగు జమదగ్నివంశజులు
మూత్రము పశ్చిమార్థమునుండి మూడవపర్యాయముగూడ గ్రహింపదగు ఇట్లుగ్రహింప
బడిన హవిస్సునభిఘరించి ప్రత్యభిఘారముజేయదగు ప్రధానామృతులనేకములైనపుడు
నానియంతమున ప్రత్యభిఘారణము. పిమ్మట “అగ్నయేస్సాహ” అని యగ్నిమగ్నము
జేర్చెదగు లేక చరుమధ్యనండి యొకపర్యాయము గ్రహించి పృథ్వుచే నగ్నిమగ్నము
జేర్చెదగు ఇచ్చట చతురవత్తముగాని సంచావత్తముగాని లేదు పిమ్మట యుపస్తరణ
జేసి ఉత్తరార్థమునుండి యొకపర్యాయముగ్రహించి హవిస్సును రెండుపర్యాయముల
భిఘరించి ప్రత్యభిఘారణముజేయకయే “అగ్నయేస్సాహ” అని యగ్నికీకాన్యముగాని
చరుశశపణముజేసిన తావుకు ఉత్తరార్థమునగాని పృథ్వుచేనొకచోట జేర్చెదగు జమ
దగ్నివంశజుడైనచో నీవహ్నిమమును రెండుపర్యాయములుగ్రహించి చేయనగు బొటన
వ్రేలిపగ్నముయొక్క ప్రమాణమున ప్రధానదేవతలకు అవదానముజేయదగు స్వీప్తకృద్ధో
మమున ప్రధానదేవతజెప్పబడిన ప్రమాణముకంటె ద్విగుణముగా నవదానము జేయదగు
దక్షిణాగ్రములగు (వైభాగము దక్షిణముగాగల) వ్రేల్లేచేతను అంగువృత్తముచేతను గ్రహిం
చినచో తిరస్సినమనబడు పాగ్గములగు (అనగా వైభాగము తూర్పుగాగల)
వ్రేల్లేచేతను అంగువృత్తముచేతను గ్రహింపబడునది అనూచీనమనబడు—పిమ్మట పాత్ర
పాదనకొరకై పరువబడిన బహికాస్సును హస్తములచేగ్రహించి అగ్గములను పృథ్వు
నందును మధ్యమాలముల నితరదర్శియండు ఒకపర్యాయముగాని రెండుపర్యాయములు
గాని మూడ పర్యాయములుగాని సభ్యంజనముజేయదగు ప్రస్తరమునుండి యొకదర్శను
లేసి యొకచోటనుంచి మిగిలినబహికాస్సును కుడిచేయిపైగానుండునటుల పృథ్వుపై
నుంచి కర్మాంతమున నన్నియందుంచదగు వివర మూడుమారులంజరినెత్తి ప్రజ్ఞాకము
గానుంచబడిన దర్శనగ్నియందుంచి యంగులిచే మూడుపర్యాయములు నిర్దేశించి అగ్ని
సభ్యంత్రించి భూమిని స్పృశిం దగు ఇట్లు కర్మ శేషమును పూరించి బహ్వజ్యయొక్క

ముగా బ్రాహ్మణుని భుజింపజేసి పూజ్యుడగు యాబ్రాహ్మణునకొక వృషభమును ఇవ్వవలయును సుబోధకారకము — పాత్రాసాధనకారకై పరువబడిన దర్భముకై అగ్రములను సృక్కునందు మధ్యమములను స్పవమనందు మూలములనాబ్యాప్తానియందు నభ్యంజనము ముమ్మారుజేయదగు పరుధులను సృక్కుచే నభ్యంజనముజేయదగు దర్భ మూలముల నభ్యంజనముజేయునపుడు కుడిచేతిని క్రిందుగా జేయదగు ఒకదానిని ప్రక్షా తముగానుంచి మిగిలినబహిష్కాసును సృక్కుచేయించి యజింపబడిన దేవతనుద్దేశించి అబహిష్కాసుకై అగ్రములనగ్నియందుంచి మూడు పర్యాయములు బోసిలికాది ప్రక్షాతముగానుంచబడిన దర్భనగ్నియందుంచి మూడు పర్యాయములంగలిచే నిర్దేశించి యగ్నివభిసంత్రించి భూమిని స్పృశింపవలయు విష్ణుట జయా హోమములు పరిధి ప్రహరణము సృక్కువములచే జేయబడు పగ్గ ప్రావహోమము జేసి బ్రాహ్మకు వృష భమునివ్వదగు. లాజహోమమునందుదక్క మిగిలిన హోమములు నెచ్చుపెచ్చట ఆజ్యము యొక్కయు జౌవధి (చరువు) యొక్కయు విధిగలదో ఆచ్చటచ్చట గాంగేయునివత ముచే బహిష్కాసమంజపముకలదు ఇట్లుచేసి యాత్తరపరిషేచనము పూర్ణపాత్రోద్వాస నముజేసి బ్రాహ్మకు గోవునివ్వదగు ఆజ్యసమృద్ధమగు చరువుచే బ్రాహ్మణుని భుజింప జేయనగు. వధువుపూజింపబడిన వరునిగొరకు వృషభమునివ్వదగు.

వివాహమధ్యమ పూర్ణిమవచ్చినచో అన్వారంభణీయము.

వివాహమైననాల్గవదినములోగా పూర్ణిమవచ్చినచో అన్వారధారతూర్వకముగా నుపక్రమించి యాగముజేయదగు ఆపూర్ణిమయందు విధిపూర్వకముగా సంకల్పించి మరుసటిదినము ప్రతిపద్యాగముజేయదగు ఆహితాగ్నికానివానికి పౌర్ణమచరువునందు (ఆగ్నేయస్థానీపాకమున) చెప్పబడినదేవతవలె పూర్ణమాస్యాన్వారంభణీయందు దేవ తలు గారాదగుదురని పండితులుజెప్పిరి అన్వారంభణీయకు పూర్ణమాస్యాప్రాతఃకాలమే. కాలిమిని కపర్దిమ్యులచే చెప్పబడియె అగ్నియు. అగ్నిభిష్టువులును సరస్వతియు సర స్వతుండును భగిఅనునగ్ని యనునగ్నియు స్విప్రవృత్తును అగ్నియు వీరువరుసగా నీకర్మ యందు చేవతలు అందు ముదటియాదుగురు ప్రధానదేవతలు వీరుద్దేశించి చేయబడు ప్రతిహోమాంతమునను నూవి: ప్రత్యభిహారణజేయనగు లేపకార్యమును జేయదగు శేషముసమము.

మరియొక విశేషము.

ఖండమైనట్టియు త్రిశుమైనట్టియు సంక్రమణముతో గూడినట్టియు గురుశుక్ర)

మాధ్యము తన జన్మనక్షత్రము, గ్రహణము వైధృతియోగము ఈదోషములతోగూడిన పూర్ణిమయందు అన్వారంభణీయముజేసినచో కలకాటు పత్తికి వారిపుత్రులకు నాశకరము అధికమాసమునందలి పూర్ణిమ, కృష్ణపక్షమునందలి అమావాస్యతో సమమైనది కాన అపూర్ణిమ నుపకమింపఁ జనదు ఇక ప్రతిపత్తున యోగమెట్లు జరుపనగు.

గృహ్యపరిశిష్టమునందు.

ప్రథమపర్వ, గ్రహణము, అధికమాసము, గురు, శుక్ర, మాధ్యము మొదలగు వానిచే దుష్టమైనను అపర్వయందే అన్వారంభణీయము జేయదగు—అకాలమున అన్వారంభణేష్టి జేయఁజనదు, ప్రతిపత్తున యోగముజేయకున్నను నిత్యపాసకర్మ చేయు చుండదగు ఇదియొకగాక నూతనముగా తీర్థగమనాదికము జేయఁజనదు. తీర్థపరాగమున మాత్రము ఈదోషము పరికంపదు. ఇవి మొదలగు ప్రమాదములచే ప్రథమపర్వ మతి క్రిమించినచో పథిక్పతేష్టి జేయదగు.

విశ్వక్ర కాశిక యందు.

విష్ణుని దినదోషము మాసదోషము మొదలగు హేతువులచే వివాహస్థాలీపా కానంతరము చేయదగిన ప్రధమ చరుక్రియకు కాలమగు పూర్ణిమయతిక్రమించుచో అనగా బోధాయనము, అపస్తంబుడు, మొదలగు ఆచార్యులచే ప్రధమచరువునకు పూర్ణిమయే కాలము అమావాస్యకాశీరదని చెప్పబడె, స్థాలీపాకానంతరము ఔషా సముజేయబడుచుండగా పూర్ణిమవచ్చినచో వివాహమధ్యమ శేషహోమముకంటె పూర్వముగూడ పర్వారంభము జేయదగునని మాలగృహ్యవ్యాఖ్యానమునఁ చెప్పబడియె కాన ప్రధమ పూర్ణిమయందే ప్రథమచరువునకు కాలము. అట్టిపూర్ణిమప్రమాదమున సతిక్రమించుచో పథిక్పతేష్టినిజేయదగు రెండవపూర్ణిమ యతిక్రమించుచో విభ్రమమున మూడవపూర్ణిమ యతిక్రమించిన వైశ్వానరేష్టియు జేయదగు నాల్గవపూర్ణిమ యతిక్రమించిన సాగ్నికుడగు బ్రాహ్మణుడు తంతుమతీష్టిని జేయవలయు అగ్ని విచ్చిత్రియగుచో పునస్సంధానపూర్వకముగా ప్రతిపత్తునవీతంతుమతీష్టియే జేయదగు విడవపూర్ణిమ యతిక్రమించినచో సాగ్నికుండైనను తిరిగి యగ్నిసిద్ధిక్రొత్తు పునస్సంధానము జేయవలయు పిమ్మట పూర్ణిమయందన్వారంభణీయము జేయదగును.

అన్వారంభణీయ క్రియోగము.

పృథ్వి కృష్ణియమునందు చెప్పబడియె. పూర్ణిమయందు పాతకకాలమున, ఇగ్న

బహిరస్సుల నాసాదించి ప్రాణరూపాననహామముజేసి యుచస్థానముజెప్పి వరుడు కుడివైపునకూర్చుండి ప్రాణాయామముజేసి “మమదర్శ పూర్ణమాస స్థాలీపాక సిద్ధ్యర్థమన్వారంభణీయ స్థాలీపాకేయత్యై” అనియు “పూర్ణమాస్యామాపస్తంబోక్తవిధినా అగ్నిం అగ్నింస్విష్టకృతం అగ్నావిష్ణుభ్యాం చతస్రఃప్రధమచరు దేవతాశ్చ స్విష్టకృదంగ దేవతాంచ స్థాలీపాకేన సద్యోయత్యై” అని సంకల్పించి “విద్యుదసి” అని యుదకమును స్పృశించి అగ్నికి పరిసమాహనము, అభ్యుక్షణము, అలంకరణము, పరి స్తరణలు, మొదలగు క్రియలైనవిమ్మట “పత్నీవహంతి” అని వెనుక చెప్పబడిన క్రమముగా నాయగ్నియందు చరువునువండి యభిఘరించి తూర్పుగాగాని యుత్తరముగాగాని జరిపి యుంచి తిరిగి యభిఘరించి అగ్నికి యుత్తరముగా దర్భలపరచి యందు “దర్వాభ్యై పాత్రేణ” అను విధిననుసరించి పాత్రలనాసాదించి ఇగ్మసమీపమునందు చరుస్థాలి నాసాదించి పవిత్రసంస్కారము మొదలుకొని యగ్నిముఖాంతమున చరుస్థాలిని తనకు ముందుగానుంచుకొని “ఉపస్తరణాభిఘారణే చతుర్గుహితం (ఉపస్తరణము ౧ అవదానములు ౨ అభిఘరణము ౧ మొత్తము నాల్గునట్లు) అను న్యాయనూత్రానుసారము పృవముచే పృక్కుననుపస్తరణజేసి చరువును రెండుపర్యాయములు గ్రహించి అభిఘరించి వ్రేల్చదగు ఈయేడాహుతులయందును జమదగ్ని వంశజులు, చరువును మమ్మూరవదానముజేయదగు. స్థాలీపాకమునందువలెనేపరిషేచించి “అగ్నయేస్వాహా” “అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా” “అగ్నావిష్ణుభ్యాగ్ స్వాహా సరస్వత్యైస్వాహా” “సరస్వతేస్వాహా” “అగ్నయేధిగీనేస్వాహా” అని ఈయారాహుతుల శ్రవణ, లేపము నూషధులనుద్దేశించి బహిరస్సునందు తుడచి వెనుకటివలెనే చరువునుగ్రహించి “అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా” అనిస్విష్టకృద్ధోమముజేసి ప్రాచీనావీతియై పితరులనుద్దేశించి యగ్నిదక్షిణముఖముగా భూమియందు లేపమును తుడచి తిరిగి యువవీతియై యుదకమును స్పృశించి చరులేపమును ప్రాశనకొలుకు ప్రాత్రాంతరమునందుంచుకొని ప్రాప్త్యుండై కూర్చుండి యొకమారు ప్రాశనజేసి తిరిగి యధాస్థానమునకువచ్చి కూర్చుండి, సమిత్సన్నహనము, జయాదులు, ఉత్తరపరిషేచనమువరకుజేసి ప్రణీత మార్జనమైనవిమ్మట బ్రహ్మకు పూర్ణపాత్రము దక్షిణగానిచ్చి ఉద్వాసనముజేసి “పృష్టిరసి” అని యుదకమును స్పృశింపవలయు. ప్రధమచరువునందుమాత్రము ఈ దేవతావిలేపము మరియొకప్పుడులేదు అనిచెప్పెదరు.

పథిక్పత్ స్థాలీపాకము.

మాత్రాదిదోషములవలనగాని శ్రుమాదమువలనగాని ప్రధమ ప్రథమ పర్వమతి

క్రమించినచో పథిక్య స్థానీపాకము జేయదగు అందుకారకలు విశ్వప్రకాశియందు మాధ్యాదినిమిత్తములచే నొకపర్యవసాదికమింపుచో పథిక్యస్థోమము జేయదగునని హామవేత్తలు జెప్పిరి. మరియు మొదటిపూర్ణిమగాని దర్శగాని యతిక్రమించుచో పథిక్యదేష్టిని జేయదగు, త్రాతమునందు అద్యపశువు సంవత్సరములాగా జేయబడినచో నిట్టిప్రాయశ్చిత్తము జేయదగును.

పథిక్య స్థానీపాక ప్రయోగము.

(పాణియానుముజేసి “మమప్రథమ ప్రతిపదః అతిక్రమ దోషప్రాయశ్చిత్తై ర్థం పథిక్యవిప్రాయశ్చై” అని సంకల్పింపవలయు ఇందు పథిక్యదగ్ని ప్రధానదేవత, స్వీకృత్యంగదేవత చరుశ్రవణముజేసి “అగ్నయేపథిక్యతేస్వాహా” అని కేల్చ దగు శేషమాగ్నేయస్థానీపాకమువలె జేయదగును.

వి భి ప్తే ప్తి.

గురు శుక్ర మాధ్యాదిదోషములచే ద్వితియపర్యవసాదిక్రమించుచో విభ్రష్టేష్టి నాచరింపదగు, అగ్ని, ఇందుడు, సోమము, స్వీకృత్య, ఈదేవతల నిర్మతంత్ర నార్యకముగా యజింపదగు. జయాదులుగూడ జేయదగు “మమద్వితీయేష్టికేక్రమ దోష పరిహారార్థం విభ్రష్టేష్టియశ్చై తత్కాగ్నిండ్రసోమస్త్రీప్ర॥ ప్రధానదేవతాః స్వీకృత్యంగదేవతా చరుద్రవ్యేణ సద్యోయశ్చై” అని సంకల్పించి చరువునవండి హామముజేయదగు శేషము పథిక్యతేష్టితో సమము.

వృద్ధకృష్టియమునందు విశేషము.

సంకల్పించి పర్వవహాని అనునిది మొదలుగా చరుశ్రవణాంతముజేసి అగ్నిని ప్రజ్వరిల్లజేసి యాజ్యభాగాంతమున పత్నియన్వారబ్ధయైయుండ “సప్రత్నవన్నవీ ప్రజ్వరిల్లజేసి యాజ్యభాగాంతమున పత్నియన్వారబ్ధయైయుండ “సప్రత్నవన్నవీ యస్స...భానుసోం” అనుపురోసవాక్యమునుచ్చరించి “వికావ్యావేధనః...అమృ తాది వికావ్యాహా అగ్నయశ్చదం” అనియాజ్యముచే హామముజేయదగు “ఇంద్రం వోవిశ్వతఃశేవతామ్” అనుపురోసవాక్యమునుచ్చరించి “ఇంద్రంసరోనేమధితాహవన్తే ...రన్నస్వాహా” అనుయాజ్యచేతను “త్వన్నస్సోమవిశ్వతః...సఖోం” అను పురో సవాక్యమునుచ్చరించి “యాతేధామానిదిన్వ్యా...గృభ్రాయస్వాహా” అనియుత్తరీని పిమ్మట సమిత్నన్నహనము జయాదుత్తరపరిషేచనాంతరము బ్రహ్మోద్వాసనము జేయదగు విభ్రష్టేష్టి జేయుటకకర్తదగుచో దానిస్థానమున పూర్ణాహుతిజెల్పదగు.

నిభిప్తేషి జేయుటక శక్తుడగునప్పుడు పూర్ణావస్థి,

అందు కారితాతారుడు వృద్ధకృష్ణియనునందుచున్న బ్రాహ్మణుడు తగునిమి
త్తునుగలిగినపుడు విభ్రష్టకృష్ణిజేయుటకశక్తుడగుచో నావిభ్రష్టకృష్ణి మారుగా పూర్ణా
హుతివైనను వ్రేల్చడగు, ఈవిషయమునందు పరిశిష్టకారిక “మమద్వితీయోవ్యతిక్రమ
వోషపరిహారార్థం కతకవ్యవిభ్రష్టకృష్ణిసానె పూరాహుతింహోష్యామి” అని సుక
ల్పించి యగ్నిని ప్రజ్వలిల్లజేసి యాజ్యభాగాతమున నాల్గుపర్యాయములు గ్రహింప
బడిన యాజ్యమును సప్తహోతచే నిశేషముగా హోమముజేయదగు పిమ్మట అనా
జ్ఞాతాహుతులు సర్వప్రాయశ్చిత్తముజేయవలయు, బ్రహ్మకు వృషభమునివ్వవలయు
ఈవిషయమున మరియొక విశేషము—ఎనఁడు మొదటి వర్ణమతిక్రమించినపుడు జేయ
దగిన పదకృధిష్టి మొదలగువానిని జేయుటకు సమర్థుకాడో వాడు ఆయా యిష్టల
యందు శిష్టబడిన దేవతలయొక్క నామములచే స్వాహాస్తముగా పూర్ణాహుతివ్రేల్చ
దగు ఎచ్చలెచ్చట గ్రహణసంఖ్యను శిష్టక పూర్ణాహుతి విధింపబడునూ యచ్చట
ఁందుపర్యాయములాజ్యము గ్రహింపదగు పూర్ణాహుతి పక్షమున ఇష్టే యగ్నిటికిని
ప్రయోగము.

பி. ச. ச. ரா.

విశ్వప్రకాశికయందు, మాధ్వాదులు, మార్యసంక్రమణము, గ్రహణము, కుంద
లగు దోషములచే తృతీయఃస్వమితీక్రమించినచో నపుడు వైశ్వానరశ్చిన్ని జేయదగునని,
అతిమహర్షి చెప్పె.

వైశ్యాశ్రమ పరియోగము.

పాగాయమునుజేసి “ఇష్టిప్రయోగముదోషపరిహారార్థం వైశ్వానరేష్ట్యాయత్యై” తత్కాగ్నిర్వైశ్వానరః పరుణోదధికాగ్నివా ఇతి త్రిసంప్రధానచేవతాః స్వీష్టేకృదంగదేవతా, ఏకమేవబ్రహ్మమయం చరుస్త్రిధానిభజ్య త్రిహవిమచరుణా ఇష్టతంత్రేణసద్యోయత్యై” అని సంకల్పించి చరుశ్రీపణమజేసి యగ్నిముఖాంతమున సక్రమముగా నవదానముజేసి “వైశ్వానరఃసహిత్యా...భూరిరేతసా పృష్టాదివి పృష్టా...నక్తం” అను మంత్రద్వయముచే అగ్నేయైశ్వానరాయేదం అనియు అవతే హాదోవరుణాయైతాని ఉదత్తమం...పామ అను మంత్రద్వయముచే పరుణాయేదం అనియు దధికాగ్నివైశ్వానరాయే...తామితే అదధికాగ్నివసా...నచాంగంసి అను

పంత్రిద్యయముచే దధికారివేద్యవం అనియు వ్రేల్చి నిమ్మట స్విష్టకృద్ధోమము
జేయవగు శేషము నాగ్నేయస్థా లిపాకమందువలె పూరింపదగు.

ప్రతి పద్ధతి మూలకాలు.

పూర్ణిమయందుగాని దర్శయందుగాని ఉపవసించిన భార్యాభర్తలచే చరువు చేయదగినది దర్శయందు 'దర్శనస్థాలిపాకేనయత్యై' అనియు పూర్ణిమయందు పూర్ణమా సేనస్థాలిపాకేనయత్యై అనియు సంకల్పించి ఇగ్మము మొదలగువానిని కట్టుకొనడగు, ఈపర్వమందు దంపతులకిష్టమగు పదార్థమనొకపర్యాయము మఱియు భుజింపనగు రాత్రి యుపసించి భూమియందు పరుండి మైధునమును వర్జింపనగునని ఇగ్మరూత్రి మలయందు సూత్రకర్త చెప్పియుండె మరునాడు పాత్రకాలమా స్థాలిపాకముజేయ వలయు అజ్యభాగాంతముజేసి అజ్యముచేతనే "అగ్నయే" ముఖామంతి వ్రేల్చదగు పిదప ఆగ్నేయ స్థాలిపాకమందునలె హోమముజేసి కేవల సమాప్తికొందింపదగు ఈ ప్రతిపద్యాగమన పత్నియన్వారబ్ధయైయుండ నవసరమలేదు దక్షిణగా వృషభమునివ్వ నక్కరలేదు, పూర్ణపాత్రమే దక్షిణయని మనులు చెప్పిరి. యెనిమిది పిడికిళ్లు కించిత్ అనబడు నాల్గుకంచత్తులు వుమ్మలమనబడు, నాల్గుపుమ్మలములు పూర్ణపాత్రమనబడు

ప్రతిపక్షంను పోయోగము.

విశ్వప్రకాశికయందు పవ్యయందస్వాధానముజేసి మరుపటిదినము యజింపదగు
అందు ముందుగా నవ్యాధానపర్యాయాగము చెప్పబడు. పూర్ణిమయరిదు పాత్రకాపాన
సముజేసి దేశకాలసంకీర్తనపూర్వకముగా “పార్లమాస్యాగ్నేయస్థాలీపాకేనయత్యై”
“త్రైత్రాగ్నిప్రధానదేవతా స్విష్టకృదంగదేవతా వీహిమయనచరుణాశ్వయత్యై
తత్రాసాంగాస్సర్వదేవతాస్సన్నిహితాస్సన్తు” అని సంకల్పించి విద్యుదసి యని యాద
కమును సృజింపనగు ఇట్లే అమావాస్యయందు “అమావాస్యాగ్నేయస్థాలీకాకేనశ్వ
యత్యై,, అని సంకల్పము ఇట్లస్వాధానముజేసి మరుపటిదినము పాత్రకాపానసజేసి
యత్యై,, అని సంకల్పము ఇట్లస్వాధానముజేసి మరుపటిదినము పాత్రకాపానసజేసి
పత్నీవహన్తి అను కమమున ఐదుపీడికల్లు తిండులములను , అగ్నయేజుప్తేనిర్యపామి,,
అనురీతిని నిర్యపణము ప్రాక్షణము మొదలగునవి స్థాలీపాకమునందువలె యునర్పి వెను
కటివలెనె హవిన్మునవదానము జేయదగు పర్యాధానహోమమును జేసినపిదప తత్సంబంధ
మగు లేపమును బహిష్కర్సున కుడువవలయు స్విష్టకృద్ధోమాంతమున పాచీనావీతియై
తత్సంబంధమగు లేపము నగ్నికీర్త్యుణ్ణాభాగమున భూమియందు కుడువదగు. పిమ్మట
యేవనితియై హవిశ్శేషమును ప్రాశనజేసి ఆచమనముజేసి అగ్నికి గోంచము దూరము

అపహాయి హవిశ్వమనున కక్షించి ద్వైతమునకిది శేషమున కిదిని అచయమునకును
ఇది అన్నిచోటికిని గృహ్యకర్మలయందు అనాభ్యంతరమునకై పరమాగూఢ శేషమునకు
ఇది స్మృతాన్వియోగమున విధానమునకును మూలకాక్షిపిని దెలియదగును.

స్మారాగ్ని హోతి) క వి థి.

మహాకాక్షిపియందు స్థాపితమున అప్తకాశాద్ధము కుశావలి స్వబలి హవి
కాగ్ధము కిది హోతి) కవిధి కెప్పులది ఈకర్మలయందు కర్మనామము నచ్చ
రించి యశ్వే అవి పంకమిచ్చి అగ్నిని ప్రతిష్ఠించి కర్మవహుని అనుక్రమముగా చరు
కరించుము శేషి యశ్వే పురింప యుక్తమునకుగాని తూర్పువపుగాని జరిపియించి యభిష
రించి అగ్నిని ప్రవృత్తిజేసి పరిపమానమునకు శేషి పశ్చిమమున పాగ్రములగు దర్శ
ించి ప్రధానహోమము స్విప్తకృద్ధోమము హవిశ్వపాగ్రము పట్టున పరిపడిన చరు
వును దర్శియించుచు అదర్శిని పరచిన దర్శలయందాపాదించి పువముచే గ్రహించుచు
నాయామంత్రముల క్రమముగా ప్రధానాహుతుల నన్నిటిని శ్రేణి ఆకాశమునుచూచి
తంత్రమునామికలచే ప్రధానాహుతుల సంబంధముగులేపమును బహిశస్సునకుడచి
నిగి స్మృత్యుండి హవిస్సుగ్రహించి స్విప్తకృద్ధోమమునకు శేషి ప్రాచీనావీరియై శేషము
నంగులిచే స్మృత్యుండు యే దుశలచే భూమియందు కుడువదగు తిరిగి యుపసీరియై స్పృ
శమును దర్శిలయందుంచి మధ్యను అనామిక అంగుస్తములచే దర్శిని హవిశ్వమను
గ్రహించి పాగ్రమునకు తిరిగి ప్రాశనమునకు శేషి క్రిందదర్శలతోగూడ దర్శ
నిహస్తమునందుంచుకొని యుక్తముగా తిరిగి హవిశ్వమనునంతను తనహస్తమునందుం
చుకొని దర్శలతోగూడ నాదర్శిని పశ్చిమాగ్రముగా నాపాదించి హస్తమునందున్న
హవిశ్వమనునొక పర్యాయము పాగ్రమునకు శేషి హస్తమును కాకి స్మృత్యును జలముచే
పూరించి అజలమును భూమియందుంచి తత్పదమున శుద్ధ్యాచమనముచేసి యాదర్శిని
హోదముచేసి పశ్చిమాగ్రము చేయవలయు.

స్మారాగ్ని హోతి) క వి థి.

విశ్వప్రకాశయందు తిధ్యాదిసంకీర్తనముచేసి అన్యధానముచేసి కర్మవ
హుని అనుక్రమముగా చరుకరించుము శేషి చతుర్ముఖప్రయోగమున యగ్నియభాంతి
మున చరువుచే స్మృత్యుండు పూరించి అందు మూడుభాగములుచేసి అగ్నియై హోమముని
యై భాగమును శ్రేణి తల్లెండును “ఓమదీర్ఘవిదంసము” అని యుక్త భాగమున
కుడచి అగ్నియై స్విప్తకృతేహోమము అని ద్వితీయ భాగము శ్రేణి తల్లెండుగును శేష

మను ప్రాచీనవీతియై దక్షిణముగా భూమియందు పితృభ్యశ్చదంసమమ యని గుడచి, మిగిలినమూడవభాగమును శాంతిముప్రాశనముచేసి ఆచమనముచేసి మరలప్రాశనము చేసి ఆచమనముచేసి యుత్తరముగా మరలి శేషమును భక్షించి హస్తమునునాకి యాచ మను చేయదగు సిమ్మట అనాజ్ఞాతాది ప్రాప్తయశ్చిత్తాహుతుల వ్రేల్చి యుత్తరపరిషేచ నాంతమున వృష్టిరసి, అని యుదకమును స్పృశింపదగు.

గ్రంథాంతరమున విశేషము.

వృద్ధకృష్ణీయమునందు అగ్నిహోతృక విధిని వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాము. అమావాస్యయందును పూర్ణిమయందును ప్రాతరాపాసనచేసి ప్రాణాయామముచేసి దేశ కాలసంకీర్తనాంతరము పార్వణస్థాలీపాకోపక్రమార్థం అన్వాధానంకరిష్యే అని సంకల్పించి అందు అమావాస్యనాగ్నిహోతృక విధానేన అగ్నిం అగ్నిగ్న్యస్తిప్తకృతంచ స్థాలీ పాకేన శోవ్యత్యై అని సంకల్పించి అన్వాధానముచేసి విద్యుదసి, అని యుదకమును స్పృశింపదగు ఇట్లే పూర్ణిమయందుగూడ చేయదగు మరుసటిదినము ప్రాతరాపాసనము చేసి పత్స్యవహన్తియను కర్మముగా చదుశ్రవణముచేసి అగ్నికి పశ్చిమమున ప్రాగ్రమముగా బహిర్జనును పరచి యందు దర్శిని హవిస్సును ఆసాదించి అగ్నిమఖాంతమున హవిస్సుచే దర్శిని (అనగా సృక్కును) పూరించి ప్రాదేశప్రమాణముగల పలాశసమిధను పైభాగమానందుంచి దర్శిని బహిర్జనున నాసాదించి స్థాలీపాశమునందు వలె పరిషేసింది యగ్నిశద్దేశించి సమిధనగ్నియందుంచి ప్రధానాహుత్యనంతరము గాలి నిశీల్చి విడచి కనులమూసి తెరచి ఓషధులను ద్వేశించి ప్రధానాహుతినంబంధమగు లేపమును బహిర్జనున గుడచి దర్శిని బహిర్జనున నాసాదించి యగ్నినభిమంత్రించి దర్శినిగ్రహించి అగ్నేయస్తిప్తకృతస్వాహా అని గుడచి భాగముకంటె నెక్కుడుగా గుండునట్టియు ఉత్తరభాగముననున్న రెండవభాగమును మూడుపర్యాయములవదానముచేసి శ్రేల్చి ప్రాచీనవీతియై పితరులను ద్వేశించి యగ్నికి దక్షిణభాగమున భూమి యందు లేపమును గుడచి యుదకమును స్పృశించి దర్శిని బహిర్జనున నాసాదించి వెనుకటివలెనే యుత్తరపరిషేచనముచేసి శేషమును ప్రాశనముచేసి ఆచమనముచేసి మరల ప్రాశనముచేసి యాచమనముచేసి దర్శినిగ్రహించి యుత్తరముగా దిరిగి హవిశ్యేషమును హస్తమునందుంచుకొని భక్షించి యాచమనముచేసి దర్శియందుదకమును ఆచమనముచేసి దర్శిని దృఢచక్రక్షాళనచేసి ఆచమనముచేసి దర్శియందుదకమును పూరించి దేవకలనందరను ద్వేశించి యగ్నికినలుదిశలయందున యాయుదకమునుంచి తిరిగి పూరించి

తూర్పుగావిడచి నాల్గపర్యాయములు పూరించి బహిఃస్సునందుంచి శేషమును చర్చి యొక్క దోసిలియందుంచనలయు అమె సమీపమున లేచిచో కళయందే యంచవలయు అనాష్టాత్రత్రయహోమములే జపముచేసి “స్వప్తిరసి” యని యుదకమును స్పృశింపదగు.

వ్రీసంగవళమున పాకయజ్ఞవిధి జేప్పబడుచున్నది.

చంద్రచూడమున, బౌపాసనము వైశ్వదేవము పగ్యమున జేయబడు అగ్నేయ ఫాతీ పాకము అష్టైకమాస్మికాద్ధము సర్పబలి ఈశానబలి ఇవివిడును పాకయజ్ఞలనబడు

అందు నిత్యోపాసనము.

సూదర్శనకారికయందు వివాహస్థాలీపాకానంతము సాయంపాత్రః కాలముల యందు తండులములచేగాని యవలచేగాని పాణిచే రెండాహుతులజ్వేల్చదగు సాయం కాలమున “సాయమాపాసనహోమంహోష్యే” అనియు పాత్రః కాలమున “పాత్ర రాపాసనహోమంహోష్యే” అనియు సంకల్పించి “అది తేషుమన్యస్వ” అనురీతిని పఠిషేచించి “అగ్నయేస్వాహ” అని యగ్నిదేవతకుద్దేశించి హోమముజేసినపిదప “అగ్నయేస్విప్రకృతేస్వాహ” అని హోమము జేయదగు పాత్రః కాలముల మొదటియాహుతిని “మూర్యాయస్వాహ” అని జ్వేల్చదగు మిగిలిన తంత్రము వెనుకటివలెనే జూపి యుత్తరపరిషేచనము జేయదగు.

వైశ్వదేవస్థాలీపాకవిధి.

చంద్రచూడమునందు సాయం పాత్రః కాలములయందు వైశ్వదేవము బలిపూదానము తాను భుజింపకున్నను నాచరింపదగు లేనిచో పాకవంతుడగును అన్నముల భింపనపుడు ఫలము కాకము ఉదకము మొదలగువానిచేనైనను ఈవైశ్వదేవము జేయదగు పాలు పెరుగు నెయ్యి వీట్లచే వైశ్వదేవము జేయనపుడు స్వపనుచేతను అన్నాదులచే జేయనపుడు హస్తగుడతను ఉదకముచే జేయనపుడు దోసిలిచేతను జేయదగు వృద్ధి కాద్ధమున అడియందును, పృథ్వాద్వికాదిక్షయ కాద్ధములయంతయుననుదన్వికాద్ధమున, మహాలయమున మధ్యమందును వైశ్వదేవతను విధింపఁజడె” నను స్మృతివచనము కాకాంతర విషయమైగాని, నిరగ్నితునివిషయమైగాని ప్రసతికాంపదగు యిక సాగ్నికుల కట్టన వైశ్వదేవమును పంచమహాయజ్ఞములును బ్రాహ్మణభోజనమునను

పంజబడిన అన్నముకంటె ఇతరమగు యన్నముచే జేయదగునని మదర్శనాద్యలచే జెప్పబడి. మరియు సాగ్నికుడు శ్రాద్ధమునకు పూర్వమే వైశ్యదేవమును జేయదగు ననియు పార్వణశ్రాద్ధము ఏకోద్విప్తము వీటియందు ముందుగా వైశ్యదేవము జేయదగుననియు ఏ కాదకాహుస్సున మాత్రము శ్రాద్ధానంతరము వైశ్యదేవము జేయవలయు ననియు హేమాద్రియందు యమునిచే జెప్పబడి కాన పరిషేషస్వాయమున శ్రాద్ధము నకు పూర్వమే వైశ్యదేవము నిర్వహింపవలగు.

హోమము అగ్రదానము ఇవిచేయక యెప్పుడును భుజింపజనదు సోదరుల విభక్తులైనపుడు యొక డాచరించినను అందరు నాచరించినట్లేయగునని వ్యాసుడు జెప్పె. సోదరులవిభక్తులయొక్క పుష్కలము యందరకు వతింతు విభక్తులైనపుడు వారు ధర్మములుగూడ వేరగునని మిత్రాక్షరమునందు శారదుడు చెప్పె. ఒకపాకముతో వతింతు విభక్తులసోదరులలో నొకడే నాల్గు యజ్ఞములజేయదగునని యాశ్వలాయ నుడు జెప్పె. అని భక్తులైన విభక్తులైన పురక్కాకముగల బాహ్మణులు ప్రతి దినము భోజనమునకు పూర్వము యజ్ఞములనుగూడ వేరువేరుగా జేయదగునని స్మృత్యంతరమున జెప్పబడి. కాలాగ్నియందుగాని లోకికాగ్నియందుగాని యన్నమునవడదగు అన్నము జేయగ్నియందువందెదల అయగ్నియందే హోమముజేయదగునని మాధవీయమున అంగీరనుడు చెప్పె లోకికాగ్నియందుగాని వైదికాగ్నియందుగాని జలము పంచుగాని భూమియందుగాని పంచనూచనముల నివహింపవలెనుకొనటకొరకు వైశ్యదేవముచే జేయదగునని కాతాతపురుషుడెప్పె ఇది ఆశ్వలాయనవిషయము లై తిరీయలకు “ఔపాస నివచ నివ” అను నీమమువలన ఔపాసనాగ్నిగల వారికాపాసనాగ్నియందు లేనివారు పంచనాగ్నియందును జేయవలయు “వైశ్యదేవము జేయకపూర్వము భిక్షకుడు భిక్షార్థమై వచ్చినపుడు వైశ్యదేవముకొరకు కొంత భాగమును తీసియించి మిగిలిన భాగమునుండి భిక్షమునిచ్చి భిక్షువును పరిపాలయదగు వైశ్యదేవము చేయనిదోషమును భిక్షువు పొగొట్టగలడు భిక్షునివ్యనిదోషమును వైశ్యదేవము పొగొట్టలేదు.

వైశ్యదేవము నారంభించు కాలము.

శేషహోమాంతరము వైశ్యదేవమునారంభించుట కిష్టాచారము కర్మమధ్యమ మరియు కకర్మనారంభింపజనదు కాన వివాహమైన నాల్గురోజులలో నిదియారంభింప దగదు పార్వణస్థాలీపాకమైన పిదప వైశ్యదేవము నారంభింప దగునని కొందరి యభిప్రాయము అంగుష్ఠపర్వముయొక్క ప్రమాణమునకు సరిగా నవదానముచేయదగు యీ

మితమునకు నాల్గురెట్లు ప్రమాణము, స్వప్రకృత్యోమము, కుక్కుటాండ ప్రమాణముగా బలులనుంచదగు అవంతిప్రమాణముకంటె ద్విగుణముగా నెమిలిగొడ్డుమొక్క యాకారముగా గ్రాసించదగు అగ్రాపప్రమాణముగానే లిక్షయై దానికి నాల్గురెట్లు అగ్రమును దానికి నాల్గురెట్లు హస్తకారమును జెప్పబడినది.

నుదర్శనకారికయందు ధర్మములయందు జెప్పబడిన వైశ్వదేవమును పరిపంగవశమున చెప్పించునను. వివాహముపూర్తియైన పిదప వందొండు దినములు దంపతులు అభ్యయనము, బ్రహ్మచర్యము త్సాలనణనజ్జనము మొదలగునియమముల నవలంబించియుండి పదమాడవదినమున నుపవసించి పదునాల్గవదినమునగాని తారాచంద్రబలయుక్తమగు మరయొకదినమునగాని పత్నితోగూడ ఈవెనుక చెప్పవడిన న్రతము నానరించిన పదపవైశ్వదేవము చేయవలయు అన్నసంస్కరణ. (అన్నము వండినవాడి) అన్నము సిద్ధమైన పిదప 'భూతం' అని యజమానునితో నిలిచియుండి శలుకవలయు అప్పుడు యజమానుడు తగునూతం విగాడ్చిం తన్నాజ్ఞాము అని శలుకవలయు యోపాసనాగ్ని లేనిచో పచనాగ్నియందు వైశ్వదేవము చేయనగు భుజింపదగిన యన్నమునే హోమాగ్ధమై నాగ్ని సమీపముననుంచి యొకపాత్రమున హవిష్యమును (త్సాలనణ సంగ్రహములేని యన్నమును) కొంచెముగానుంచి మరయొకపాత్రమునందు అహవిష్యమున (దాకాదులతో కలసినయన్నము) నుంచి ఇట్లే దేవయజ్ఞార్థమై మూడవ భాగమును అగ్రదానముకొరకై నాల్గవభాగమును మనుష్య యజ్ఞార్థమై ఐదవభాగమును విభజించి పాత్రకాలమున "ప్రాతర్వైశ్వదేవనయశ్చై" అనియు సాయంకాలము "పాయం వైశ్వదేవనయశ్చై" అనియు సంకల్పించి, అది లేనుమనస్యస్య అయధావిధిగా పరిషించి "అగ్నేయోహవే" అనునది మొదలగు మంత్రములచేతంగుప్తపర్వ ప్రమాణముగల అన్నమును మొదటగా కర్పింపబడిన హవిష్యమునుండి గ్రహించి పాణిచేతచేత్రస్త్రి పిమ్మట యుత్తర పరిషేచనము చేసి అటుతరువాత అగ్నికి యుత్తామున నున్న వెచ్చని భస్మమును శలుపలకురిసి యందు స్వాకారముచే అహవిష్యమును కొంచెముగా హోమము చేయవలయును. పిమ్మట పదాహుతులు వ్రేల్చగా మిగిలిన హవిష్యము నీయహవిష్యముతోకలసి గూపముతోకలుపబడి అయన్నముచే క్రమముగా బలులనుంచవలయు బలులనుంచదగు ప్రదేశమున హస్తముచే సమ్మార్జనముజేసి ప్రోక్షించి అబలి నుంచి పరిషేచనము జేయవలయు బ్రహ్మ సదనము మొదలగు గృహభాగము లందఱు టచ్చట బలులనుంచటలా నొకభాగమున నాకకలుల నుంచవలసి వచ్చినప్పుడు వాని నన్నింటినుంచి అంతమున నొకమారు పరిషేచనము జేయదగు ప్రతిబలికి నక్కరలేదు.

అన్నికి యుత్తరపరిషేచనము జేసి పిమ్మట “ధర్మాయస్వాహ” “అధర్మాయస్వాహ” అను మంత్రములచే అన్నికి పశ్చిమమున నుత్తరపూర్తిగా రెండుబలుల నుంచవలయును. పిమ్మట “అదభ్యస్వాహ” అను మంత్రమున నుదిక బాండసమీపమున నొకబలి నుంచవలయును. “ఓషధిననస్పతిభ్యస్సాహ” “రక్షోదేవజనేభ్యస్సాహ” అను మంత్రములచే గృహమధ్యమున రెండుబలులు పాక్షిమాపిగానుంచి గృహభ్యస్సాహ అవసానే భ్యస్సాహ అనసానపతిభ్యస్సాహ సర్వభూతేభ్యస్సాహ” అను నాల్గుమంత్రములచే గృహమున కీశావ్యపగదేశమున ప్రాక్షిమాపిగా నుంచవలయు “కామాయస్వాహ” అను బలిగృహమునకు దక్షిణభాగమున పరుండెడి ప్రదేశమున నుంచవలయు “అంతరిక్షాయస్వాహ” అను మంత్రముచే గడపయందును ‘యదేజతి’ అను మంత్రముచే తలుపునందు నొకబలి నుంచవగు పిమ్మట బ్రహ్మపదనమున ‘పృథివ్యైస్వాహ’ అనునది మొదలగు మంత్రములచే పదిబలుల ప్రాక్షిమాపిగానుంచి వాటికి దక్షిణభాగమున ప్రాచీనావీతియై ‘స్వహాపిత్రిభ్యస్సాహ’ అను మంత్రముచే దక్షిణములకు కొంచెము పంచబడిన హస్తముచే నొక బలినుంచి పిమ్మట యుపవీతయై అపీత్రిబలికి యుత్తరమున “నమోఽగ్రద్రావ్య పశుపతయేస్వాహ” అని యొక బలినుంచి ప్రాచీనావీతియై మొదటిబలికిన్ని ఉపవీతియై రెండవబలికిన్ని పరిషేచనముచేయవలయు పిమ్మట ‘విద్యుదసి’ అను మంత్రముచే యుదకమును తాకి పూర్వపరిషేచనముజేసి ‘దేవేభ్యస్సాహ’ అని హోమముజేసి యుత్తరపరిషేచనముజేసి ‘వృష్టిరసి’ యని యుదకమును తాకి ప్రాచీనావీతియై ‘విశ్వ మక్షేనయత్యై’ అని సంకల్పించి ‘విద్యుదసి’ అని యుదకమును తాకి పిత్రిభ్యస్సాహ” అని అంగుష్ఠతర్జనల మధ్యభాగమునుండి భూమియందు బలి నుంచవలయును పిమ్మట ‘వృష్టిరసి’ యని యుదకమును తాకి ఉపవీతియై ‘భూతయక్షేనయత్యై’ అని సంకల్పించి ‘విద్యుదసి’ అని యుదకమును తాకి ‘భూతేభ్యశ్చదం’ యని బలిని భూమియందుంచి ‘వృష్టిరసి’ యని యుదకమును తాకి ఉపవీతిగా నుండి యే “మనుష్యయక్షేనయత్యై” అని సంకల్పించి ‘విద్యుదసి’ యని యుదకమును తాకి కల్పి తాన్నమును బ్రాహ్మణునకొసగి ‘వృష్టిరసి’ యని యుదకమును తాకినలయు గృహము నందున్న వారలందరు తృప్తులైనపిదప పాత్రలన్నిటినుండి లేపములకుదచి యుదకము లచే వారెవముల తదపి ‘యద్రాయస్వాహ’ అని యుత్తరమున కుచియగు స్థలమందుంచ ముచే ఆకాశమున సంకరించు శత్రులక బలిసంకరినలయు కొందరు రాత్రియందు ముచే ఆకాశమున సంకరించు శత్రులక బలిసంకరినలయు కొందరు రాత్రియందు ముచే ఆకాశమున సంకరించు శత్రులక బలిసంకరినలయు చెప్పిరి. చేదించుట చేదించుట వందుట సింది మొద

లగునవి విసరుట నీటిని పలుకుటనెడి ఐదుతావులు గల్గెడి యైదుపాదముల నివృత్తికార
క పంచమహా యజ్ఞములు చేయదగును.

వైశ్వదేవవ్రతయోగము.

వృద్ధకృష్ణియనునందు వినాహమైః సిఃప నాల్గవదినము మొదలు దంపతులు అధ
శృయనము బ్రహ్మచర్యము ధారలవణవర్జనము జేయదగు పదమూడవరోజున యితవా
సము నడునాల్గవ దినమునగాని తారాచంద్రబలయుక్తమగు మరియొక దినముగాని యే
పావనాన్ని పశ్చిమమున ప్రాబ్బుడై కూర్చుండి సాక్షాతాయామముజేసి వైశ్వదేవ
సిద్ధ్యర్థంస్థానీపాకం కరిష్యే అని సంకల్పించి సగ్వలయందు జేయబడు స్థానీపాకము వలె
వైశ్వదేవ స్థానీపాకమును జేసి జయాద్యుత్తరపరిషేచనాంతముజేసి యది మొదలు జీవించి
యొన్నంతవరకు వైశ్వదేవమును గృహపాకముచే జేయవలయు గృహ పాకమునుండి
హవివ్యమును అన్నమును గ్రహించి పాత్రమునందుంచి ఘృతపహితమగు నాయన్నమును
ఐదు భాగములుజేసి వైశ్వదేవము కొఱకొక భాగము ఉష్ణభస్మమునందుంచుట మొద
లగునవి కొక భాగము దేవభూతయజ్ఞార్థమొక భాగము పితృయజ్ఞార్థ మొక భాగమును
విభజించి సాక్షాతాయామము జేసి దేశకాల సంకీర్తన పూర్వకముగా పంచమానదోష
ప్రాయశ్చిత్తార్థం అన్నకుద్ధిద్వారా అత్మశుద్ధ్యర్థం సాక్షాతవైశ్వదేవేనయశ్చే సాయం
కాలమున సాయంవైశ్వదేవేనయశ్చే అనియు సంకల్పించి యేపావనాన్నియందుగాని
వచనాన్నియందుగాని పరిషేచనముజేసి అగ్నియేస్వాహా అనునిది మొదలుగా నారా
హుకుల హవివ్యమునందలి పరిధమ భాగమునుండి గ్రహించి హస్తముచే త్రెల్పదగు
ఇచ్చట దేవతలు అగ్నియేస్వాహా అనునిది మొదలు నారువాక్యములయందు వరుసగా
చెప్పబడినవారే యగుదురు మందును ఇట్లే యూహింపనగును పిమ్మట యుత్తరమున
నున్న యుష్ణభస్మమును వెలుపలనుంచి ద్వితీయభాగమునుండి కొంచెముగ్రహించి య
మంత్రకముగా 'స్వాహా' యనిత్రెల్పి "అగ్నియధిదం" అని త్యాగముజేసి యుత్తర
పరిషేచనముజేసి ఒకటి రెండు భాగములయొక్క శేషముగలిపి బలులనంచదగు యచ్చ
ట బలిశంచదగునూ నచ్చటమంచుగా సహృద్దనము అనోక్షణము జేయదగు శ్రేష్ఠ
యొక్క చిగుళ్లభూమిని స్పృశించునటుల బలులనంచవలయు బలులయం దంటును
గంధపుష్పక్షరలనే పూజించి యమంత్రకముగా పరిషేచనము జేయనగు ఒకప్రదేశము
నందుంచబడు బలులకు అగ్నిటినుంచిన తరువాత యుకేపర్యాయ మన్నిటికి పరిషేచ
నముచేయదగు అగ్నికి పశ్చిమమున 'ధర్మాయ' 'అధర్మాయ' అను రెండుబలుల

నుత్తర సమాప్తిగానంచి యమంత్రకముగా పరిషేచనము జేయవలయు అన్నిబలుల యందును అమంత్రకముగానే పరిషేచనము 'అదృష్టః' అని ఉదక భాండము యొక్క సమీపముననుంచి పరిషేచించి గృహమధ్యమున 'ఓషధివనస్పతిభ్యస్వాహా' రక్షోదేవ జనేభ్యస్వాహా" అనియు పాక్షిమాప్తిగా నుంచి పరిషేచనము గృహమున దీక్షాస్వ పరిదేశమున గృహ్యభ్యః అవసానేభ్యః అవసానపవిత్ర్యః సర్వభూతేభ్యః అను నాల్గు బలులు ప్రాక్షమాప్తిగామంచి పరిషేచించి కామాయ అని పరుండెడితావున నొకబలి నుంచి పరిషేచించి అంతరిక్షాయ అని గడపయందొక బలినుంచి పరిషేచించి 'యదేజతి' అనుమంత్రముచే తలుపునందొక బలినుంచి పరిషేచించి పిమ్మట బ్రహ్మ సదనమున పృథివ్యైస్వాహా అనునది మొదలు మంత్రములచే పదిబలుల పాక్షిమాప్తిగా నుంచి పరిషేచించి ప్రాచీనావీతియై ఆబలులకు దక్షిణమున పితృతీర్థముచే స్వధాపితృభ్యస్వా హా యతు మంత్రమున నొకబలినుంచి అప్రవక్షిణముగా పరిషేచనముచేసి ఉపవీతియై యొదకమునుతాకి నమోరుద్రాయ పశుపతయైస్వాహా అనుమంత్రమున పదిబలులకు దక్షిణమున పితృబలికి యుత్తరమున మధ్యనొకబలినుంచి పరిషేచించి యేభూతాః ప్రచరన్తి ... తథాతు స్వాహా యని యింటికప్పునొక బలినుంచదగు, ఇగటిభాగమున దివాబలిమిచ్చు న్తః యనియు రాత్రిభాగమున "న క్తంబలిమిచ్చున్తః అనియు చెప్పదగు పిమ్మట ద దామి... కామస్సమధ్యతాం యని యొక భాగమును వేదతత్త్వార్థకేత్రముగు బ్రాహ్మణకొసరి యొదకమును తాకవలయును పిమ్మట పాణియామము చేసి దేవయజ్ఞేన యత్కేయని సకల్పించి 'విద్యుదసి' యని యొదకమునుతాకి అదిలేమమన్యస్వ యని యగ్నిని పరిషేచించి దేవేభ్యస్వాహా అనునది మొదలగు నామాకుల నగ్నిమధ్యను హస్తముచే తృతీయ భాగమునండి గ్రహించి వ్రేల్చి పిమ్మట యుత్తరపరిషేచనము జేయదగును.

గౌణకాలము.

మూర్త్యాదయ మైనవిదప మూడుగడియలు ప్రాతస్సంధ్యకును హస్తమించినవిదప మూడు గడియలు సాయంసంధ్యకును పండ్రెండు గడియ లతిక్రమించినవిదప మధ్యాహ్నిక సంధ్యకును గౌణకాలముగు ఈకాల మతిక్రమించినచో కాత్రుద్భవమగు మార్గమున ప్రాయశ్చిత్త మొనర్పదగు ఆక్రమము స్మృత్యంతరమన జెప్పబడె. పాక్షికాలమున మూడు ప్రాణాయామములును సంగవకాలమున నాల్గు పాణియామములును మధ్యాహ్నమున తొమ్మిది పాణియామములును అపరాహ్ణమున పదునెనిమిది ప్రాణాయామములును సాయాహ్నమున ముప్పదియారు పాణియామములును పాక్షిక

సంధ్యాతిక్రమ పాఠ్యశ్చిత్తముగా జేయదగు, సాయాహ్నముగూడ నతిక్రమించిన
చో సూర్యహత్యనొందు ప్రసూదవశమున నొకదినమున సంధ్యావందనము జేయబడని
చో నొక యహోరాత్రము పదివేలు గాయత్రిని జపింపవలయు ఈవ్రతమునేరెండు
దినము లతిక్రమించినచో ద్విగుణముగాను మూడురాత్రులతిక్రమించినచో త్రిగు
ణముగాను యొనర్పదగు ఇంకను మించినచో కూడ్రుడేయగు. మాంద్యము మొద
లగువానిచే కాలయాపనమైనచో దోషమును చెప్పచున్నాడు. ఎవడు కాలమున
ప్రాప్తించిన సంధ్యను మాంద్యమున యుపేక్షించునూ వాడు సూర్యహత్య పాపము
నొందుచు గుడ్లగుబగా జన్మించును. దేవతలు అగ్ని బ్రాహ్మణుండు వీరి సంబంధమగు
పనియంతన్నప్పుడు సంధ్యాతిక్రమమున దోష మేమాత్రమునులేదు. జాతాకాచము
నను సంధ్యావందనము విదుపజనదు.

స్మృత్యర్థసారమునందు.

మాడు సంధ్యలు లోపించినపుడు ఎనిమిదివేలు గాయత్రిని జపింపవలయునని
చెప్పబడె మఱియుక స్మృతియందు మిక్కిలి యశక్తుడగుచో ఒక్కొక్క సంధ్య లో
పించినపుడు ఒక్కొక్క శతము గాయత్రిని జపించుచో లెక్కలము లభింపగలదని చెప్పి
బడియె.

అగ్నికార్యముచేయక భుజించినచో పాఠ్యశ్చిత్తము.

అగ్నికార్యముచేయక భుజించిన బ్రహ్మచారి శివాలయమున “ మానస్తాశే ”
అను మంత్రమును నూరుమారులు జపించినచో నాపాపము తొలగును మఱియుకస్మృతి
యందు సంధ్యగాని అగ్నికార్యముగాని లోపించినచో స్నానముజేసి యెనిమిదివేలు
గాయత్రిజపము జేయవలయునని చెప్పబడె. భిక్షలోపించినచో పదునూరు వందలు
శూక్రము జపింపవలయు. అబుద్ధిపూర్వకముగా పరిత్యజించినచో పాఠ్యశ్చిత్తమును
యాజ్ఞపల్కుడు జెప్పె. అగ్ని కార్యమునవదలి భుజించినచో నేడురాత్రులవరకు
“ కామావీర్ణిత్యాది ” మంత్రద్వయముచే రెండామారులుత్రేల్చి “ సంమాసిచ్చి ” అను
మంత్రముచే నుపసానముజెప్పదగు ఈమంత్రములు మితాక్షరమయందు జెప్పబడెను.

మిక్కిలియశక్తుడై ఈధర్మమును నిర్వర్తించలేనివక్షమున

శివాలయమున తపోధియా అనుమంత్రమును లక్షమారులు జపింపనగు.

అగ్నిపాదుష్కరణకాలము.

నూర్పుడు హస్తమయముకంటెను నూర్పుని ఉదయముకంటెను పూర్వముమఖ్య కాలమని బోధాయనునిచే జెప్పబడుట వలన విహరించిన పిదప నూర్పాస్తమయము నూర్పాదయము అగునట్లు విహరింపవలయు ఇట్లే “అథాథవృక్షనూర్పః” అనునాప స్తోబనూర్పిమన జెప్పబడినది కాన ఉదయాస్తమయములకంటె పూర్వము యగ్ని నుద్ధరించుటకు కాలముకాదగు ఈపాదుష్కరణ కాల మతిక్రమించినచో పాపియ శ్చిత్తము చెప్పబడలేదు. కాన పర్వపాపియశ్చిత్తమే జేయదగు అది యెట్లన హోమ కాలమానందు అస్తమయముకంటె పూర్వము పాదుష్కరణనిమిత్తపూర్వకం పాయం పాపితహోకామంకరిష్యే అని పంకల్పించి హోమద్రవ్య సంస్కారపూర్వకముగా సం స్కరింపబడిన యాజ్యముచే ఓంభూర్భువస్సువస్వాహా అని సర్వప్రాయశ్చిత్తము పు వకుచే వ్రేల్చదగు పిదప హోమద్రవ్యసంస్కారపూర్వకముగా నభుడు ప్రాప్తించిన కాలము జేయదగిన హోమము జేయదగు ఇది ఋత్విగ్విధానమున జెప్పబడిన యను ర్ధరణ ప్రాయశ్చిత్తము.

గ్రింధాంతరమునందు.

ప్రాదుష్కరణమనగా అగ్నిని పరిజ్వరిల్లజేయుట అకాల మతిక్రమించినచో సమస్తవ్యాహులచే నాజ్యాహుతివ్రేల్చదగునని నారాయణభట్టియమునందు కాల్యా యుని వచనము గనిపెట్టెనని ఇది స్మారకార్థరణ ప్రాయశ్చిత్తవిధి.

నృకృవాది చక్రకృతివృక్షములు.

సృష్ట్యర్థపారమునందు మోదుగుకర్తచే జాహువును రావికర్తచే నుపభృత్తును కాండేగుకర్తచే భృవనీప్రకారము యజ్ఞమునందు వకరించు వృక్షుల జేయదగునని లేక అన్నిటిని భుజపత్రపు కర్రచేయెనను చేయదగు స్పవము చండకోయ్యచేతను పా పియ మేక్షణమును జమ్మికర్తచేతను తొకలి చండకర్తచేతను తొలు మోదుగకర్ర చేతను లేక ఉలిమికర్తచేతను అదియ సందవింపనిచో మరియొక కర్రచేగాని జేయం ప దగు ముఖ్యమగు ద్రవ్యములేనప్పుడు తత్సదృశమగు ద్రవ్యము నిధింపబడినది గాన నామఖ్యద్రవ్యమువలె రిదసంధవమున నివ్వబడు తత్సదృశ ద్రవ్యమునుగూడ దేవతలు గ్రహించెదరు. పూర్ణపాత్రమునకును ముసలమునకు స్పవమునకు చండకర్ర పృశస్త్ర గ్రహించెదరు. పూర్ణపాత్రమునకును ముసలమునకు స్పవమునకు చండకర్ర పృశస్త్ర యు జాహువునకు పాలాశము ద్రవ్యము అదిలేనిచో యజ్ఞయమగు మరియొక వృక్షము యొక్క తొయ్యచే చేయనగు రెండు ప్రాదేశములకు సరిగా చిలముండవలయు యిట్టి

వ్యవహారము లభింపనిచో మోదుగు ఆకులచే హోమము చేయదగు అదియు జేసిచో రావియాకులచే హోమము జేయదగునని సంగ్రహమున జెప్పబడె మరియు 'మధ్యమేన పల్లెనజుహోతి' అను శృతిసామాన్యమున మోదుగు దళమునకు మధ్యమన్నయాకు చే హోమము చేయవలయు. ఒకపక్షమున చమసమును పూర్ణపాత్రను కాంస్యపాత్రలు కాదగును.

దండముండవలసినవిధి.

పాదవును ఐదుభాగములు చేయగానందు రెండుభాగములు పాత్రమును మూడు భాగములు దండమును కాదగునని చెప్పెదరు. ఇది ఆయామలక్షణము. పాత్రము యొక్క పాదవులో సగముపాత్ర మండవలయును మిగిలి సగము దండముండవలయు. ఈసగభాగములో సగభాగము పాత్రముయొక్క వెడల్పును బిలము యొక్క లోతును యుండదగును.

పంచమహాయజ్ఞ పాత్ర శ్చిత్తము.

పంచమహాయజ్ఞములలో నొక్కొకటి యొకదినము జేయబడనిచో మన స్వతీ హోమముజేయదగు రెండుమూడు దినము లతిక్రమించినచో మూడు తంతుమతీహోమ ములు జేయనగు పిమ్మట మూడు రాత్రులపర్వంతము "ఇమ మ్మేవరణ తత్త్వయామి యచ్చిద్ధతే యత్కించేదం" అను వారుల హోమముల నాల్గిటిని జేయదగు తరువా ఆగ్నేభ్యావర్తిక అనునది మొదలగు హోమములు చేయదగు అందు 'ఆగ్నేయభ్యా వర్తిన ఇదం' అని త్యాగము చెప్పవలయును. చరువుచే తంతుమతేష్టిని జేయవలయు నని కవివల్లభుడుజెప్పె.

ఘటశ్రాద్ధకారికలు.

కులహీనయు గర్భపతనము జేసుకొనినదియు పాపాత్మురాలును నైవద్రోహీయు ఇట్టి స్త్రీలకు సంస్కారములేదు ఆకాచము తిలొడకాదులు కుమారునివలన వైశ్య మేధిక క్రియము నవసరములేదు. బంధువులా స్త్రీకి ధర్మ ప్రకారము ఘటశ్రాద్ధము జేయవలయు మనూహరమునందు ఏస్త్రీ ఆజ్ఞానమున భర్తను బంధువులను యతిక్రమించి పలువిధములగు మహాపాతకములను జేయనూ ఆ స్త్రీకి మరియొక ప్రతిక్రియ లేదు కాన ఆపెయొక్క పెంటుకులబట్టితెచ్చి ముఖమును బంధించి అరణ్యమునవిడువ వలయును పిమ్మట బ్రాహ్మణులతోను బంధువులతోను గూడి ఘటశ్రాద్ధము జేయ వలయు స్నానముజేసి తనగృహమునకుబోయి స్వస్తివాచనపూర్వకముగా బ్రాహ్మణ సంరక్షణముజేసి పిమ్మట యాశీర్వాదముల గొనదగు. హేమాద్రికారుడు మహానది

మగ్యయందుగాని ఆరణ్యమునగాని చతుష్పదమున (అనగా నాలుగు త్రోవలు కలసిన చోటున) దేవగృహమునగాని పర్వతాగ్రమునగాని ఘటశ్రాద్ధమును జేయదగు, శ్రోత్రియుడు, దరిద్రుడు, బుద్ధిక్కు, దంభములేనివాడునగు తనయాచార్యుని ఇంకనిరు పుర బ్రాహ్మణులను కూర్చుండనియోగించి బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరుల నావహింప జేసి శ్రోత్రికుండలయందు శ్వేతతండులములపూరించి సుచర్లవస్త్రముచేకప్పి యొక్కొ కకలశమును తొమ్మిదిదారములచేబాట్టి కూర్చునునంచు అందు గోధుమలు, మినుము లు, పెసలు, ఒక్కొక్కటి మంచు మితిగానంచు కలశములఫలములు బెల్లము, నెయ్యి, తేనె, పాలు. మొదలగునవియు సంచరత్నములు సంచదగు పాలు, వర్షిన్సు (అనగా నెయ్యి) జీరకము (జీలకర్ర) ఇవి యొక్కొక్కటి మానెడు ప్రమాణమున సంచవల యు ఏకపలు అగ్రువత్తులు యివి యొక్కొక్కటి పిడికిలి ప్రమాణమున సంచదగు నచ్చి యుసిరిగాయ ప్రమాణమున ఇంగువయు నుంచి బ్రాహ్మణుల నుచితమగరితిని వస్త్రా దులచే నలంకరించి కుండలములు పాడుకలు ఛత్రము ఉంగరము మొదలగునవి యొసగి పూజించి నిష్క్రమునుగాని (అనగా నూటయెనిమిది సువర్ణములుగాని) వానిలో సగము గాని దక్షిణగానిచ్చి ఆయాకలశములను బ్రాహ్మణుల కివ్వవలయు ఆ యిచ్చునపుడు శ్లో॥ శులేమమసమ్భాకం మయాదత్తమిదంతపస్వీ కురువ్యర్విజముఖే తస్మా మస్మరణం పునః అనిచెప్పి బ్రహ్మర్విజముజేసి ఆచార్యునకు పాడియావును దక్షిణగానిచ్చి యొక కుండను ప్రదక్షిణమును బంధువులతోగూడజేసి య కుండను పగులగొట్టి దానిని చూడ కయే నడికిబోయి స్నానముజేసి గృహమునకు వచ్చి సుఖముగా పుణ్యాహ వాచనము చేసి పవిత్రమగు హవిస్సును భుజింపనగును.

మరియొకరీతిగా ఘటశ్రాద్ధము.

శ్రీగాని పురమధుగాని ప్రమాదవశమున కులభ్రష్టులైనచో వారిని వదలి విర బాహూమ పూర్వకముగా ఘటశ్రాద్ధము జేసినచో నిష్క్రమియగు అట్లు చేయనిచో కులమునందు బుట్టనవారందరును పాపాత్ములగుదురు హవ్యకవ్యాధికమున నిందింపబడిన వారగుదురు మహాపాతకములజేసి దూషితుడై ప్రాయశ్చిత్తముల జేసికొనుట కశక్తుడగు ము మ్మినొందినవానికి యుడకక్రియలేదు ఏకులమంపైనను గొప్పపాపమునుజేసి ప్రాయ శ్చిత్త మాచరించనిచో వానిపుత్రుడు మొదలగు సపిండభ్రాతులు పత్నులమందు గలిగిన పనికిలికరణ పాదిత్యము వివరించుటకై వాని నుద్దేశించి త్యాగవిధిగా ఘట శ్రాద్ధము జేయదగును.

ఘటశాస్త్రప్రయోగము.

గురుశుక్రమాధ్యరహితమగు జ్యోతిశాస్త్రము నెరిగినవానిచే జెప్పబడిన మంచి
 దినమున వేదశాస్త్రముల యందు సమర్థులగునట్టియు నాల్గుశాఖలయందు జవించినట్టి
 యశ్వులగునట్టియు శ్రోత్రియులను రావించి తాను త్యాగము చేయుటకు నిమిత్తమును
 వారికి తెలియజేసి తనగృహమును పుణ్యాహవాచనాదులచే కుద్ధిపరచి తన గ్రామము
 నుండి బయలు వెడలి మహానదియందుగాని దేవగృహమునగాని యీవిధి నెరవేర్పడగు
 స్నానముచేసి పరికుద్ధురాలగు తెల్లని వస్త్రమును ధరించిన యొకదానిని గంధమాల్యా
 దులచే నలంకరించి చిల్లిలేనియొక శ్రోత్తకుండను దెచ్చి తనచే విడువబడు పాపాత్ముని
 యొక్క లేక పాపాత్మురాలియొక్క గోత్రమును పేరును తవకును వానికిని గల సంబం
 ధమును జెప్పి ఆన్నియోషధులచేతను పృత్యాశసముచేసి యుడకముచే వూరించి యను
 నూక్తము నుచ్చరించుచు ఆఘటమునుత కి దాసియొక్క శిరస్సునందుంచి బంధువులంద
 రిహోగూడ వాదానిని ముందుంచుకొని గ్రామమునుండి తూర్పుగాగాని యుత్తరముగా
 గాని బయలు వెడలి చతుష్పథమునకుంచి ఆ పతితుని యొక్క గోత్రమును నామమును
 ఉచ్చరించుచు శోకమానలన కన్నీరు విడుచుట మొదలగునవి జేసి పుత్రులు మొదలగు
 సపిండులు ఘటమునకు మూడు మారులు ప్రదక్షిణము చేసి యందుబలిసంచి తిరిగి
 గృహమునకు వెళ్లవలెను పిమ్మట శరీరకుద్ధర్ధమై పాపమానాదిమంత్రముల నుచ్చరించు
 చు పంచగవ్య ఆమలక వారుణస్నానముల నాచరించి రాత్రియందు పుణ్యాహము చేసి
 పంచగవ్య హోమముజేసి తరువాత ఘటశాస్త్రము విరజాహోమము మహావ్యాహృతి
 హోమములుజేసి విష్ణు రుద్ర, యమ, బ్రహ్మ, సత్య, దుర్గా, గణేశాదుల గూర్చి
 పిండి నువ్వులు కడ్డు నెయ్యి శమీకాష్ఠములు కుశలు గరిక మొనలగునానిచే నొక్కొక
 దానిచే నెనిమిదిమారులవంతున తనగృహ్యసూత్రమునందు చెప్పబడినరీతి హోమము
 జేయదగు పిమ్మట చరుహోమాంతమున ఎనిమిది పిండములుచేసి అగ్ని కనిమిది దిశల
 యందు ఎనిమిది పిండములనుంచి దశదానాదులజేసి మరుసటి ప్రాతఃకాలమున నూరు
 గురుగాని ఏబదుగురుగాని ఇరువదైదుగురుగాని బ్రాహ్మణుల భుజింపజేయదగు ఇది
 ఘటశాస్త్రప్రయోగము.

అనుద్ధరణప్రాయశ్చిత్తము.

అగ్ని నుద్ధరింపకమునుపు నూర్యుడుదయించినను అస్తమించినను క్రింది ప్రాయ
 శ్చిత్తము నాచరింపదగు సాయంకాలమున హిరణ్యమును పునర్నిరించుకొని యగ్ని నుద్ధ
 రింపనగుహిరణ్యముజ్యోతి స్వరూపముకాన అహిరణ్యమును పురోభాగము నందుంచిన

చో నూర్చుడున్నటులేయగు పాతఃకాలమున రజితమునుగ్రహించి యుద్ధరింపదగు రజితము రాత్రియాపమైనదిగాన ఆ విధానమున రాత్రి యతిక్రమించిన దోషముపోవు నని తెలియదగును.

సంధ్యామలయందు జగవిధి.

అనామికాంగులి మధ్య పర్వనారంభించి ప్రదక్షిణ క్రిమమాగా తజ్జనియొక్క మూల పర్వమువరకు గాయత్రీజపము నాచరింపవలయు.

దానలక్షణము.

క్షన్యాదానము, గోదానము, దాసీదానము, వృషభదానము, గజదానము, పీఠి యందు వ్రతిగ్రహీత పశ్చిమాభిముఖుడై నిలచి గైకొనవలయు గుర్తిమునుచెవియందు యేనుగును దంతమునందు, దాసిని కేశములయందు, మేకను కంఠమునందు, గోవును తో క యందు, నృషభమును మూపురమునందును, ఎనుమును కొమ్మలనుధ్యను కన్యనుహస్త ము నందును పశ్చిమాభిముఖుడై గ్రహింపవలయు.

ఇన్ద్రుతంతరహితములగు కర్మలయందాఘోరములు చక్షుస్సులు లేవు ఇన్ద్రుతంత ముతోగూడిన అన్నికర్మములయందు నాగారములు చక్షుస్సులు గలవు పుత్రుడు జనించినపుడు పుత్ర్యాహుసమయమున పత్నియు పుత్రుడును వామ భాగమున నుండ వలయు. తదితర కార్యములయందు “ వధూంసమేత్య ” అనునది మొదలగు మాతము ననుసరించి కూర్చుండదగు,

శ్రాద్ధమున అగ్నాకరణలోప ప్రియశ్చిత్తము.

అగ్నాకరణముజేయ మరచి భోక్తల భోజనము మధ్యను స్మరించుచో ఆజ్య హోమముజేసి కేషము పాత్రమున నుంచదగు.

ద్విభార్యగర్భిణీవతి.

ఇరువురుభార్యలు గర్భిణులైయుండ నొకభార్య ప్రసవించినచో ఘోరకర్మను మాత్రము వర్జించి నామకరణాదికము జేయదగు.

చాయా న క్త ము.

తన నిలువు ప్రమాణమునకు రెట్టింపుదూరము తననీడ పోవునటుల నూర్చుడు పశ్చిమదిశ నుండగా నదిన క్తమనబడు రాత్రి భోజనము న క్తముగాజేరదు ఇది రాత్రి భుజింపగూడని విధవస్త్రీలు మొదలగువారి విషయము.

గ్రహణమునందు శ్రాద్ధవిధి.

సూర్యుడు గ్రస్తుడై యస్తమించినపుడు గ్రస్తుడై యుదయించినను ఆ దినముపవళించి మరుసటిదినము శ్రాద్ధముచేయదగు.

శాఖారంభవిషయము.

ఒక నేదమునందలి శాఖలయొక్క మధ్యను తనసంబంధమగు శాఖను పరిత్యజించి ఇతరశాఖనవలంబించుట శాఖారంభమనబడు.

నిత్యోపాసనకుండము.

నిత్యహోమమునందు రెండే మేఖలములతో గూడినట్టియు అరత్నిపరిమాణము గలిగినట్టియు పండ్రెండంగుళముల యెత్తుగల కుండము నిర్మింపదగును.

జీర్ణోపవీత విసర్జన శ్లోకములు.

శ్లో॥ ఉపవీతంఛన్నతంతు జీర్ణకంఠమదూషితం । విస్మజామి పరబ్రహ్మణ వాచోదేహుకాయరస్తుమే॥ ౧॥ సవిత్రవస్త్రంయదిజీర్ణవంతం వేదాంతశేద్యం పరబ్రహ్మ నిత్యః । ఆయుష్యమగ్ర్యం వ్రతీమంచకుభ్రం జీర్ణోపవీతం విసర్జస్తుతేజః॥

ఈ రెండు శ్లోకముల నుచ్చరించుచు జీర్ణమగు యజ్ఞోపవీతమును విసర్జింపవగు.

వివాహమధ్యమ అమావాస్య చతుర్దశులు

సంభవించినచో

నాల్గవ దినమునకు లోగా చతుర్దశిగాని అమావాస్యగాని వచ్చినచో నానవ మూన శేషహోమము జేయక మరుసటిదినము తంత్రీమంత్రయు నెరవేర్పదగు ఆజ్యమును పంస్కరించి నొకమారునంతున గ్రహించి ఆనాళ్లారహోమత్రయముజేసి చతుహోతాత చేతను భూభుకావాది మంత్రీముల చేతను హోమము జేసిన పిదప శేషహోమము నారంభింపదగును.

పత్నీపుర్రసానవిధి:

జాతకర్మ, నామకరణము, అస్పృశనము, చౌలము, ఉపవయనము, వివాహము, సీమంతము, ఆధానము, పుంసవనము, ఈకర్మలయందు, కథక యెడమవై పునసు కత్తియు పుత్రుడును కుడివై పునసు యుండదగు కన్యాదానము, శ్రాద్ధము, యజ్ఞము, చంద్రదర్శనము ఈకర్మలయందుగూడ వెనుకటివలెనే కూర్చుండదగును.

లాజహోమము.

దోసిలియొక్క ఎడను శక్తినుండి లాజహోమము జేయదగు అగ్రమునుండి హోమముజేసినచో వధువు విధవయగు కోణమునజేసిన మధ్యమపక్షము, కాన అగ్రము నుండియు కోణమునుండియు లాజలనుంచదగదు. లాజహోమకాలమున యముడును, మృత్యువును యుండెదరు కాన దంపతులయొక్క రక్షణార్థమై బ్రహ్మ వెలుపలనుండగా 'సోమాయ' అను అభ్యాసమునికి పరమున బ్రహ్మగ్నులకు ప్రదక్షిణముచేసి లాజహోమము జేయదగు.

గ్రంధివిసర్జన హోమలక్షణము.

శ్రౌతమునందు శుల్పమును రజ్జువును క్రావణ పూర్ణిమనాడుపవిత్రము ముడివిడచిసి యే హోమముజేయవలయు, ముడితో జేయరాదు.

చౌలలక్షణము

వసిష్ఠగోత్రజాలకు కుడివైపున భారద్వాజగోత్రజాలకు అతికశ్యప గోత్రజాలకు యెడమవైపునను చూడాకర్మ శుభప్రదము, గాలవగోత్రజాలకు మధ్యభాగమున ముండ నము జెప్పబడె. భృగువంశజులు, ఆంగీరసులు పంచశిఖల సంచుకొనెదరు మిగిలిన వారి కానీమమలేదు. ఋషిసాంప్రదాయము ననుసరించి శిఖలసంచుకొనదగు వివాహము, ఉపనయనము, స్నాతకము, పుంసవనము, సీమంతము, శతాభిషేకము వీటి యందు సరబంధనము విధింపబడె కాన దంపతులకు యోక్తబంధనము చేయవలయు మాంజీబంధనము వటువునకుమాత్రమే మునులచే జెప్పబడె.

ఆజ్యపాత్రస్థాపనక్రమము

వివాహము, చౌలము, సీమంతము, శేదవ్రతములు, స్నాతకము, గోదానము పునస్సంధానము, వాస్తుహోమము, అగ్రియణము, శాంతిహోమము, వృషోత్సర్జనము, మొదలగు వానియందు అగ్నికి పరిస్తరణలకు మధ్య నాజ్యసంస్కారముచేయవలయు.

లాజహోమవిధి

శ్రేష్ఠుడు విడచిసి లాజహోమముచేయజనదు కన్యకయొక్క కనుబొమల మధ్య

అంధ్ర తాత్పర్యసహితము.

యందు రుదంతియను రాక్షసియుండు ఆరాక్షసియొక్క వధాగ్ధమై పశ్చిమమున వర
నుంచుదగు.

—(జ తాం గ ధూ వ ము)—

అగ్నిచక్రశుద్ధి.

అను ఈ రెంటిని తాత్పర్యము సర్వత్ర చెలిసినవిషయమే గనుక విస్తరించలేదు.

బృహస్పతిస్థాననిర్ణయము.

శ్లో॥ బృహస్పతిస్సదాతిష్ఠే ద్విశ్వోదీచ్యాంసమాహితః ।

స్మార్తకర్మసుసర్వత్ర నిశ్చిత్యోక్తంకపర్దినా॥

యోక్తృదర్శలు.

శ్లో॥ త్రింశద్దైతాఃకృతంయోక్త్రం ద్వాత్రింశదంగుళాయతం ।

అష్టావింశతిదైతాఃకృతాః శ్లేయంయోక్త్రస్యలక్షణమ్ ॥

గ్రంథము సంపూర్ణము.

—(.)—